

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Από την κρίση στην Ουκρανία, στον πόλεμο με την
Ρωσία: Τα αίτια και η στρατηγική σημασία**

του

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΧΑΤΖΗΜΗΤΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ, τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ευστράτιος Χατζημήτρου

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική αποτελεί το τελικό στάδιο μίας προσπάθειας που ξεκίνησε πριν από δύο έτη με στόχο να ολοκληρώσω με επιτυχία τη φοίτηση στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς Σπουδές» με κατεύθυνση «Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική».

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τη σωστή καθοδήγηση. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Καθηγητή κ. Γεώργιο Σπυρόπουλο, ο οποίος μου παρείχε από την έναρξη μέχρι και το πέρας αυτής της διαδικασίας, αδιάλειπτη και ουσιαστική καθοδήγηση.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους κοντινούς μου ανθρώπους οι οποίοι με υποστήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια της συγκεκριμένης πολύ σημαντικής για εμένα ακαδημαϊκής προσπάθειας.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κρίση στην Ουκρανία η οποία ξέσπασε το 2013 με την άρνηση του τότε προέδρου της Γιανουκόβιτς, να υπογράψει την Συμφωνία Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και η οποία κορυφώθηκε με την ρωσική εισβολή τον περασμένο Φεβρουάριο όπου οι συμπλοκές συνεχίζονται μέχρι και σήμερα, αποτελεί την πιο σοβαρή διαταραχή των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Δύσης στην μεταψυχροπολεμική περίοδο.

Η Ουκρανία ειδικότερα μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ αποτελούσε σημαντικό πόλο έλξης για τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος. Όσον αφορά την Ρωσία, την θεωρούσε ανέκαθεν ως το κυριότερο γρανάζι για την δυναμική επαναφορά της στα δρώμενα του διεθνούς συστήματος ενώ οποιαδήποτε προσπάθεια ενσωμάτωσης της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ θα αποτελούσε *casus belli*. Από την άλλη για τις ΗΠΑ, η ένταξη της Ουκρανίας στις τάξεις της Δύσης θα σήμαινε αυτόματα απόλυτη κυριαρχία σε μία περιοχή νευραλγικής σημασίας.

Στόχος της εργασίας είναι η παρουσίαση της κρίσης που ξέσπασε στην χώρα της Ανατολικής Ευρώπης, με αποκορύφωμα την ρωσική εισβολή όπου μέσω αυτής, κορυφώθηκε ο ανταγωνισμός μεταξύ Ρωσίας και Δύσης (ΗΠΑ, ΝΑΤΟ, ΕΕ). Αυτό θα γίνει προβάλλοντας αρχικώς την ιστορική εξέλιξη τόσο του ίδιου του ουκρανικού κράτους από ιδρύσεώς του, όσο και των σχέσεων του με τους κύριους δρώντες του διεθνούς συστήματος μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ. Εν συνεχεία θα καταγραφούν τα γεγονότα της κρίσης κατά χρονολογική σειρά από τον Νοέμβριο του 2013 έως και σήμερα.

Αφού λοιπόν αναλυθεί το πλαίσιο εντός του οποίου εξελίχθηκε το ουκρανικό κράτος, θα γίνει μία εκτεταμένη προσέγγιση της στρατηγικής σημασίας της Ουκρανίας ως οντότητα και της κρίσης που δημιουργήθηκε για τους κύριους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Η ανάλυση αυτή θα μας οδηγήσει και στο κύριο αίτιο της κρίσης δηλαδή τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων όπου σε συνδυασμό με τα εσωτερικά λάθη της Ουκρανίας, οδήγησαν την χώρα σε μία χρόνια κρίση που κορυφώθηκε με την στρατιωτική εισβολή της Ρωσίας.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνείς σχέσεις, Κρίση, Πόλεμος, Ανταγωνισμός, ΗΠΑ, ΕΕ, ΝΑΤΟ, Ρωσία, Ουκρανία

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Η ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

1.1 Γενικά στοιχεία της Ουκρανίας.....	4
1.1.1 Γεωγραφία	4
1.1.2 Πληθυσμός	5
1.1.3 Γλώσσα.....	5
1.1.4 Θρησκεία	6
1.2 Ιστορικά στοιχεία πριν το 1991	7
1.3 Η συγκρότηση του Ουκρανικού κράτους μετά το 1991.....	10
1.4 Η Πορτοκαλί Επανάσταση	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΞΩΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

2.1 Οι σχέσεις Ρωσίας – Ουκρανίας πριν την κρίση.....	20
2.2 Οι σχέσεις ΗΠΑ - Ουκρανίας πριν την κρίση.....	25
2.2.1 Η αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας.....	27
2.3 Οι σχέσεις ΝΑΤΟ – Ουκρανίας πριν την κρίση.....	30
2.4 Οι σχέσεις Ουκρανίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν την κρίση.....	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 Euromaidan	36
3.2 Η προσάρτηση της Κριμαίας.....	39
3.3 Ο Πόλεμος του Ντονμπάς	42
3.4 Τα γεγονότα του 2022	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για την Ρωσία.....	49
4.1.1 Η γεωπολιτική σημασία της Ουκρανίας για την Ρωσία	49
4.1.2 Η στρατηγική σημασία της Μαύρης Θάλασσας	51
4.1.3 Το αφήγημα του ρωσόφωνου πληθυσμού.....	54
4.1.4 Η ενεργειακή αναβάθμιση.....	55
4.1.5 Η σταδιακή υποχώρηση των ΗΠΑ.....	56
4.2 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για ΗΠΑ/NATO.....	57
4.3 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για τις χώρες της Ευρώπης.....	61
4.3.1 Η διαφορετική προσέγγιση της κρίσης μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	63
4.4 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για την Κίνα	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1 Θεωρητικό Πλαίσιο.....	69
5.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ουκρανίας.....	71
5.3 Ο ανταγωνισμός των Μεγάλων δυνάμεων.....	76
5.3.1 Η επέκταση της Δύσης και η απειλή της ρωσικής ασφάλειας	78
5.3.2. Η αναθεωρητική πολιτική της Ρωσίας	83
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	87
ΒΙΒΛΙΟΦΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	91

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικόνα 1:** Ρως του Κιέβου
- Εικόνα 2:** Ποσοστό ψήφων υπέρ του «ναι» ανά περιφέρεια
- Εικόνα 3:** Οι Ουκρανοί πανηγυρίζουν την υπογραφή του νέου Συντάγματος
- Εικόνα 4:** Οι διαδηλώσεις για την Πορτοκαλί Επανάσταση
- Εικόνα 5:** Αποτελέσματα προεδρικών εκλογών 2004
- Εικόνα 6:** Στρατιώτες ετοιμάζονται να καταστρέψουν ένα βαλλιστικό
πύραυλο SS-19
- Εικόνα 7:** Οι διαδηλώσεις στην Πλατεία Ανεξαρτησίας
- Εικόνα 8:** Little Green Men
- Εικόνα 9:** Πούτιν, Ολάντ, Μέρκελ και Ποροσένκο στο Μινσκ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991 προκάλεσε ένα «γεωπολιτικό σοκ» στην μέχρι τότε σταθερότητα που επικρατούσε στον πλανήτη λόγω του διπολικού συστήματος. Αναπόφευκτα η τεράστια σοβιετική αυτοκρατορία διασπάστηκε σε δεκαπέντε νέα κράτη. Αυτά από ιδρύσεώς τους, έπρεπε να ανταπεξέλθουν στις νέες διαμορφωθείσες συνθήκες του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, βασιζόμενα τα πρώτα χρόνια στους ανάλογους συντελεστές ισχύος που αποκόμισαν από την προγενέστερη ένωση.

Από αυτά τα νεοσύστατα κράτη, η Ουκρανία αποτελούσε το δεύτερο σημαντικότερο κράτος μετά την Ρωσία, γεγονός που φανέρωνε εξ' αρχής την σημασία που θα διαδραμάτιζε στην εξέλιξη των γεγονότων σε μία περιοχή όπου μέχρι πρότινος πρωτοστατούσε μία από τις δύο κυρίαρχες δυνάμεις της εποχής. Η Ουκρανία για να ανταπεξέλθει στη νέα πραγματικότητα και να σταθεί στο νέο πολιτικό σκηνικό, πλην της εσωτερικής ενδυνάμωσης, έπρεπε να επενδύσει και στην εξωτερική ενδυνάμωση κυρίως μέσω της σύναψης συμμαχιών. Ο γεωπολιτικός προσανατολισμός της όμως, επηρεαζόταν άμεσα από την εσωτερική πολιτική κατάσταση της χώρας καθώς και από τις πολιτιστικές διαφορές μεταξύ της δυτικής και ανατολικής περιφέρειας που δημιουργήθηκαν κατά την ιστορική της διαδρομή.

Η αναζήτηση λοιπόν νέων συμμάχων, σε συνδυασμό με την στρατηγική της σημασία, τόσο για τις ΗΠΑ όσο κυρίως για τη Ρωσία δεν άργησε να την θέσει ως λόγο αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο χωρών. Οι κυριότεροι λόγοι ήταν η γεωπολιτική της θέση όντας πάνω στο σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης και Ανατολής, το γεγονός ότι βρέχεται από την υψίστης στρατηγικής σημασίας Μαύρη Θάλασσα όπου ελλιμενίζονταν ο κύριος όγκος του σοβιετικού στόλου, και η κατοχή του πυρηνικού οπλοστασίου.

Για τις ΗΠΑ παρουσιάστηκε μία ευκαιρία εδραίωσης της παγκόσμιας κυριαρχίας της και διεύρυνσης σε μία περιοχή που μέχρι πρότινος θεωρούνταν απαγορευτική. Όταν δε, ένιωσε ότι απειλείται η κυριαρχία της λόγω της ρωσικής επαναφοράς, έπρεπε να αντιδράσει. Για τη Ρωσία η εν λόγω συνθήκη παρουσιαζόταν ως απειλή για την ασφάλεια της, ενώ με την ενδυνάμωσή της μετά την έλευση Πούτιν η Ουκρανία αποτελούσε το βασικό γρανάζι για την ανάδειξή της σε πρωταγωνίστρια δύναμη. Αυτή η αντιπαράθεση μεταξύ Δύσης και Ανατολής μεταφέρθηκε και στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό, με

αποτέλεσμα η χώρα να οδηγηθεί στην κρίση από το 2013 έως το 2021 με αποκορύφωμα τον πόλεμο του 2022.

Σύμφωνα με τον Waltz η απουσία μίας υπερκρατικής εξουσίας, η οποία θα μπορούσε να ρυθμίζει τον ανταγωνισμό, οδηγεί τις σχέσεις των κρατών στον ανταγωνισμό και τη σύγκρουση.¹ Η νέα διαμορφωθείσα κατάσταση μετά την κρίση του 2013 και την προσάρτηση της Κριμαίας είναι το ερέθισμα για τη δημιουργία μίας εντονότερης αντιπαράθεσης μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας με στόχο την ανακατανομή ισχύος και τη δημιουργία νέων σφαιρών επιρροής. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων διαδραματίζουν και τα ευρωπαϊκά κράτη κυρίως μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου μεταξύ των χωρών διαφέρουν τα συμφέροντα συναρτήσει της εγγύτητας με την Ουκρανία και των σχέσεων με την Ρωσία, ενώ από κοντά χωρίς κάποια ενεργή συμμετοχή παρακολουθεί τις εξελίξεις και η Κίνα.

Μέσω της παρούσης εργασίας θα επιδιωχθεί η ανάδειξη της στρατηγικής σημασίας της Ουκρανίας και της διαμορφωθείσας κρίσης για τις μεγάλες δυνάμεις, καθώς και τα βασικά αίτια που οδήγησαν στον πόλεμο. Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιασθεί το πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύχθηκε το Ουκρανικό κράτος. Θα αναδειχθεί η ιστορική εξέλιξη της χώρας, η γεωγραφία της, τα πολιτιστικά της στοιχεία καθώς και το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε το κράτος μετά το 1991. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναδειχθεί η εξέλιξη και η προσπάθεια της μετάβασης του ουκρανικού κράτους προς την κανονικότητα μέσω των σχέσεων που έλαβαν χώρα με την Ρωσία, τις ΗΠΑ, το NATO και την ΕΕ. Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναλυθούν εκτενώς τα γεγονότα της κρίσης, αρχής γενομένης από το Νοέμβριο του 2013 με το ξέσπασμα του Euromaidan, στην συνέχεια θα αναλυθεί η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και τέλος θα παρουσιασθούν τα πολύχρονα γεγονότα στην Ανατολική Ουκρανία και την περιοχή του Donbass έως την ρωσική εισβολή τον Φεβρουάριο του 2022.

Περνώντας στο τέταρτο κεφάλαιο και αφού έχει αναλυθεί όλο το πλαίσιο της κρίσης, εξετάζεται η στρατηγική σημασία αυτής για τις μεγάλες δυνάμεις. Αρχικώς θα αναλυθεί εκτενώς η σημασία της Ουκρανίας για τη Ρωσία και τον πρόεδρο Πούτιν. Η έγκαιρη αντίδραση της Ρωσίας με το ξέσπασμα της κρίσης, είχε ως βασικό στόχο πέραν

¹ Waltz K, Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος. Μία θεωρητική ανάλυση, Αθήνα: Ποιότητα, 2011, σελ. 11

του περιορισμού της επέκτασης των ΗΠΑ, την προάσπιση των συμφερόντων στη Μαύρη Θάλασσα και τη διαφύλαξη του πολεμικού ναυτικού της. Εν συνεχεία θα γίνει μία προσέγγιση για το πώς επηρεάζει η κρίση την Δύση. Οι ΗΠΑ έχοντας ως αιχμή του δόρατος το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, παρά την αρχική διστακτικότητα πριν την κρίση, αντιλαμβάνονται ότι μία ενδεχόμενη απουσία τους σε συνδυασμό με τις επεκτατικές βλέψεις των Ρώσων θα απειλούσε την κυριαρχία τους και τα συμφέροντά τους. Η ΕΕ έχοντας ενεργό ρόλο πριν το ξέσπασμα της κρίσης ακολουθεί κυρίως τις επιλογές των ΗΠΑ παρά το γεγονός ότι τα συμφέροντά της είναι διαφορετικά. Είναι εμφανές ότι ταλανίζεται από μια εσωτερική διαφορά απόψεων όσον αφορά τον τρόπο ενεργείας που θα ακολουθήσει, γεγονός που ενισχύεται από την έλλειψη ενός ενιαίου τακτικού στρατού αλλά και της αδύναμης εξωτερικής πολιτικής.

Τέλος στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, μέσω της θεωρίας των διεθνών σχέσεων θα γίνει μία προσέγγιση στα αίτια που οδήγησαν την Ουκρανία στην εννιάχρονη κρίση και εν τέλει στον πόλεμο με την Ρωσία. Σ' αυτό το κεφάλαιο θα αναλυθούν τόσο η αποτυχία του ουκρανικού κράτους να εδραιωθεί στη διεθνή πολιτική σκηνή λόγω της εσωτερικής κατάστασης, όσο και ο ρόλος του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων ώστε να διαμορφωθεί η σημερινή εμπόλεμη κατάσταση στη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

1.1 Γενικά στοιχεία της Ουκρανίας

1.1.1 Γεωγραφία

Η Ουκρανία όντας η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα της Ευρώπης μετά τη Ρωσία με έκταση 603.700τ.μ βρίσκεται στην Ανατολική πλευρά της ηπείρου. Συνορεύει βόρεια και ανατολικά με τη Ρωσία και τη Λευκορωσία, δυτικά με την Πολωνία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία και τη Μολδαβία ενώ στο νότο βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα και τη Θάλασσα του Αζόφ. Τα βουνά της καταλαμβάνουν μόνο το 5% της ουκρανικής επικρατείας και περιορίζονται στα Καρπάθια όρη και τα βουνά της Κριμαίας στο νότο, ενώ ψηλότερη κορυφή της Ουκρανίας είναι το όρος Goverla (2061μ) στα Καρπάθια Όρη².

Η Ουκρανία διαθέτει σημαντικούς όγκους φυσικών πόρων. Χαρακτηριστικό της είναι το μαύρο έδαφος των περιοχών της στέπας το οποίο της έδωσε την φήμη του «σιτοβολώνα της Ευρώπης», καθόσον η γεωργία ήταν το κύριο χαρακτηριστικό της ουκρανικής ζωής και του πολιτισμού, ενώ υπολογίζεται ότι το ένα τέταρτο των παγκόσμιων αποθεμάτων μαύρου εδάφους βρίσκεται στην Ουκρανία.³ Αξίζει να αναφερθεί και η επιχειρησιακή αξία του μαύρου χόματος των νότιων στεπών καθώς όταν βρέχεται μετατρέπεται σε υγρή γλίτσα η οποία δυσχεραίνει την διέλευση πεζοπόρων και μηχανοκίνητων στρατιωτικών τμημάτων.

Στην Ουκρανία υπάρχουν περισσότερα από 23.000 ποτάμια τα οποία ανήκουν κυρίως στη λεκάνης της Μαύρης και της Αζοφικής Θάλασσας ενώ ελάχιστοι ρέουν στη λεκάνη της Βαλτικής. Μεγαλύτερα ποτάμια είναι ο Δνείπερος και ο Δνεΐστερος. Όσον αφορά τον πρώτο, διχοτομεί την Ουκρανία καθώς ρέει από τον βορρά ως το νότο και εκβάλλει στη Μαύρη Θάλασσα ενώ είναι ένας ιστορικός εμπορικός δρόμος, καθώς μεγάλοι οικισμοί του παρελθόντος συμπεριλαμβανομένης και της πρωτεύουσας του Κιέβου, ιδρύθηκαν στις όχθες τους. Αποτελούσε επίσης το φυσικό σύνορο μεταξύ της

² Ministry of Economic and Development and Trade of Ukraine. Ανακτήθηκε από:

<https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

³ Ibid

Ρωσίας και της Πολωνο-λιθουανικής Ουκρανίας, γνωστές έως σήμερα ως αριστερή και δυτική όχθη. Τέλος το κλίμα της είναι ηπειρώτικο, πολύ πιο ήπιο από αυτό της Ρωσίας και αυτός είναι ο λόγος που κάνει το έδαφος της πιο εύφορο.⁴

1.1.2 Πληθυσμός

Όσον αφορά τον πληθυσμό της χώρας το 1991 η Ουκρανία αριθμούσε 52 εκατομμύρια κατοίκους, το 2002 45,27 ενώ το 2020 έφτασε στα 44,13.⁵ Η μείωση του πληθυσμού οφείλεται κυρίως στις οικονομικές συνθήκες της χώρας οι οποίες έχουν οδηγήσει αρκετούς Ουκρανούς στη μετανάστευση προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στη Ρωσία. Επίσης τα ποσοστά γονιμότητας είναι εξαιρετικά χαμηλά (περίπου 1,24 γεννήσεις ανά γυναίκα) ενώ χαρακτηριστικό είναι το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών (54%) σε σχέση με τους άντρες (46%) καθώς και το μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής (74 έτη για τις γυναίκες και 62 έτη για τους άντρες).⁶

Αυτά τα στοιχεία συνθέτουν το δημογραφικό πρόβλημα για της Ουκρανίας. Η ανατολική πλευρά της χώρας λόγω της αναπτυγμένης βιομηχανίας παρουσιάζει τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές αλλά και τις μεγαλύτερες μειώσεις πληθυσμού. Όσον αφορά τις εθνοτικές ομάδες που κατοικούν στη χώρα, μετριούνται περίπου στις εκατό με πρώτη τους Ουκρανούς ενώ περίπου σε ποσοστό 17,5% ακολουθούν οι Ρώσοι, οι οποίοι εμφανίζονται κυρίως στις περιοχές της Ανατολικής Ουκρανίας και στην Κριμαία.

1.1.3 Γλώσσα

Η επίσημη γλώσσα της Ουκρανίας είναι η ουκρανική, μία ανατολικοσλαβική γλώσσα που χρησιμοποιεί το κυριλλικό αλφάβητο, μία γραφή που αποτελείται από ένα μίγμα λατινικών, ελληνικών και μοναδικών σλαβικών γραμμμάτων. Η γλώσσα μοιάζει πολύ με αυτή της Ρωσίας και της Λευκορωσίας, ωστόσο η καθεμία χρησιμοποιεί μία διαφορετική εκδοχή του κυριλλικού αλφαβήτου. Η διατήρηση και η προώθηση της ουκρανικής γλώσσας ήταν σημαντικό ζήτημα στη μετασοβιετική εποχή, καθώς την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης η γλώσσα έτεινε να εξαφανιστεί με αποτέλεσμα οι Ουκρανοί να χάσουν μία σημαντική πτυχή του πολιτισμού τους. Εκείνη την εποχή η

⁴ Kubicek P, The History of Ukraine, Greenwood Press, London, 2008, σελ. 3

⁵ World meter, Ukraine Population.

⁶ Kubicek P, The History of Ukraine, Greenwood Press, London, 2008, σελ. 3

ρωσική γλώσσα θεωρούνταν ως η βασική που χρησιμοποιούνταν στα σχολεία, ενώ η ουκρανική θεωρήθηκε ως μία αγροτική διάλεκτος. Τη σημερινή εποχή το 67,5% του πληθυσμού θεωρεί την ουκρανική ως μητρική γλώσσα ενώ το 29,6% τη ρωσική. Το μεγαλύτερο ποσοστό ρωσόφωνων παρουσιάζεται στην Ανατολική Ουκρανία.⁷

1.1.4 Θρησκεία

Η θρησκεία αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο της ουκρανικής κοινωνίας. Σύμφωνα με στατιστικές μέχρι το 2006 υπήρχαν περισσότερες από 30.000 εγγεγραμμένες θρησκευτικές οργανώσεις και εκκλησιαστικές ενορίες ενώ η συντριπτική πλειοψηφία εκπροσωπεί τον Ορθόδοξο Χριστιανισμό ο οποίος έγινε η επίσημη θρησκεία από την εποχή των Ρως του Κιέβου.⁸

Το 29,4% των πιστών ανήκει στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας υπό το πατριαρχείο της Μόσχας, διάδοχο της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τη διάρκεια της Σοβιετικής Ένωσης. Οι λειτουργίες κατά κύριο λόγο διεξάγονται στα ρωσικά, ενώ η θρησκεία είναι πολύ πιο διαδεδομένη στις ανατολικές ρωσόφωνες περιοχές. Με την διάλυση της ΕΣΣΔ και τη σύσταση του ουκρανικού κράτους ιδρύθηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας υπό το πατριαρχείο του Κιέβου της οποίας οι πιστοί βρίσκονται κατά κύριο λόγο στη Δυτική Ουκρανία, αποτελούν το 39,8% των πιστών και οι λειτουργίες διεξάγονται στα ουκρανικά. Επίσης το 1919 στη δυτική Ουκρανία ιδρύθηκε η Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία. Η εν λόγω εκκλησία δημιουργήθηκε παράλληλα με το απελευθερωτικό κίνημα από αυτούς που επιδίωκαν την ανεξαρτησία της Ουκρανίας και την δημιουργία μίας ανεξάρτητης εκκλησίας. Αποτελεί το 2,8% των πιστών οι οποίοι κατοικούν κατά κύριο λόγο στη Δυτική Ουκρανία.⁹

Τέλος υπάρχει και η Ουκρανική Καθολική Εκκλησία η οποία ιδρύθηκε το 1596 και εκπροσωπεί το δυτικό κομμάτι της Ουκρανίας σε ποσοστό 14,1% επί του συνολικού πληθυσμού. Επί κυριαρχίας των τσάρων αλλά και την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα. Πέραν των μεγάλων θρησκευτικών εκπροσώπων, στη επικράτεια της Ουκρανίας κατοικούν άνθρωποι που ασπάζονται τον

⁷ Ibid σελ 5

⁸ Ibid

⁹ Ibid σελ 6

Ρωμαιοκαθολισμό, τον Προτεσταντισμό, τον Ιουδαϊσμό, ενώ οι Τάταροι της Κριμαίας υπόκεινται στο Μουσουλμανισμό.¹⁰

1.2 Ιστορικά στοιχεία πριν το 1991

Η ενασχόληση με την ιστορία της Ουκρανίας παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες καθώς κατά την διάρκεια της ιστορίας της περισσότερα από ένα πολιτικά κράτη κυβερνούσαν ταυτόχρονα τα εδάφη της, ενώ διαχρονικά στη Δυτική Ουκρανία η ιστορική εξέλιξη ήταν διαφορετική από αυτή της Κεντρικής και της Ανατολικής. Ο μόνος κοινός παρονομαστής ήταν ο ουκρανικός λαός και οι γλωσσικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές του ιδιαιτερότητες.¹¹ Περί τον 9^ο αιώνα στη σημερινή περιοχή της Ουκρανίας ιδρύθηκε από τους Βαράγγους το κράτος των Ρως το οποίο ονομάστηκε Κιεβσκάγια Ρους, κέντρο του οποίου ήταν το Κίεβο. Όπως φαίνεται και στην «Εικόνα 1», η εν λόγω περιοχή εκτεινόταν από την Βαλτική Θάλασσα έως και την πόλη Pereyaslan. Κατά την διάρκεια της ζωής του όντας το πρώτο ανατολικό σλαβικό κράτος αναδείχθηκε σε ιδιαίτερα ισχυρό έθνος ενώ η δράση του διήρκεσε περίπου έως τον 12^ο αιώνα. Να σημειώσουμε εδώ ότι η λέξη Ουκρανία σημαίνει «σύνορα» και ότι σε πρώτη φάση χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις περιοχές γύρω από το Κίεβο ενώ μετέπειτα χαρακτήριζε το νότιο τομέα του κράτους των Ρως.¹² Εν συνεχεία στην περιοχή κυριάρχησαν τρεις εξωτερικές δυνάμεις: η Χρυσή Ορδή, το Μεγάλο Δουκάτο της Λιθουανίας και το Βασίλειο της Πολωνίας. Από τον 15^ο αιώνα και μετά εμφανίζονται στην περιοχή οι Κοζάκοι οι οποίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του εν λόγω έθνους.

Η ανάγκη των ανθρώπων της περιοχής να υπερασπιστούν την ύπαρξή τους, τους ανάγκασε να δημιουργήσουν ένοπλες ομάδες και οχυρωμένες περιοχές γύρω από τα νησιά του Δνεύπερου ποταμού. Το φρούριο ονομάστηκε Ζαποριζιε ενώ ιδρυτής του θεωρείται ο πρίγκιπας Dmytro Vyshnevetsky ο οποίος κατάφερε να ενώσει διάφορες ομάδες Κοζάκων.¹³ Από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα υπήρξε ένας διαχωρισμός των εδαφών

¹⁰ Ibid σελ 7

¹¹ Markus Vasyly, Stebelsky Ihor, History of Ukraine, Internet Encyclopedia of Ukraine.

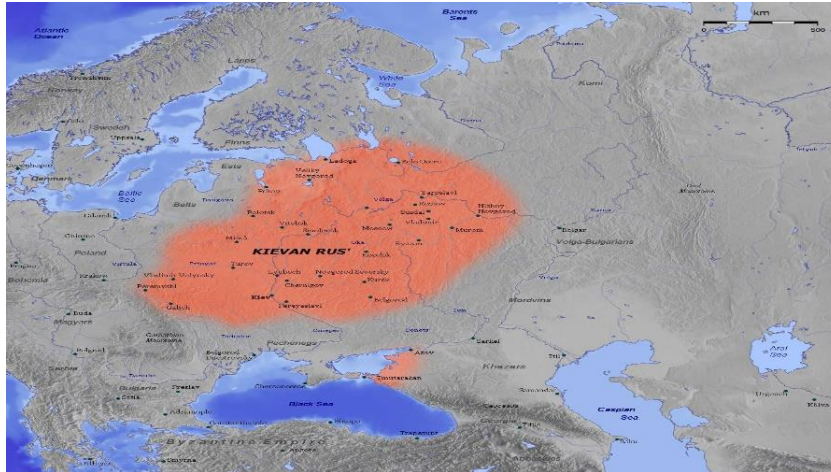
Ανακτήθηκε από:

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CI%5CHistoryofUkraine.ht>

¹² Μαλιγκούδη Γ, Ιστορία της Ρωσίας Β' το Κράτος της Μόσχας 1240-1613, Κυριακίδης, Ελλάδα, 2000, σελ 32

¹³ Markus Vasyly, Stebelsky Ihor, History of Ukraine, Internet Encyclopedia of Ukraine.

της σημερινής Ουκρανίας μεταξύ πολλών γειτονικών δυνάμεων όπως η Πολωνολιθουανική Κοινοπολιτεία, η Ρωσία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Αυτοκρατορία των Αψβούργων,¹⁴ ενώ η νίκη της Ρωσίας επί των Σουηδών στην Πολτάβα το 1709 αλλά κυρίως οι διαιρέσεις της Πολωνολιθουανικής Κοινοπολιτείας το 1795 είχαν ως αποτέλεσμα την εδραίωση των Ρώσων στην περιοχή.

Εικόνα 1: Ρως του Κιέβου.¹⁵

Από τα τέλη του 18ου αιώνα έως τις αρχές του 19ου αιώνα διαφαίνεται στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης μία τάση ανόδου της εκάστοτε εθνικής συνείδησης η οποία πηγάζει κυρίως από την επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης και του ρομαντισμού. Ήδη στην Ουκρανία εκείνη την εποχή έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της εθνογραφίας και της λαογραφίας, δίνοντας βαρύτητα στην μητρική γλώσσα, στοιχεία τα οποία έχουν ως στόχο την διατήρηση της εθνικής συνείδησης. Η ανάπτυξη των σιδηροδρομικών μεταφορών καθώς και η ανάγκη για άνθρακα και σίδηρο, έδωσε τη δυνατότητα σε περιοχές όπως το Ντόνετσκ, λόγω των πλούσιων αποθεμάτων, να αναπτύξουν την βιομηχανία η οποία τόνωσε την οικονομία της Δυτικής Ουκρανίας. Επιπλέον οι Ουκρανοί είχαν τη δυνατότητα μέσω της συνταγματικής μοναρχίας να έχουν πρόσβαση σε μία ελευθερία λόγω η οποία τους βοήθησε στην ανάπτυξη της οργανωτικής δομής, στην συμμετοχή στο κοινοβουλευτικό σύστημα και εν τέλει στην

¹⁴ Rajan Menon and Eugene Rumer, Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order, Cambridge, MA: MIT Press, 2015, σ. 4-8

¹⁵ Ανακτήθηκε από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9A%CE%B9%CE%AD%CE%B2%CE%BF%CF%85

δημιουργία κομμάτων τα οποία επηρέαζαν τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας και την λήψη αποφάσεων.¹⁶

Περνώντας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η έναρξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου είχε καταστροφικές συνέπειες για την Ουκρανία ενώ εν συνεχεία η αδυναμία της ρωσικής αυτοκρατορίας, οι στρατιωτικές ήττες, η κοινωνική δυσαρέσκεια και η έλλειψη τροφίμων με αποκορύφωμα τον ουκρανικό επαναστατικό αγώνα 1917-1920, είχαν ως αποτέλεσμα την αναγέννηση του ουκρανικού κράτους.¹⁷ Το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε τους Μπολσεβίκους σε ανοδική πορεία με αποτέλεσμα την ενδυνάμωσή τους και την εγκαθίδρυση της σοβιετικής εξουσίας. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η γερμανική κατοχή επανάφερε τις καταστροφικές επιπτώσεις ενός πολέμου, ενώ με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκαν αντιστασιακές ομάδες με κυριότερη τον ουκρανικό επαναστατικό στρατό οι οποίες είχαν ως στόχο όχι μόνο τα γερμανικά στρατεύματα αλλά επίσης τους Σοβιετικούς και τους Πολωνούς.¹⁸

Η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Ουκρανία ενσωματωμένη στη Σοβιετική Ένωση ως Ουκρανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία έχοντας ως κατάλοιπα την μείωση του πληθυσμού και των εδαφών μέσω διαφόρων συνθηκών ειρήνης, καταστάσεις οι οποίες οδήγησαν στην εθνική αποσύνθεση της χώρας.¹⁹ Η καταστροφή των βιομηχανικών επιχειρήσεων, της γεωργίας αλλά και των εθνικών μεταφορών είχαν ως αποτέλεσμα ένα τεράστιο οικονομικό πλήγμα. Τις επόμενες δεκαετίες, η χώρα όχι μόνο ξεπέρασε τα προπολεμικά επίπεδα βιομηχανίας και παραγωγής, αλλά ήταν επίσης η αιχμή του δόρατος της σοβιετικής εξουσίας. Η Ουκρανία έγινε το κέντρο της σοβιετικής βιομηχανίας όπλων και της έρευνας υψηλής τεχνολογίας, ενώ παράλληλα απέκτησε στρατιωτικές βάσεις εξοπλισμένες με τα πιο σύγχρονα οπικά συστήματα.

Στον κοινωνικοπολιτικό τομέα, τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια επιδιώχθηκε η ανοικοδόμηση του κράτους, η επαναφορά του ολοκληρωτικού καθεστώτος και του τρόμου, και ο σοβιετισμός της δυτικής Ουκρανίας. Η περίοδος αυτή ταυτίστηκε με τα τελευταία χρόνια της διακυβέρνησης του Στάλιν.

¹⁶ Markus Vasyi, Stebelsky Ihor, History of Ukraine, Internet Encyclopedia of Ukraine.

¹⁷ Ibid

¹⁸ Ibid

¹⁹ Ibid

Η επικράτηση του Χρουστσόφ έναντι των αντιπάλων του μετά τον θάνατο του Στάλιν το 1953 ήταν ιδιαίτερης σημασίας για την Ουκρανία. Ο Χρουστσόφ είχε αποκτήσει στενή γνώση της Ουκρανίας, είχε στελεχώσει κομματικές και κυβερνητικές θέσεις με δικούς του έμπιστους διορισμένους και εξοικειώθηκε με τις ουκρανικές πολιτιστικές ελίτ. Σε αντίθεση με την «αντι-ουκρανική» πολιτική του Στάλιν, η κυβέρνηση Χρουστσόφ επέδειξε λίγες προκαταλήψεις έναντι της Ουκρανίας. Μέχρι το 1953 ο μαζικός τρόμος είχε υποχωρήσει και η καταστολή άρχισε να εφαρμόζεται πιο διακριτικά. Το 1954 στο περιθώριο των εκδηλώσεων των τριακοσίων ετών από την Συνθήκη του Pereyaslan και την επανένωση των δύο λαών, ο Νικήτα Χρουστσόφ δώρισε τη χερσόνησο της Κριμαίας στους Ουκρανούς.

Επίσης εκείνη την περίοδο η σοβιετική ενεργειακή πολιτική έδινε ολοένα και μεγαλύτερη έμφαση στην πυρηνική ενέργεια. Σημαντικό γεγονός της περιόδου για την Ουκρανία όπου συγκλόνισε και όλο τον πλανήτη ήταν η έκρηξη του αντιδραστήρα «4» στον πυρηνικό σταθμό του Chernobyl το 1986 με αποτέλεσμα τον θάνατο χιλιάδων ανθρώπων ενώ μέχρι και σήμερα οι συνέπειες είναι εμφανείς.

Τέλος σε αντίθεση με την ταχεία ανάπτυξη των μαζικών κινημάτων στις δημοκρατίες της Βαλτικής και της Υπερκαυκασίας, στην Ουκρανία η εθνική αναγέννηση αναπτύχθηκε σταδιακά. Το 1988 υπήρξε μία αύξηση μαζικής κινητοποίησης, με τις πρώτες δημόσιες διαδηλώσεις και την εμφάνιση εμβρυϊκών εθνικών οργανώσεων. Τελικά, η εθνική αναγέννηση στην Ουκρανία εισήλθε στο στάδιο της απροκάλυπτης πολιτικοποίησης το 1989 όπου υπήρξε η μετάβαση από την κοινωνική κινητοποίηση στη μαζική πολιτικοποίηση της ζωής των Ουκρανών.²⁰

1.3 Η συγκρότηση του Ουκρανικού κράτους μετά το 1991

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας τερμάτισε τη συμμετοχή της στη Σοβιετική Ένωση και παράλληλα ξεκίνησε την ύπαρξη της ως ανεξάρτητο κράτος. Ήταν η έναρξη μία δύσκολης διαδικασίας καθόσον έπρεπε να αφαιρεθούν όλα τα κατάλοιπα της Σοβιετικής Ένωσης και παράλληλα να δημιουργηθεί ένα ισχυρό δημοκρατικό κράτος. Η Ουκρανία αντιμετώπισε αρκετές προκλήσεις κατά τη διάρκεια της

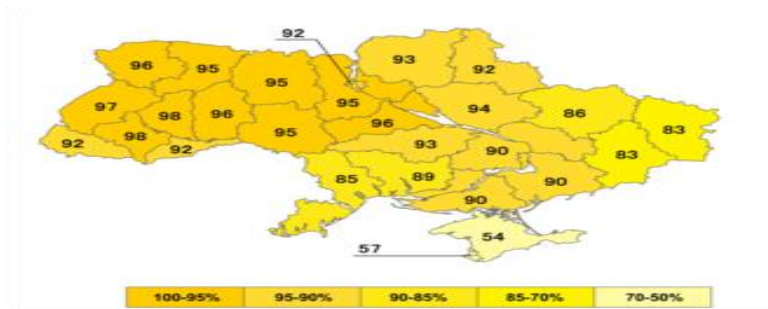
²⁰ Έθνος, Κίεβο μια καταραμένη πόλη: Από το 1918 μετράει πολέμους, νεκρούς κι ερείπια, 2022.

Ανακτήθηκε από:

https://www.ethnos.gr/history/article/197033/kiobomiakataramenhpolhapoto1918metraeipolemoysnekr_ouyskiereipia

οικοδόμησης μιας νέας ενιαίας κοινωνίας, με νέες οικονομικές μεταρρυθμίσεις ενώ έπρεπε να αντιμετωπίσει και το πολύ σοβαρό πρόβλημα του διχασμού.

Η ιστορία της Ουκρανίας ως ανεξάρτητο κράτος ουσιαστικά ξεκινάει με το δημοψήφισμα για την «Πράξη της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας της Ουκρανίας» το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 1 Δεκεμβρίου του 1991. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν καθοριστικό και με ποσοστό 92,3%, οι Ουκρανοί πολίτες έδειξαν έμπρακτα την επιθυμία τους για την ανεξαρτησία της χώρας.

Εικόνα 2: Ποσοστό ψήφων υπέρ του «ναι» ανά περιφέρεια.²¹

Είχε προηγηθεί η διακήρυξη της ανεξαρτησίας στο κοινοβούλιο της χώρας την «Βερχόβνα Ράντα» στις 24 Αυγούστου 1991. Την ίδια μέρα με το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκαν εκλογές στις οποίες εξελέγη ο Λεονίντ Κραβτσουκ ως Πρόεδρος της Ουκρανίας. Εκείνη την περίοδο η χώρα ήταν η δεύτερη ισχυρότερη τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά μέσα στη Σοβιετική Ένωση, ενώ η απόσχιση της, ουσιαστικά εκμηδένισε οποιαδήποτε ελπίδα του τότε προέδρου της Σοβιετικής Ένωσης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ να διατηρήσει ενωμένη την ΕΣΣΔ.²² Μία εβδομάδα αργότερα υπεγράφη στην Belavezha της Λευκορωσίας από τους προέδρους της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας αλλά και του Μπορίς Γέλτσιν τότε προέδρου της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδίας Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας, η διάλυση της ΕΣΣΔ και η δημιουργία της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ) - (CIS), το «πολιτισμένο διαζύγιο» όπως την χαρακτήρισε ο Κραβτσουκ, στην οποία προσχώρησαν όλες οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ πλην των τριών Βαλτικών χωρών οι οποίες εξαρχής εκδήλωσαν τον δυτικό τους προσανατολισμό.²³ Στις 21 Δεκεμβρίου 1991 οι παραπάνω χώρες συμφώνησαν στα

²¹ Wikipedia, 1991 Ukrainian independence referendum.

Ανακτήθηκε από: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ukr_Referendum_1991.png

²² Ibid

²³ Σπυρόπουλος Γεώργιος, Russia in the post cold war era and the European Security, Hellenic Center for European Studies, Αθήνα, 1996, σελ 25

πρωτόκολλα Άλμα - Άτα τα οποία καθιέρωσαν την ιδρυτική διακήρυξη και τις αρχές που θα διέπουν την ΚΑΚ.²⁴ Η Ουκρανία από τη δημιουργία της και εφεξής επιδίωκε την σταθεροποίηση της στο πολιτικό σκηνικό της διεθνούς σκακιέρας και τη δημιουργία συμμαχιών έτσι ώστε να επιβιώσει και να σταθεροποιηθεί οικονομικά. Η συμμετοχή της στην ΚΑΚ θα έλεγε κανείς ότι προήλθε κυρίως από την επιθυμία της να αναγνωριστεί διεθνώς η ανεξαρτησίας της.

Η ανεξαρτησία της Ουκρανίας όπως και των υπολοίπων χωρών της πρώην ΕΣΣΔ που διέθεταν πυρηνικά όπλα, αντιμετώπισθηκε από τη Δύση με επιφυλακτικότητα. Η γεωπολιτική της όμως θέση, όντας πάνω στο σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Ρωσίας και Ασίας, ο μεγάλος πληθυσμός και η έκταση αυτής την έθεταν αυτομάτως ιδιαίτερα σημαντική όσον αφορά την σταθερότητα της περιοχής. Πλην όμως της στρατηγικής σημασίας τοποθεσίας, σημαντικός λόγος για να απασχολήσει η Ουκρανία την διεθνή κοινότητα ήταν το επιστημονικό και στρατιωτικό προσωπικό προερχόμενο από την ΕΣΣΔ αλλά κυρίως η κατοχή του πυρηνικού οπλοστασίου που κληρονόμησε από την ίδια.²⁵²⁶

Επί προεδρίας Κραβτσουκ (1991-1994) στόχος ήταν η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Αυτό υλοποιήθηκε μέσω διαφόρων ενεργειών όπως η προώθηση της ουκρανικής γλώσσας και η επαναφορά της γαλαζοκίτρινης σημαίας, του εμβλήματος και του εθνικού ύμνου. Ο Κραβτσουκ επίσης υποστήριξε την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας ενώ στα σχολεία άρχισε να προωθείται η ουκρανική ιστορία διδάσκοντας ότι οι Ρως του Κιέβου ήταν το πρώτο ουκρανικό κράτος και ότι οι Κοζάκοι ήταν φιλελεύθεροι δημοκράτες.²⁷ Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής η χώρα είχε δυτικό προσανατολισμό με στόχο την ένταξη στο ΝΑΤΟ. Η προσπάθεια όμως αυτή δεν κατέστη αποτελεσματική καθόσον η δυσμενής οικονομική κατάσταση αλλά και τα εσωτερικά προβλήματα την απομάκρυναν από αυτή την κατεύθυνση. Από την άλλη πλευρά όσον αφορά τις ρώσο-ουκρανικές σχέσεις, πλην του ότι οι δύο χώρες συνδέονταν ιστορικά, ανέκαθεν υπήρχε η οικονομική - ενεργειακή εξάρτηση η οποία ωθούσε την Ουκρανία

²⁴ Presidential Library, Alma Ata Protocol on Creation of CIS Signed, 1991.

Ανακτήθηκε από: <https://www.prlib.ru/en/history/619829>

²⁵ Alexander Honcharenko: "International Institutions and European Security: The Ukrainian Debate", European Security and International Institutions after the Cold War, St Martin's Press, 1995, σελ 1

²⁶ Αναλυτικά στο Κεφ 2.2.1

²⁷ Kubicek P, The History of Ukraine, Greenwood Press, London, 2008, σελ 143

στην επιδίωξη της διατήρησης καλών σχέσεων με την Ρωσία με στόχο τη διαφύλαξη του εθνικού συμφέροντος.

Όσον αφορά τον οικονομικό τομέα, οι ριζικές πολιτικές αλλαγές που προηγήθηκαν, σε συνδυασμό με τα αποτυχημένα μέτρα που πάρθηκαν από την κυβέρνηση Κραβτσουκ είχαν ως αποτέλεσμα ακόμα μεγαλύτερες επιπτώσεις στην οικονομική δυσμένεια της χώρας. Χαρακτηριστική ήταν η καθυστέρηση μεταρρυθμίσεων, ενώ η απόφαση του να εγκαταλείψει το ρούβλι είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του χρέους έναντι της Ρωσίας καθώς πλέον οι συναλλαγές πραγματοποιούνταν με τις τιμές της παγκόσμιας αγοράς.²⁸ Το ουκρανικό νόμισμα υποτιμήθηκε, τα προνόμια εξανεμίστηκαν και ήδη πολιτικοί και οικονομικοί κύκλοι εντός της Ουκρανίας εξέφρασαν την επιθυμία να επιστρέψει η χώρα στην πρότερη κατάσταση.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η οικονομική κρίση θα έφερνε και κοινωνική αναστάτωση. Ξέσπασαν αρκετές απεργίες ενώ η δυσαρέσκεια των κατοίκων των περιοχών γγγύς της Ρωσίας, με την οποία διατηρούσαν οικονομικούς δεσμούς, ήταν τόσο έντονη που απείλησαν ακόμα και με εσωτερική διαίρεση μεταξύ φιλοδυτικών και φιλορώσων. Αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της διαπραγματευτικής ικανότητας έναντι της Ρωσίας, ενώ παράλληλα επί τάπητος θέτονταν θέματα εξωτερικής πολιτικής όπως η αναγνώριση των συνόρων, η ενσωμάτωση της Ουκρανίας στην ΚΑΚ, το μέλλον της Κριμαίας αλλά και η παραμονή του ρωσικού στόλου στην Μαύρη Θάλασσα. Επί του θέματος αξίζει να αναφερθεί ότι η Ουκρανία από την πρώτη στιγμή της διάλυσης της ΕΣΣΔ, επιθυμούσε τόσο τον διαχωρισμό της ακίνητης περιουσίας, όσο και την ανάληψη του εξωτερικού χρέους που της αναλογούσε ώστε να μην αποπληρωθεί από τη Ρωσία,²⁹ γεγονός που θα επέφερε πιέσεις για ανταλλαγή χρέους με κομμάτι εθνικής κυριαρχίας. Εξάλλου το χρέος που υπολογιζόταν περίπου στα 70\$ δις ήταν πολύ μικρότερο σε σχέση με την αξία της εθνικής περιουσίας.³⁰

Παρ' όλ' αυτά το 1993 στη διάσκεψη της Μασσάνδρας συζητήθηκε το θέμα της διαγραφής χρέους έναντι της μοιρασιάς του στόλου της Μαύρης Θάλασσας. Ο τότε πρόεδρος Κραβτσούκ αρνήθηκε την εν λόγω συμφωνία εξαιτίας της έντονης αντίδρασης του ουκρανικού λαού. Η διάσκεψη αυτή προκάλεσε εσωτερική αναταραχή και αποτέλεσε

²⁸ Morrison J., Pereyaslav and after: The Russian-Ukrainian Relationship, International Affairs, Vol 69, Issue 4 1993, σελ. 686

²⁹ Ibid σελ. 687

³⁰ Ibid σελ. 688

ένα μεγάλο πολιτικό πλήγμα για τον τότε πρόεδρο. Έχοντας γίνει η πρώτη προσέγγιση, η Ρωσία βρίσκει την ευκαιρία μέσω του Τουρκμενιστάν να επαναφέρει το θέμα το 1994. Πιο συγκεκριμένα το Τουρκμενιστάν όντας ο δεύτερος μεγαλύτερος τροφοδότης φυσικού αερίου της Ουκρανίας διακόπτει την παροχή λόγω της αδυναμίας αποπληρωμής του απαιτούμενου χρέους από την ουκρανική κυβέρνηση. Η Ρωσία εμφανίζεται ως σωτήρας ενώ για την αποπληρωμή του χρέους, οι εκπρόσωποι των δύο χωρών συζητούν εκ νέου την μοιρασιά του στόλου,³¹ χωρίς όμως να καθοριστούν τα λιμάνια που θα ναυλοχούν οι δύο στόλοι.

Το 1994 διεξάγονται εκλογές μεταξύ του Κραβτσούκ, ο οποίος επιθυμεί ανεξάρτητη πολιτική κατά του νέο ρωσο - ιμπεριαλισμού και του Κούτσμα ο οποίος τάσσεται υπέρ της Ρωσίας, καθώς θεωρούσε ότι αυτή θα ήταν η λύση για να ξεπεραστεί η οικονομική κρίση. Νικητής αναδεικνύεται ο δεύτερος ο οποίος πράγματι προσεγγίζει την Ρωσία ως οικονομικό στρατηγικό εταίρο τονίζοντας όμως παράλληλα ότι αυτό δεν θα γίνει εις βάρος των σχέσεων με την Δύση και έχοντας την επιθυμία η Ουκρανία να γεφυρώσει τις σχέσεις Δύσης – Ρωσίας.³² Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι απέρριψε την ενσωμάτωση της Ουκρανίας στη ΚΑΚ αλλά και την συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης μεταξύ Ρωσίας-Λευκορωσίας-Καζακστάν - Κιργισίας το 1996. Επίσης, παρά τις ρωσικές πιέσεις, κατάφερε η χώρα να προσχωρήσει στο συμβούλιο της Ευρώπης. Παρά ταύτα δεν πληρούσε ακόμα τις οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις για την πλήρη ένταξη της στις δυτικές δομές.

Εικόνα 3: Οι Ουκρανοί πανηγυρίζουν την υπογραφή του νέου Συντάγματος³³

³¹ Ustina Markus, “Dept and Deseparation”, Transition, Vol. No5, 1995, σελ. 16

³² Jung M, “Looking Both Ways”, Transition, Vol.1 No6, 1995, σελ. 51

³³ Ανακτήθηκε από: <https://www.cfr.org/timeline/ukraines-post-independence-struggles>

Σημαντικό γεγονός της μεταψυχροπολεμικής εποχής είναι η υπογραφή του νέου Συντάγματος από το Ουκρανικό Κοινοβούλιο τον Ιούνιο του 1996. Στο νέο Σύνταγμα διαχωρίζονται οι εξουσίες, με τον πρόεδρο να παραμένει η κεφαλή της χώρας, αναδεικνύεται η ελευθερία του λόγου, προωθείται η κατοχή ιδιωτικής περιουσίας και η ουκρανική γλώσσα αναγνωρίζεται ως η μοναδική επίσημη του κράτους.³⁴

Ο δυτικός προσανατολισμός της Ουκρανίας εκείνη την περίοδο ενισχύει τις πιέσεις της Ρωσίας οι οποίες αφορούν το στόλο της Μαύρης Θάλασσας και το λιμάνι της Σεβαστούπολης. Επίσης η ρωσική εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom διακόπτει συνεχώς την παροχή προκαλώντας οικονομική διαταραχή στην χώρα, ενώ τον Οκτώβριο του 1996 η Ρωσία επιβάλλει φόρο 20% σε ορισμένα προϊόντα.³⁵ Τον Μάιο του 1997 όμως, λόγω των θερμών σχέσεων Δύσης και Ουκρανίας με την υπογραφή μιας διακριτής εταιρικής σχέσης μεταξύ Ουκρανίας και ΝΑΤΟ, αλλά και λόγω της ενεργειακής πίεσης της Ρωσίας προς την Ουκρανία υπογράφηκε η Συμφωνία Φιλίας και Συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών με θέμα την διευθέτηση των συνόρων και του στόλου της Μαύρης Θάλασσας. Η κατάσταση βελτιώνεται ακόμα περισσότερο το Νοέμβρη του ίδιου έτους όταν οι πρόεδροι των δύο χωρών υπογράφουν την κατάργηση του ΦΠΑ με αποτέλεσμα την αύξηση των εξαγωγών μεταξύ των δύο χωρών. Οι καλές σχέσεις μεταξύ Κούτσμα και Γιέλτσιν και η στήριξη του Ρώσου προέδρου προς το πρόσωπο του πρώτου στις εκλογές του 1999 δίνουν ακόμα μεγαλύτερη ελπίδα για βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.³⁶

Στις προεδρικές εκλογές του 1999, ο Κούτσμα νίκησε τον ηγέτη του Κομμουνιστικού Κόμματος Πέτρο Σιμονένκο με μεγάλη διαφορά. Πολιτικά, ο Κούτσμα είχε επωφεληθεί από τη διάσπαση της αριστεράς μεταξύ πολλών υποψηφίων. Το αποτέλεσμα των εκλογών του 1999 ήταν σημαντικό από δύο απόψεις. Πρώτον, αντιπροσώπευε μια απόρριψη του κομμουνιστικού παρελθόντος. Ορισμένοι παρατηρητές το χαρακτήρισαν και ως δεύτερο δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία. Δεύτερον, το αποτέλεσμα έδειξε μία σημαντική μείωση του χάσματος Ανατολής-Δύσης που παρατηρήθηκε στις εκλογές του 1994.³⁷ Ο πρόεδρος Κούτσμα πρότεινε για

³⁴ Council of Foreign Relations, Ukraine's Post-Independence Struggles, 2019.

Ανακτήθηκε από: <https://www.cfr.org/timeline/Ukraine's-post-independence-struggles>

³⁵ Larrabee S, Ukraine's Place, Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State, Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998, σελ. 251

³⁶ Ibid σελ. 254

³⁷ Britannica, Ukraine, Independent-Ukraine.

πρωθυπουργό τον Γιουσένκο, τον οποίο εν συνεχεία το 2001 το κοινοβούλιο τον καθαίρεσε λόγω της προσπάθειας επιβολής μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα, γεγονός που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις κυρίως στην οικονομική ελίτ της χώρας. Ο Γιουσένκο είχε την φήμη του φιλοδυτικού μεταρρυθμιστή. Οι μεταρρυθμίσεις που επέβαλε τόνωσαν την οικονομία σε βαθμό να πετύχει αύξηση ανάπτυξης 6% μετά από πολλά χρόνια.³⁸ Αυτές οι θετικές εξελίξεις επισκιάστηκαν από την συνεχιζόμενη κατάχρηση εξουσίας από τον Κούτσμα. Αποκορύφωμα της περιόδου ήταν το γνωστό ως «Kuchmagate», ένα σκάνδαλο στο οποίο εμπλεκόταν το όνομα του προέδρου της χώρας και αφορούσε την δολοφονία ενός δημοσιογράφου επικριτή της κυβέρνησης. Το γεγονός αυτό επιβεβαίωσε τα μικρά βήματα προόδου της χώρας προς την δημοκρατία και προκάλεσε την δυσαρέσκεια της Δύσης.

Εν συνεχεία το 2004 στις εκλογές για την προεδρία της χώρας αναμετρήθηκαν ο Βίκτορ Γιανουκόβιτς προτεινόμενη επιλογή του Κούτσμα και εκλεκτός της Ρωσίας, με αντίπαλο τον Γιουσένκο ο οποίος είχε σαφώς δυτικούς προσανατολισμούς, ενώ στο πλευρό του ήταν η Γιούλια Τιμοσένκο γνωστή και ως «πριγκίπισσα του φυσικού αερίου» λόγω των στενών σχέσεων μ' ένα διεφθαρμένο κύκλωμα διακίνησης φυσικού αερίου. Αξιοσημείωτο γεγονός της περιόδου ήταν η μυστηριώδης δηλητηρίαση του Γιουσένκο από διοξίνη ο οποίος εν τέλει επέζησε αλλά με παραμορφωμένο πρόσωπο. Ύστερα από δύο εκλογικές αναμετρήσεις νικητής αναδείχθηκε ο Γιανουκόβιτς. Η αποστολή παρατήρησης των εκλογών (ΟΑΣΕ) επέδειξε ότι η διαδικασία των εκλογών δεν εξελίχθηκε σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά κριτήρια. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν να ξεσπάσουν διαμαρτυρίες οι οποίες προέρχονταν από τους χειρισμούς του ηττημένου υποψηφίου ο οποίος κατήγγειλε νοθεία κατά τη διάρκεια των εκλογών. Χιλιάδες Ουκρανοί συγκεντρώθηκαν στην Πλατεία Ανεξαρτησίας. Οι διαμαρτυρίες που ξέσπασαν ονομάστηκαν Πορτοκαλί Επανάσταση παίρνοντας το όνομα από το χρώμα της φιλοδυτικής παράταξης. Κατόπιν δεύτερης εκλογικής αναμέτρησης ο Γιουσένκο κατάφερε να αναλάβει την εξουσία.³⁹

Αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων ήταν η περίοδος 2004-2010 να χαρακτηριστεί από εντάσεις μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας οι οποίες προεκτάθηκαν σε ενεργειακές κρίσεις όπου το 2005 και το 2008 η Ρωσία αποφάσισε την διακοπή τροφοδότησης της

Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Independent-Ukraine>

³⁸ Kubicek P, The History of Ukraine, Greenwood Press, London, 2008, σελ. 159

³⁹ Sakwa. R, Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2015, σελ. 253

Ουκρανίας.⁴⁰ Το εν λόγω μοντέλο του εκδημοκρατισμού, της πάταξης της διαφθοράς καθώς και της προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που είχε ως στόχο η Πορτοκαλί Επανάσταση φάνηκε ότι δεν καρποφόρησε στην Ουκρανία. Παράλληλα εκείνη την περίοδο λόγω της ύπαρξης ενός φιλοδυτικού προέδρου στο τιμόνι της χώρας αλλά και των προσπαθειών της πρωθυπουργού Τιμοσένκο, υλοποιήθηκε μια ευρωπαϊκή προσέγγιση μέσω αρκετών συμφωνιών.

Κλείνοντας αυτή την ιστορική ανασκόπηση πριν την μεγάλη κρίση του 2014 η αποτυχία της κυβέρνησης Γιουσένκο φανερώνεται και από την απογοήτευση του λαού στις επόμενες εκλογές όπου νικητής αναδεικνύεται το 2010 ο Γιανουκόβιτς ο οποίος πλέον φαίνεται να είναι πιο διαλλακτικός με τη Δύση. Η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας δεν άλλαξε καθώς ο Γιανουκόβιτς ακολούθησε τις ίδιες τακτικές με την προηγούμενη κυβέρνηση.⁴¹ Παράλληλα οικειοποίησε το Σύνταγμα του 2004 ώστε να συγκεντρώσει όλη την εξουσία στα χέρια του. Η διαφθορά και η ενίσχυση της οικονομικής ελίτ συνεχίστηκε με χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση της εταιρείας Nagrogazz η οποία προμηθευόταν φυσικό αέριο σε χαμηλές τιμές με την δικαιολογία ότι θα ενίσχυε τις αδύναμες ομάδες και εν τέλει τροφοδοτούσε εργοστάσια στο εξωτερικό σε τετραπλάσια τιμή. Παράλληλα την ίδια περίοδο όσοι από την οικονομική ελίτ δεν ευνοήθηκαν, στήριζαν τις κινητοποιήσεις υπέρ της σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση.⁴² Η διακυβέρνησή του έκλεισε άδοξα μετά την απόφαση του να απορρίψει την Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ γεγονός που οδήγησε στις μαζικές διαμαρτυρίες στα τέλη του 2013.

1.4 Η Πορτοκαλί Επανάσταση

Με τον όρο Πορτοκαλί Επανάσταση ονομάζονται τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην Ουκρανία από τον Νοέμβριο του 2004 έως τον Ιανουαρίου του 2005 αμέσως μετά τις προεδρικές εκλογές. Υποψήφιοι αντίπαλοι ήταν ο φιλορώσος Βίκτορ Γιανουκόβιτς ο οποίος προωθήθηκε από τον απερχόμενο πρόεδρο Κουτσμα και ο φιλοδυτικός Βίκτορ Γιούσενκο, πρώην διοικητής της Τράπεζας της Ουκρανίας και πρωθυπουργός την περίοδο 1999-2001. Δίπλα του ήταν η Γιούλια Τιμοσένκο. Το όνομα της επανάστασης

⁴⁰ Tsygankov.A “Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy”, Post-Soviet Affairs, Vol.31 , No . 4 , 2015, σελ. 281.

⁴¹ Sakwa. R, Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2015, σελ. 120

⁴² Wilson A, Ukraine Crisis, What does it mean for the West, London: Yale Universities Press, 2014, σελ. 54

προερχόταν από το πορτοκαλί χρώμα που διάλεξε το κόμμα των φιλοδυτικών κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας. Κατά τη διάρκεια του πρώτου γύρου κάνεις δεν κατάφερε να συγκεντρώσει πάνω από το 50% ενώ στο δεύτερο γύρο ο Γιανουκόβιτς ανακηρύχθηκε νικητής παρόλο που τα exit polls έδιναν προβάδισμα στον Γιουσένκο.

Ακολούθησαν έντονες διαμαρτυρίες, λόγω του νοθευμένου αποτελέσματος, μέχρι τον Ιανουάριο του 2005 όπου υπήρξε επαναληπτικός γύρος εκλογών με νικητή τον Γιουσένκο. Το κίνημα που εξελίχθηκε στους δρόμους του Κιέβου ήταν μία σύγκρουση ανάμεσα σε διαφορετικά «κοινωνικά στρώματα». Διακρίνονταν κυρίως από καθιστικές διαδηλώσεις και γενικές απεργίες. Σημαντικό γεγονός το οποίο θεωρείται ότι ήταν ο πυροκροτητής για την έκρηξη του κινήματος ήταν το «Kuchmagate». Η Πορτοκαλί Επανάσταση βραχυπρόθεσμα θεωρούνταν ότι στέφθηκε με επιτυχία. Η επανάσταση δεν ήταν σύμφωνα με τον Lane απλώς μία αποκατάσταση της γενόμενης νοθείας αλλά, μία προσπάθεια προσδιορισμού των στρατοπέδων Ρωσίας και Δύσης, με σλόγκαν πίσω στην Ευρώπη.⁴³

Αυτή η επανάσταση έχει δύο αναγνώσεις γεγονός που αναδεικνύει και την πολυπλοκότητα που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στην Ουκρανία.⁴⁴ Η πρώτη είναι ότι αναδεικνύεται η λαϊκή εξέγερση και στόχος των κινητοποιήσεων ήταν η ανάδειξη της δημοκρατίας. Εξάλλου η εκδήλωση των χρωματιστών επαναστάσεων θεωρείται ότι έχει ως στόχο μεταρρυθμίσεις σε πολιτικό επίπεδο.⁴⁵ Αυτή η άποψη στηρίζεται κυρίως από τα δυτικά κράτη τα οποία κατά κύριο λόγο είναι υποστηρικτές του εκδημοκρατισμού και των φιλελεύθερων αξιών.⁴⁶ Από την άλλη πλευρά υπάρχει και μία δεύτερη ανάγνωση, η ρωσική, η οποία ισχυρίζεται ότι η εν λόγω επανάσταση υποκινήθηκε από την Δύση με στόχο την ανάδειξη μιας φιλοδυτικής κυβέρνησης έτσι ώστε να εξυπηρετηθούν τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Ένα σχέδιο προώθησης γεωπολιτικών συμφερόντων υπό τον μανδύα του εκδημοκρατισμού,⁴⁷ όπου μέσω των παρεμβατικών μεθόδων επιχειρείται η προώθηση μεταρρυθμίσεων σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο με στόχο ανοικοδόμηση του κράτους, αλλά απώτερο σκοπό έχουν την ανατροπή

⁴³ Lane D, The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup?, British Journal of Politics and International Relations, 2010, σελ 540

⁴⁴ Sakwa. R, Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2015, σελ. 253

⁴⁵ Wilson A, Ukraine Crisis, What does it mean for the West, London: Yale Universities Press, 2014, σελ. 38

⁴⁶ Ibid σελ 35

⁴⁷ Sakwa. R, Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2015, σελ. 69

δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων οι οποίες είναι αντίθετες με τα συμφέροντα της Δύσης. Η ανάγνωση λοιπόν είναι διττή: Λαϊκή εξέγερση εναντίον πραξικοπήματος.

Γενικότερα χώρες οι οποίες υποφέρουν από την κρατική διαφθορά και δεν διατηρούν ένα σταθερό κρατικό μηχανισμό είναι ευάλωτες σε τέτοιου είδους επαναστάσεις. Σύμφωνα με τη Ρωσία σε όλες τις χρωματιστές επαναστάσεις υπάρχει εξωτερική ανάμειξη η οποία εκμεταλλεύεται την οργή του λαού κατά της κυβέρνησης και έχει ως αποτέλεσμα την ανατροπή των καθεστώτων. Η Ρωσία καταδεικνύει τις μη κυβερνητικές οργανώσεις ως υποκινητές των εν λόγω επαναστάσεων, όπου παίζοντας τον ρόλο του προστάτη της δημοκρατίας παρεισφρέουν εντός των κοινωνιών με στόχο την υποκίνηση μαζικών κινημάτων. Για την Πορτοκαλί Επανάσταση η Ρωσία ισχυρίζεται ότι οι αρχικές αντιδράσεις του ουκρανικού λαού για την πολιτική διαφθορά που επικρατούσε στη χώρα τα τελευταία χρόνια, διογκώθηκαν με την παρέμβαση των ΜΚΟ όπου οι διαμαρτυρίες προβλήθηκαν δημόσια προωθώντας τα συμφέροντα των κρατών-χορηγών τους.⁴⁸

Εικόνα 4: Οι διαδηλώσεις για την Πορτοκαλί Επανάσταση⁴⁹

⁴⁸ Wright. W., NGOs and Western hegemony: causes for concern and ideas for change, Development in Practice, Vol. 22, No.1,2012, σελ 121-124

⁴⁹ Ανακτήθηκε από:

<http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CI%5CHistoryofUkraine.ht>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΞΩΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

2.1 Οι σχέσεις Ρωσίας – Ουκρανίας πριν την κρίση

Η σχέση μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας είναι μια μακροχρόνια συμβίωση, η αρχή της οποίας προσδιορίζεται από την ίδρυση του κράτους των Ρως. Οι δύο χώρες λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας αλλά και των πολιτιστικών, ιστορικών, πολιτικών και οικονομικών δεσμών αλληλοεπηρεάζονται σε όλους τους τομείς. Ο πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Χένρι Κίσινγκερ αναφέρει ότι η Δύση πρέπει να καταλάβει ότι για την Ρωσία, η Ουκρανία δεν μπορεί να είναι απλά μία ξένη χώρα.⁵⁰ Το 2013, ερωτηθείς από τον Τσαρλς Γκραντ για τη στάση του απέναντι στην Ουκρανία, ο Πούτιν είπε: «Έχουμε κοινές παραδόσεις, κοινή νοοτροπία, κοινή ιστορία και κοινή κουλτούρα... Θέλω να επαναλάβω ξανά, είμαστε ένας λαός.»⁵¹ Η Ρωσία όντας μεγαλύτερη χώρα αλλά και το επίκεντρο της πρώην ΕΣΣΔ είναι αναμενόμενο ότι έχει δεσπόζουσα θέση στις μεταξύ τους σχέσεις. Οι δύο χώρες είχαν αρκετά μέτωπα αντιπαράθεσης την περίοδο μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου όπως το πυρηνικό οπλοστάσιο, ο διαχωρισμός του στόλου και το καθεστώς ελλιμενισμού αυτού στη Σεβαστούπολη, η οικονομική τους αλληλεξάρτηση αλλά και το καθεστώς της Κριμαίας.

Η εξάρτηση λοιπόν των δύο χωρών είναι πολυεπίπεδη. Μετά το 1991 και την διάλυση της ΕΣΣΔ κύριος στόχος της Ρωσίας ήταν να εντάξει στη σφαίρα επιρροής της την Ουκρανία. Η στρατηγική της θέση τόσο λόγω της Μαύρης Θάλασσας αλλά και της γειτνίασης της με τις υπόλοιπες χώρες του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας, λειτουργούσαν ως ένα ανάχωμα στις επιδιώξεις του ΝΑΤΟ για επέκταση κοντά στα ρωσικά σύνορά και την καθιστούσαν αυτόματα ως ένα σημαντικό υποψήφιο στρατηγικό εταίρο. Επίσης μέσω της δημιουργίας της ΚΑΚ, η Ρωσία επιθυμούσε την διεκδίκηση της

⁵⁰ Kissinger H, To settle the Ukraine crisis, start at the end, The Washington Post, 2014.

Ανακτήθηκε από: <http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>

⁵¹ Putin V, Meeting of the Valdai International Discussion Club, President of Russia, 2013.

Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>

θέσης της στο παγκόσμιο σύστημα κατέχοντας κυρίαρχο ρόλο.⁵² Η Ουκρανία ήταν το σημαντικότερο γρανάζι στην επίτευξη αυτού του στόχου.

Η Ουκρανία όμως εξαρχής φαινόταν πως είχε κάνει την επιλογή της. Κατόπιν του δημοψηφίσματος του 1991 αλλά και της δημιουργίας της ΚΑΚ, δείχνει την επιθυμία της να αποδεσμευτεί πολιτικά και στρατιωτικά από τη Ρωσία. Η μακροχρόνια όμως ιστορική τους σύνδεση, το μεγάλο πλήθος ρωσόφωνων εντός της χώρας, αλλά κυρίως η συνεχιζόμενη οικονομική και ενεργειακή εξάρτηση καθιστούσαν δύσκολη την ανεξάρτηση της και επηρέαζαν άμεσα τις αποφάσεις της σχετικά με την εξωτερική πολιτική. Αρκετοί ήταν αυτοί που πίστεψαν, κυρίως από τον εθνικιστικό τομέα, ότι με την ανεξαρτησία της, η χώρα θα μπορούσε να ορθοποδήσει οικονομικά. Η περιορισμένη όμως πρόσβαση στις δυτικές αγορές καθώς και η ενεργειακή της υποδομή η οποία συνδέεται άρρηκτα με την Ρωσία, δημιουργούσαν μία σχέση οικονομικής αλληλεξάρτησης. Η Ρωσία απορροφούσε σχεδόν το 60% των εξαγωγών της Ουκρανίας ενώ η Ουκρανία κάλυπτε τις ανάγκες τις κατά 90% στο πετρέλαιο και 60% στο φυσικό αέριο από την Ρωσία.⁵³

Παρά την ουκρανική προσέγγιση προς την Ρωσία επί κυβερνήσεως Κούτσμα λόγω της οικονομικής δυσμένειας αλλά και της εμπορικής συνεργασίας που λάμβανε χώρα μετά το 1995, κύριος στόχος της Ουκρανίας ήταν η εθνική ανεξαρτησία και η απομάκρυνση από την ρωσική επιρροή. Η εξωτερική πολιτική της χώρας είχε βάλει στόχο την ένταξη στις δυτικές δομές και κυρίως την στρατιωτική συνεργασία με το ΝΑΤΟ.

Το γεγονός αυτό έκανε την Ρωσία να επαναφέρει το επιτήδευμα του στόλου της Μαύρης Θάλασσας και της Κριμαίας, συναρτήσει του ζητήματος της αποπληρωμής του ενεργειακού χρέους. Ήταν ένα ζήτημα που απασχολούσε τις δύο χώρες από την αρχή της διάλυσης της ΕΣΣΔ. Οι δύο χώρες έπρεπε να διαχωρίσουν τα πολεμικά πλοία, ενώ κεντρικό θέμα συζήτησης ήταν και η χρησιμοποίηση του λιμανιού της Κριμαίας από τη Ρωσία. Η Ουκρανία μέσω αυτής της αντιπαράθεσης είχε την ευκαιρία να πιέσει για την διασφάλιση της εθνικής της ανεξαρτησίας ενώ η Ρωσία επιθυμούσε τον έλεγχο του στόλου για λόγους πολιτικής και στρατηγικής παρουσίας στην Μαύρη Θάλασσα. Το 1992 στη σύνοδο κορυφής της ΚΑΚ οι δύο πρωθυπουργοί συναντήθηκαν για να

⁵² Brzezinski Z., Η Μεγάλη Σκακιέρα, μτφ Αστερίου, Αθήνα, ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1998, σελ 190

⁵³ Morrison J.,Pereyaslav and after: The Russian-Ukrainian Relationship, International Affairs, 1993, σελ 685

συζητήσουν το θέμα χωρίς να υπάρξει κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Έτσι η Ουκρανία ανακοίνωσε την δημιουργία του ουκρανικού στόλου στην Κριμαία κάτι το οποίο θεωρήθηκε ως απόπειρα απειλής από την Ρωσία. Η Ρωσία αμέσως κινητοποίησε το πολεμικό ναυτικό στη Σεβαστούπολη, με την Ουκρανία να το χαρακτηρίζει ως *casusbelli*.⁵⁴ Μετά από αυτά τα γεγονότα συμφώνησαν από κοινού τον χειρισμό του στόλου για τρία χρόνια, συμφωνία η οποία γρήγορα καταπατήθηκε.

Αν το 1993 στην Μασσάνδρα έγινε η πρώτη προσέγγιση του θέματος και το 1995 με την συμφωνία του Σότσι φάνηκε προς στιγμήν να δίνεται μία λύση με πολλές όμως ασάφειες και εν τέλει αντιδράσεις και από τις δύο πλευρές, το 1997 δόθηκε η λύση με την σύναψη της Συνθήκης Φιλίας και Συνεργασίας η οποία ολοκληρώθηκε το 2019 λόγω των γεγονότων της Κριμαίας. Η Ρωσία απέκτησε το 81,7% του στόλου, με την Ουκρανία να λαμβάνει το ποσό των 526,5 εκατομμυρίων δολαρίων. Επίσης η Ρωσία θα διέγραφε κάθε χρόνο περίπου 100 εκατομμύρια δολάρια με αντάλλαγμα την χρησιμοποίηση των ουκρανικών υδάτων και των συχνοτήτων επικοινωνίας.⁵⁵ Η συμφωνία αρχικώς θα διαρκούσε ως το 2017 αλλά το 2010 υπογράφηκε η παράταση της παρουσίας του ρωσικού στόλου στη Μαύρη θάλασσα έως το 2042. Πέραν των οικονομικών ανταλλαγμάτων η Συνθήκη Φιλίας προέβλεπε την ενίσχυση των σχέσεων των δύο χωρών και την παρεμπόδιση εισβολής στη χώρα του άλλου ή την κήρυξη πολέμου.

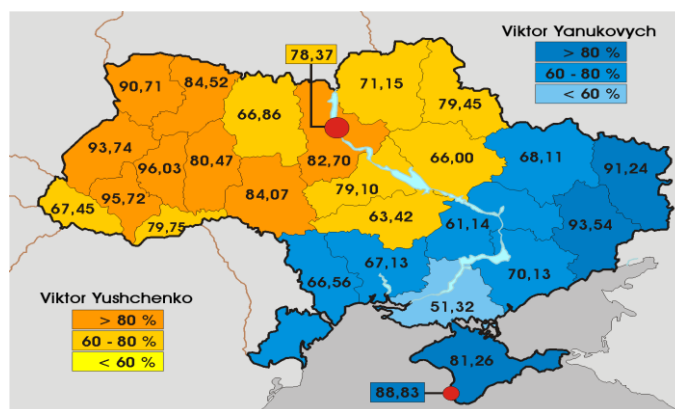
Μετά το 2000 και την παραίτηση Γιέλτσιν το πολιτικό σκηνικό της Ρωσίας αλλάζει. Ο ερχομός του Πούτιν φέρνει αλλαγές τόσο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και στην εξωτερική πολιτική. Εκμεταλλευόμενος την οικονομική κατάσταση της Ουκρανίας και οικοδομώντας καλύτερες σχέσεις προσπαθεί να αυξήσει την εξάρτηση ακόμα περισσότερο, ενώ στη βάση αυτής της τακτικής, ρωσικές εταιρείες εισχωρούν σε διάφορους τομείς της Ουκρανικής αγοράς όπως ο χώρος της ενέργειας, των τραπεζών και των τηλεπικοινωνιών.

Το 2004, στις εθνικές εκλογές μεταξύ Γιουσένκο και Γιανουκόβιτς επανέρχεται στην επιφάνεια η κρίση μεταξύ φιλοδυτικών και φιλόρωσων εντός της Ουκρανίας ενώ τα αποτελέσματα των εκλογών αναδεικνύουν και το χάσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ουκρανίας. Από τη μία μεριά ο Γιανουκόβιτς ο οποίος ερχόταν από τη ρωσόφωνη πλευρά της χώρας και είχε ως στόχο την ανάπτυξη στενότερων δεσμών με τη

⁵⁴ Tyler Specter, *Ukraine, Russia, and the Black Sea Fleet Accords*, 1999.

⁵⁵ Wolczuk R., *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991-2000*, Routledge, 2003, σελ. 36

Ρωσία και από την άλλη ο Γιουσένκο ο οποίος προερχόμενος από την Δυτική Ουκρανία είχε ως στόχο τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας, την διάδοση φιλελεύθερων ιδεών και την επίτευξη πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία σύγκρουση πολιτισμών μεταξύ της ευρασιατικής πολιτικής κουλτούρας και της ευρωπαϊκής.⁵⁶

Εικόνα 5: Αποτελέσματα προεδρικών εκλογών 2004⁵⁷

Αποκορύφωμα της υποστήριξης των Ρώσων στον Γιανουκόβιτς ήταν η κοινή εμφάνιση με τον Πούτιν μία εβδομάδα πριν τις εκλογές. Τα ρωσικά μέσα κατηγορούσαν διαρκώς τον Γιουσένκο ενώ η ενίσχυση του Γιανουκόβιτς προερχόταν ακόμα και από κρατικές εταιρείες όπως η Gazprom.⁵⁸ Ο νικητής τήρησε τις υποσχέσεις του και προσπάθησε να προσεγγίσει την Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της Ρωσίας, καθώς έβλεπε τον στρατηγικά σημαντικότερο αντίπαλο της να προσεγγίζει απειλητικά την μέχρι πρότινος περιοχή ασφαλείας της.

Ο Γιουσένκο θεωρούσε την στρατιωτική παρουσία της Ρωσίας στη Σεβαστούπολη ένα εμπόδιο στην φιλοδυτική πορεία που ήθελε να χαράξει και την ένταξη στις δομές του NATO. Όπως ήταν αναμενόμενο η Ρωσία εκμεταλλευόμενη την ενεργειακή εξάρτηση της Ουκρανίας αύξησε τις τιμές των καυσίμων, γεγονός που οδήγησε στην αντίδραση της Ουκρανίας παγώνοντας τις πληρωμές. Αποτέλεσμα ήταν η διακοπή παροχής ενέργειας και η δημιουργία ταραχής εντός του ουκρανικού

⁵⁶ Kuzio t, From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution, Problems of Post-Communism 52, no. 2, 2005, σελ 36

⁵⁷ Ανακτήθηκε από:

<https://www.electoralgeography.com/new/en/wp-content/gallery/ukraine2004/2004-ukraine-presidential.png>

⁵⁸ Gotz E, Neorism and Russia's Ukraine Policy, 1991-present, 2016, σελ. 303

κοινοβουλίου. Πολλοί θεώρησαν ότι αυτή η διακοπή παροχής ενέργειας ήταν αντίποινα για την Πορτοκαλί Επανάσταση.⁵⁹ Χαρακτηριστικό επίσης της ρωσικής πίεσης ήταν η υποστήριξη και η χρηματοδότηση κινημάτων κυρίως στην περιοχή της Κριμαίας με σκοπό την ανεξαρτητοποίηση της περιοχής. Το 2008, η Ρωσία επανήλθε με την γνωστή τακτική της διακοπής παροχής ενέργειας έτσι ώστε να εξαναγκάσει την Ουκρανία να την υποστηρίξει στον πόλεμο με τη Γεωργία.⁶⁰

Η εκλογή του Γιανουκόβιτς το 2010 είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή των δεδομένων. Δύο μήνες αμέσως μετά την ανάληψη της εξουσίας υπέγραψε το Σύμφωνο του Χάρκοβο μαζί με τον πρόεδρο της Ρωσίας Μεντβέντεφ όπου συμφωνήθηκε η παράταση της μίσθωσης της ναυτικής βάσης στην Κριμαία για ακόμα 25 χρόνια, παίρνοντας ως αντάλλαγμα τη μείωση της τιμής του φυσικού αερίου κατά 30%. Ο Harding αναφέρει ότι η εν λόγω συμφωνία είναι το τελευταίο καρφί στο φέρετρο της Πορτοκαλί Επανάστασης.⁶¹ Στα πλαίσια της καλής συνεργασίας υπήρξε συμφωνία μεταξύ των υπηρεσιών ασφαλείας των δύο χωρών, της ουκρανικής SBU και της ρωσικής GRU, οι οποίες είχαν στόχο την προστασία του Γιανουκόβιτς. Παράλληλα το Πρωτόκολλο Συνεργασίας επέτρεπε στους Ρώσους πράκτορες να εισέλθουν στο σύστημα πληροφοριών της Ουκρανίας γεγονός που βοήθησε στην αύξηση της επιρροής στον πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα ενώ είχαν την δυνατότητα να αποτρέψουν τυχόν αντί - ρωσικές επιχειρήσεις από την κυβέρνηση.⁶²

Εν συνεχεία, η Μόσχα προώθησε τα σχέδια για τη δημιουργία Ευρασιατικής Ένωσης με τα κράτη της ΚΑΚ στο πλαίσιο της οποίας προσκάλεσε την Ουκρανία να γίνει μέλος της Τελωνειακής Ένωσης προσφέροντας μεγαλύτερη έκπτωση στην τιμή του φυσικού αερίου. Η Ουκρανία όμως είχε στόχο την προσέγγιση της ΕΕ και την είσοδο σε νέες αγορές. Το 2012 υπογράφηκε το νομικό πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης Ουκρανίας – ΕΕ. Η απάντηση της Ρωσίας ήταν άμεση με την άσκηση οικονομικής πίεσης και εμπορικών περιορισμών.

Έχοντας ως στόχο την αποφυγή της υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης με την ΕΕ, η Ρωσία προσέφερε χρηματοοικονομική βοήθεια ύψους 15 δις δολαρίων για την αγορά ευρωομολόγων ενώ προσέφερε και μειώσεις στις τιμές του φυσικού αερίου. Ο

⁵⁹ Randall Newnham, "Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool," *Journal of Eurasian Studies* 2, no. 2, 2011, σελ. 140

⁶⁰ Gotz E, *Neorism and Russia's Ukraine Policy, 1991-present*, 2016, σελ. 306

⁶¹ Luke Harding, *Ukraine Extends Lease for Russia's Black Sea Fleet*, *The Guardian*, 2010.

⁶² Gotz E, *Neorism and Russia's Ukraine Policy, 1991-present*, 2016, σελ. 313

πρόεδρος Γιανουκόβιτς αποδέχθηκε την προσφορά απορρίπτοντας παράλληλα την Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ γεγονός που οδήγησε στις μαζικές διαμαρτυρίες του 2013.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η Ρωσία κατάφερε στο πρώτο μεταψυχροπολεμικό στάδιο να πετύχει κάποιους ευνοϊκούς συμβιβασμούς κυρίως στο θέμα του στόλου λόγω και της οικονομικής δυσμένειας της Ουκρανίας αλλά απέτυχε να αποτρέψει την εμπλοκή του ΝΑΤΟ στην ευρύτερη περιοχή. Η επιθυμία της Ρωσίας ειδικότερα μετά την ανάληψη των καθηκόντων από τον πρόεδρο Πούτιν ήταν να δημιουργήσει μία ευρασιατική ενοποίηση με στόχο να ανταπεξέλθει στην μεγάλη ανησυχία της, την γεωπολιτική επέκταση της Δύσης στις περιοχές ενδιαφέροντος και κυριαρχίας της.

Από την άλλη για την Ουκρανία, η Ρωσία αποτελούσε ανέκαθεν ένα βραχνά τον οποίο δεν κατάφερε ποτέ να αποχωριστεί. Αυτή η κατάσταση, πέραν των ρωσικών επιδιώξεων και στόχων, οφείλονταν κυρίως στις ιστορικές σχέσεις των δύο χωρών αλλά και στην ανικανότητα του ουκρανικού κράτους να ορθοποδήσει. Παρά ταύτα, οι ουκρανικές κυβερνήσεις πολλές φορές προσέγγισαν την Ρωσία ώστε να εκμεταλλευτούν εφήμερα κέρδη τα οποία θεωρούσαν ότι θα βοηθήσουν στο δύσκολο δρόμο της μετάβασης προς την κανονικότητα.

2.2 Οι σχέσεις ΗΠΑ - Ουκρανίας πριν την κρίση

Η εμπλοκή των ΗΠΑ στην περιοχή ξεκινάει με την ανεξαρτητοποίηση 15 νέων κρατών, καθόσον η «μαύρη τρύπα» όπως αναφέρει και ο Brzezinski⁶³ που άφησε η πτώση της ΕΣΣΔ και η διατάραξη του διεθνούς συστήματος δημιούργησαν αρκετά ζητήματα ασφαλείας. Οι ΗΠΑ αναγνώρισαν την Ουκρανία ως ανεξάρτητο κράτος στις 26 Δεκεμβρίου 1991 ενώ οι διπλωματικές επαφές ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του ίδιου έτους. Από τότε η Ουκρανία γίνεται συχνά αποδέκτης εξωτερικής βοήθειας από τις ΗΠΑ αν και η σχέση τους κατά περιόδους περνάει κρίση. Κύριο θέμα προς επίλυση τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του κράτους ήταν η απομάκρυνση του πυρηνικού οπλοστασίου.

Η πολιτική και η οικονομική κρίση αλλά και οι προθέσεις της εκάστοτε κυβέρνησης διατάρασσε συνεχώς τη σχέση των δύο χωρών. Η αρχική διστακτικότητα των ΗΠΑ δεν πτόησε την Ουκρανία, η οποία γνώριζε εξ αρχής ότι η προσέγγιση της Δύσης είναι η μόνη λύση ώστε να ξεπεραστούν οι δύο μεγάλες στρατηγικές προκλήσεις:

⁶³ Brzezinski Z., Η Μεγάλη Σκακιέρα, μτφ Αστερίου, Αθήνα, ΝΕΑ ΣΥΝΟΠΑ, 1998, σελ. 155

η εδραίωση και η ασφάλεια του κράτους καθώς και η εξομάλυνση των σχέσεων με τη Ρωσία. Η Ουκρανία επηρεαζόταν από τις επιλογές των διαφόρων διοικήσεων των ΗΠΑ ενώ η συμπεριφορά της και τα πεπραγμένα στην εξωτερική πολιτική εξαρτιόνταν από τις γενικότερες εξελίξεις στη διεθνή σκηνή.

Στο πρώτο στάδιο της ανεξαρτησίας υπήρχαν αμφιβολίες στις τάξεις των ΗΠΑ ως προς την στρατηγική που θα ακολουθηθεί. Από τη μία πλευρά οι φιλελεύθεροι επιθυμούσαν τη διατήρηση του ενιαίου σοβιετικού μπλοκ και από την άλλη οι ρεαλιστές έβλεπαν τη διάλυση της ΕΣΣΔ ως μία πρώτης τάξης ευκαιρία για επέκταση στην εν λόγω περιοχή.⁶⁴

Το 1993 η στάση της διοίκησης των ΗΠΑ αλλάζει υπό την προεδρία πλέον του Μπιλ Κλίντον. Παρατηρείται εντονότερο ενδιαφέρον για τα δρώμενα της περιοχής καθώς προβληματίστηκε από την στάση της Ρωσίας η οποία έδειχνε έντονη επιθυμία για αναβίωση της αυτοκρατορίας της. Οι ΗΠΑ προσέγγισαν το θέμα με τη δημιουργία διμερών και τριμερών συνομιλιών με αποκορύφωμα την υπογραφή συμφωνίας για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Έτσι νομιμοποίησαν την ενασχόλησή τους στην περιοχή, ενώ η Ουκρανία κέρδισε τόσο την οικονομική υποστήριξη όσο και τις εγγυήσεις ασφαλείας. Με την εν λόγω υπογραφή το πυρηνικό ζήτημα αφαιρέθηκε από την ατζέντα δίνοντας την ευκαιρία για συνεργασία σε πιο παραγωγικούς τομείς.⁶⁵ Γενικότερα η Ουκρανία είχε ως στόχο την εξομάλυνση της κατάστασης μεταξύ της Δύσης και Ρωσίας γνωρίζοντας ότι δεν θα είναι ασφαλής εάν η Ρωσία δεν αποδεχτεί ότι ο φιλοδυτικός προσανατολισμός της Ουκρανίας δεν επηρεάζει τα ρωσικά εθνικά συμφέροντα.

Το 1995 η επίσκεψη Κλίντον στην Ουκρανία ενίσχυσε την συνεργασία των δύο χωρών η οποία πιστοποιήθηκε με την υπογραφή κοινής δήλωσης όπου οι ΗΠΑ υποστήριξαν την διαφύλαξη της εδαφική ακεραιότητας της Ουκρανίας και την ένταξη στις δυτικές δομές, ενώ παράλληλα υποστηρίξαν την προώθηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων. Έτσι το 1997 οι ΗΠΑ αναγνώρισαν την Ουκρανία ως Κεντρική Ευρώπη δίνοντας παράλληλα και εγγυήσεις ασφαλείας.⁶⁶

⁶⁴ Garnett Sherman, U.S.-Ukrainian Relations: Past, Present, and Future”, “Ukraine in the World. Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State”. edited by Hajda, Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998, σελ. 103-104

⁶⁵ Ibid σελ. 112

⁶⁶ Ibid σελ. 105

Στις αρχές της νέας δεκαετίας παρατηρείται μία βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών κυρίως μετά την ανάληψη των πρωθυπουργικών καθηκόντων από τον Γιουσένκο, ο οποίος ακολουθούσε μία σταθερά φιλοδυτική πολιτική προωθώντας πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, ενισχύοντας παράλληλα την οικονομία της χώρας δίνοντας βαρύτητα στον τομέα της γεωργίας και της ενέργειας. Με την αλλαγή σκυτάλης στον προεδρικό θώκο των ΗΠΑ και την ανάληψη εξουσίας από τον ρεπουμπλικάνο Τζορτζ Μπους αλλά και των γεγονότων με την υπόθεση «Kuchmagate» διαφαίνεται μία ακαμψία στο θέμα της Ουκρανίας, ενώ παράλληλα πρόθεση της νέας διοίκησης ήταν η εξομάλυνση των σχέσεων με την Ρωσία.

Το επόμενο χρόνια οι δύο χώρες διατήρησαν μία εταιρική σχέση κυρίως στον οικονομικό τομέα, με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση των στρατηγικών τους συμφερόντων. Οι ΗΠΑ επιθυμούσαν την εξομάλυνση της πολιτικής κατάστασης εντός της Ουκρανίας μέσω της εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, και την εδραίωση της ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή, γεγονός που φάνηκε και από την υποστήριξη της Πορτοκαλί Επανάστασης. Η άνοδος του Γιανουκόβιτς περιόρισε τις ευκαιρίες των ΗΠΑ για περαιτέρω ενασχόληση και προώθηση μεταρρυθμίσεων στην Ουκρανία, ενώ η αύξηση των προκλήσεων στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής, την απομάκρυνε λίγο πριν την κρίση.⁶⁷

2.2.1 Η αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας

Ένα από τα σημαντικά ζητήματα που απασχόλησε την Δύση μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ ήταν αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας καθόσον μετά τη Γαλλία εμφανίστηκε άλλος ένας κάτοχος πυρηνικών όπλων ο οποίος λόγω και της γεωπολιτικής του θέσης, ήταν πιθανόν να επηρεάσει την διεθνή σταθερότητα. Η Ουκρανία στην διακήρυξη της ανεξαρτησίας της ανέφερε ότι είχε την πρόθεση να απαλλαγθεί από τα πυρηνικά όπλα καθόσον στο εσωτερικό της χώρας υπήρχε μία αντίδραση ειδικότερα μετά την τραγωδία του Chernobyl, ενώ από την άλλη δεν επιθυμούσε την αρνητική στάση που θα είχε η διεθνής κοινότητα απέναντι σε μία πυρηνική χώρα.

Στην πραγματικότητα όμως η Ουκρανία είχε σκοπό να χρησιμοποιήσει την απαλλαγή από τα πυρηνικά όπλα, ως ένα διαπραγματευτικό μέσο ώστε να επωφεληθεί

⁶⁷ Rajan Menon and Eugene Rumer, Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order, Cambridge, MA: MIT Press, 2015, σελ. 65

οικονομικά και πολιτικά τόσο από τη Δύση αλλά και από τη Ρωσία. Παρά τα πολλά οικονομικά προβλήματα, η Ουκρανία διέθετε ένα μεγάλο αριθμό πυρηνικών κεφαλών και προσωπικό με πολύ μεγάλη πυρηνική εμπειρία μέσω της ΕΣΣΔ. Γι' αυτό τον λόγο επιδίωξε να επωφεληθεί οικονομικά και πολιτικά εν αντιθέσει με τη Λευκορωσία και το Καζακστάν οι οποίες παρέδωσαν τα πυρηνικά όπλα στη Ρωσία. Από την άλλη πλευρά η Ρωσία έβλεπε με ανησυχία την εν λόγω κατάσταση καθόσον υπήρχε ο φόβος της ύπαρξης πυρηνικών όπλων στη γειτονιά της, από μία «ανταγωνίστρια» πλέον χώρα, γεγονός το οποίο μετέφραζε ως απειλή ενώ από την άλλη στις τάξεις των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ υπήρχε ο φόβος της πρόκλησης κάποιου πυρηνικού ατυχήματος, κυρίως λόγω της εσωτερικής πολιτικής αστάθειας, αλλά και η πιθανότητα παράνομης διακίνησης πυρηνικών προς Τρίτες Χώρες.⁶⁸

Το 1992 με το πρωτόκολλο της Λισαβόνας, Ουκρανία, Λευκορωσία και Καζακστάν δεσμεύονται για την υπογραφή της συνθήκης START I και NPT (Συνθήκη περί μη διάδοσης όπλων). Η διαδικασία όμως της επικύρωσης καθυστερεί επίτηδες καθόσον η Ουκρανία πιέζει τη Ρωσία ζητώντας οικονομική αποζημίωση ως προς τα έξοδα για το απεμπλουτισμένο ουράνιο. Κατόπιν παρέμβασης των ΗΠΑ υπογράφηκε η σύμβαση για την αγορά του ουρανίου από την Μόσχα.⁶⁹

Το 1993 εγκρίνεται οικονομική βοήθεια 400 εκατομμυρίων από τις ΗΠΑ για την Ουκρανία ενώ η καθυστέρηση της επικύρωσης των συνθηκών αναγκάζει πολλές φορές αξιωματούχους των ΗΠΑ να επισκεφθούν το Κίεβο. Επίσης την ίδια χρονιά η Ράντα(κοινοβούλιο της Ουκρανίας) επικυρώνει την συνθήκη START I όχι όμως την NPT ζητώντας εδαφικές εγγυήσεις, οικονομική αποζημίωση καθώς και εγγυήσεις ασφαλείας.⁷⁰ Η απόφαση δυσαρέστησε την Δύση και τη Ρωσία ενώ υπήρχαν και αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ουκρανίας θεωρώντας πως τέτοιες κινήσεις προκαλούν αναταράξεις στη σταθερότητα της περιοχής.

Το 1994 στη Βουδαπέστη υπογράφηκε μνημόνιο από την Ρωσία, την Ουκρανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ, την Λευκορωσία και το Καζακστάν για τις εγγυήσεις ασφαλείας. Ταυτόχρονα η Ουκρανία δεσμεύεται να μεταφέρει το πυρηνικό της οπλοστάσιο στη Ρωσία, η οποία προσφέρει αποζημίωση στην Ουκρανία και οι ΗΠΑ

⁶⁸ Ustina M, Foreign Policy as a Security Tool, Transition Vol.2, No 13, 1995, σελ. 16

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Shadlow N, The Denuclearization of Ukraine: Consolidating Ukrainian Security, Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State", Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998, σελ. 277

αποζημίωση στη Ρωσία για την μεταφορά και διάλυση των πυρηνικών κεφαλών.⁷¹ Με αυτή τη συμφωνία ουσιαστικά νομιμοποιείται η ανάμειξη των ΗΠΑ στις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας.

Εικόνα 6: Στρατιώτες ετοιμάζονται να καταστρέψουν ένα βαλλιστικό πύραυλο SS-19⁷²

Με βάση τα αναγραφόμενα της συμφωνίας, η Ουκρανία όπως και οι υπόλοιπες χώρες εξασφάλισαν το σεβασμό της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας τους. Επίσης επιβεβαιώθηκε η υποχρέωση της αποχής από την απειλή της χρήσης βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας μη μπορώντας μία πυρηνική χώρα να χρησιμοποιήσει τα όπλα της εκτός από την περίπτωση της αυτοάμυνας, ενώ υπήρξε εγγύηση παροχής βοήθειας στην Ουκρανία ως μη πυρηνικό κράτος σε περίπτωση που γινόταν θύμα επίθεσης πυρηνικών όπλων. Τέλος μέσω αυτής της συμφωνίας επιβεβαιώθηκε ουσιαστικά η δέσμευση να μην χρησιμοποιηθούν πυρηνικά όπλα κατά μη πυρηνικού κράτους, εκτός αν μία χώρα συνεργαστεί με κάτοχο πυρηνικών όπλων.⁷³

Επί του θέματος, ο John Mearsheimer ανέφερε ότι “Η Ουκρανία δεν μπορεί να αμυνθεί με συμβατικά όπλα απέναντι στην πυρηνικά οπλισμένη Ρωσία ενώ κανένα κράτος συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ δεν πρόκειται να της δώσει εγγυήσεις ασφαλείας. Το μόνο αξιόπιστο αποτρεπτικό μέσο κατά της ρωσικής επίθεσης είναι τα ουκρανικά πυρηνικά όπλα.”⁷⁴

⁷¹ Ibid σελ. 281

⁷² Ανακτήθηκε από: <https://www.cfr.org/timeline/ukraines-post-independence-struggles>

⁷³ UN Security Council, “Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine’s Accession to the Treaty on the non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1994.

Ανακτήθηκε από: https://www.un.org/ga/search/viewm_doc.asp?symbol=A/49/765

⁷⁴ Mearsheimer J, The case for a Ukraine Nuclear Deterrent, Foreign Affairs, 1993.

Ανακτήθηκε από: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/1993-06-01/case-ukrainian-nuclear-deterrent>

Από την άλλη πλευρά υπάρχει και η άποψη του καθηγητή Stevens ο οποίος υποστήριξε ότι η Ουκρανία καλώς έπραξε με την εξάλειψη των πυρηνικών καθόσον δε διέθετε την ικανότητα άσκησης πίεσης με αυτό το μέσο, ενώ κύριος στόχος της έπρεπε να είναι η δημιουργία συμμαχιών και η ομαλή ένταξή της στο διεθνές σύστημα ως νεοσύστατο κράτος. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Ανατόλι Ζιλένκο ο οποίος μίλησε για οικονομικά απαγορευτικό εγχείρημα ενώ επισήμανε ότι η διατήρηση των πυρηνικών όπλων θα είχε ως πιθανό αποτέλεσμα την παύση των εξωτερικών επενδύσεων ή ένα εμπάργκο αντίστοιχο με αυτό στο Ιράκ.⁷⁵

2.3 Οι σχέσεις NATO – Ουκρανίας πριν την κρίση

Η πτώση της ΕΣΣΔ δημιούργησε αμφιβολίες στις τάξεις του NATO ως προς τον επικρατέστερο τρόπο ενεργείας καθόσον με την διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας ο ρόλος του δεν ήταν πια αυτονόητος. Από την άλλη η Ουκρανία έχοντας ως στόχο την στερέωση της στο νεοσύστατο διεθνές σύστημα παράλληλα με την διαφύλαξη της εθνικής της κυριαρχίας και την προάσπιση του εθνικού της συμφέροντος έθεσε ως προτεραιότητα την εμβάθυνση της στρατηγικής σχέσης με το NATO.

Το 1991 το NATO δημιούργησε το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο Συνεργασίας με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ του οργανισμού και των πρώην σοσιαλιστικών χωρών ενώ το 1994 το ίδιο όργανο ενέκρινε την πρόταση των ΗΠΑ για την εφαρμογή του Partnership for Peace (PfP). Το PfP θεωρούνταν ο προάγγελος της μετέπειτα ένταξης αυτών των χωρών στο NATO και προέβλεπε την ανάπτυξη σχέσεων σε θέματα ασφαλείας, την διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων μετά στρατευμάτων, αλλά και την από κοινού συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές.

Παρά την αρχική επιφυλακτικότητα φοβούμενη την αντίδραση της Ρωσίας, η Ουκρανία ήταν η πρώτη χώρα που υπέγραψε το 1994 την ένταξη της στο πρόγραμμα, γεγονός που έγινε δεκτό με ενθουσιασμό από τον λαό και την κυβέρνηση. Μέσω αυτού του προγράμματος της δινόταν η ευκαιρία να αναπτύξει στρατιωτική συνεργασία με τις χώρες του NATO. Η νέα κυβέρνηση Κούτσμα αρχικά υπέδειξε ένα δισταγμό κυρίως φοβούμενη την αντίδραση της Ρωσίας, όπως φάνηκε και από την δήλωση του στο περιθώριο της επίσκεψής του στην Πράγα, όπου εξέφρασε την ευθυμία για διεύρυνση

⁷⁵ Stevens C, Identity Politics and Nuclear Disarmament, the Nonproliferation review 15,no 1, 2008, σελ. 51

του NATO, αλλά παράλληλα και τον σεβασμό των ρωσικών συμφερόντων στην περιοχή.⁷⁶ Η ενεργή συμμετοχή της Ουκρανίας ήταν ο λόγος που τον Μάιο του 1995 δήλωσε υποψηφιότητα για ένταξη και η Ρωσία.

Η αρχική διστακτικότητα ξεπεράστηκε μετά το 1995 όπου στο περιθώριο της επίσκεψης του προέδρου Κλίντον στο Κίεβο, ο Κούτσμα χαρακτήρισε το NATO ως παράγοντα ασφάλειας και σταθερότητας. Το ίδιο έτος, ο Ουκρανός ΥΠΕΞ επιδίωξε την καθιέρωση ενός «Ειδικού Καθεστώτος Συνεργασίας» με το NATO, πέραν του προγράμματος PfP,⁷⁷ ενώ το 1997 υπογράφηκε στη Μαδρίτη ο Χάρτης Ειδικής Συνεργασίας όπου αναβαθμίζεται ο ρόλος της Συμμαχίας. Αυτό θεωρήθηκε ως μία ανταμοιβή της ουκρανικής συμπεριφοράς στα πλαίσια διεύρυνσης του NATO στην περιοχή της Κεντροανατολικής Ευρώπης,⁷⁸ εν αντιθέσει με τη Λευκορωσία η οποία διαφωνούσε καθώς θεωρούσε ότι η Συμμαχία επιδιώκει τη δημιουργία διαχωριστικών γραμμών.

Παρά την επιθυμία για ένταξη στο NATO, η Ουκρανία γνώριζε ότι εκείνη την περίοδο μία τέτοια διαδικασία θα ήταν δύσκολη και μακροχρόνια, ενώ παράλληλα το NATO δε τη συμπεριελάμβανε στα άμεσα μελλοντικά σχέδια ένταξης, καθώς η χώρα δεν πληρούσε τα απαιτούμενα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια. Από την άλλη, η Ρωσία έβλεπε ανησυχητικά τις διμερείς στρατιωτικές ασκήσεις, την παραχώρηση στρατοπέδων από πλευράς Ουκρανίας για εκπαίδευση στρατιωτών, ενώ αποκορύφωμα της νατοϊκής προσέγγισης στα ανατολικά αποτέλεσε η διεξαγωγή της διακλαδικής άσκησης “Cooperative Partner –2000” στην Μαύρη Θάλασσα.

Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο το 1999 διατάραξε τις σχέσεις των δύο πλευρών καθώς εισέπραξε τις αποδοκιμασίες της κοινής γνώμης ακόμα και στη δυτική περιφέρεια της χώρας που παραδοσιακά υποστήριζε την δυτική προσέγγιση. Η κυβέρνηση επέλεξε να διατηρήσει μία ουδέτερη στάση έτσι ώστε να μη διαταραχθούν οι καλές σχέσεις με τη Δύση καθώς συνέχιζε να θεωρεί ότι το NATO ήταν ο μοναδικός εγγυητής σταθερότητας και ασφάλειας. Παράλληλα έλαβε χώρα και ο πρώτος γύρος της

⁷⁶ Kuzio T: Ukraine and NATO: The Evolving Strategic Partnership, The Journal of Strategic Studies, Vol.21, No.2 F. Cass, London, 1998, σελ. 14

⁷⁷ Larrabee S, Ukraine's Place, Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State, edited by Hajda , Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998, σελ. 260

⁷⁸ Kuzio T: Ukraine and NATO: The Evolving Strategic Partnership, The Journal of Strategic Studies, Vol.21, No.2 F. Cass, London, 1998, σελ. 21

διεύρυνσης του NATO προς τα ανατολικά με την ένταξη της Τσεχίας, της Πολωνίας και της Ουγγαρίας, γεγονός που αναπτέρωσε τις ελπίδες της Ουκρανίας για υλοποίηση του σχεδίου.

Το 2002, κατά την περίοδο προεδρίας Κούτσμα, η διατάραξη της σχέσης επιδεινώθηκε λόγω του σκανδάλου με την υποτιθέμενη μεταβίβαση οπλικού συστήματος στον Σαντάμ Χουσεΐν αλλά και τον εσωτερικό κοινωνικό αποπροσανατολισμό της Ουκρανίας. Η δήλωση του Κούτσμα ότι η Ουκρανία επιθυμούσε την ένταξη στο NATO όπως επίσης και η αποστολή ουκρανικών στρατευμάτων στο Ιράκ δε βελτίωσε ιδιαίτερω τις μεταξύ τους σχέσεις.⁷⁹

Μετά την Πορτοκαλί Επανάσταση και την ανάληψη εξουσίας από τον φιλοδυτικό Γιουσένκο η προοπτική ένταξης στο NATO αναθερμάνθηκε. Το 2008 με κινητήριο μοχλό την Γιούλια Τιμοσένκο, έχοντας την υποστήριξη της πλειοψηφίας του λαού, η Ουκρανία εκκίνησε μία νέα διαδικασία ένταξης η οποία αυτήν τη φορά μπλοκαρίστηκε από την αντιπολίτευση της χώρας κλείνοντας το κοινοβούλιο για δύο μήνες.⁸⁰

Το NATO συνέχισε να υλοποιεί το σχέδιο διεύρυνσης προς Ανατολάς, προσθέτοντας στην συμμαχία όλο και περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το 2008 όταν πραγματοποιήθηκε η συζήτηση για την ένταξη της Ουκρανίας και της Γεωργίας, Γαλλία και Γερμανία αντιτάχθηκαν φοβούμενοι την αντίδραση της Ρωσίας και την διατάραξη των δικών τους διμερών οικονομικών κυρίως σχέσεων. Η άμεση αντίδραση της Ρωσίας έδειξε τις διαθέσεις της σε περίπτωση προσέγγισης της εγγύς περιοχής της. Εν συνεχεία η εκλογή Γιανουκόβιτς πάγωσε ουσιαστικά τη διαδικασία ένταξης διατηρώντας το καθεστώς της εταιρικής συνεργασίας και την συμμετοχή σε κοινές δράσεις.

Για την Ουκρανία η ένταξη στο NATO ήταν ζωτικής σημασίας επιδίωξη καθώς θα βελτίωνε την ασφάλεια της χώρας, απομακρύνοντας διάφορες περιφερειακές απειλές. Επίσης μέσω της ένταξης ήλπιζε στην βελτίωση της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης μέσω της ενίσχυσης της δημοκρατίας και της εγκαθίδρυσης ενός κράτους δικαίου, γεγονός που θα αύξανε το κύρος της στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, ενώ θα μπορούσε

⁷⁹ Wikipedia, Ukraine–NATO relations.

Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93NATO_relations

⁸⁰ Ibid

να εξεταστεί στο μέλλον και η προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης ενδεχόμενη ένταξη θα βοηθούσε στην αναβάθμιση των ενόπλων δυνάμεων μέσω της δυνατότητας εκπαίδευσης του προσωπικού και της αγοράς νέων οπλικών συστημάτων. Από την άλλη το NATO με την ένταξη της Ουκρανίας θα πετύχαινε την ολοκλήρωση της επέκτασης στην ανατολική πλευρά της Συμμαχίας, εγκαθιδρύοντας την κυριαρχία του στην Μαύρη Θάλασσα αλλά και διαλύοντας τα γεωπολιτικά σχέδια επέκτασης της Ρωσίας.

2.4 Οι σχέσεις Ουκρανίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν την κρίση

Οι σχέσεις μεταξύ Ουκρανίας και ΕΕ καθιερώθηκαν το 1991 όταν η δεύτερη αναγνώρισε επίσημα την ανεξαρτησία της Ουκρανίας,⁸¹ ενώ η επίσημη θέση της Ουκρανίας υπέρ της ένταξης στην ΕΕ καθορίστηκε από το νόμο της 1^{ης} Ιουλίου του 2010 όπου σύμφωνα με το άρθρο 11 ένας από τους βασικούς στόχους της εξωτερικής πολιτικής της Ουκρανίας είναι “να εξασφαλιστεί η προσχώρηση της χώρας στον ευρωπαϊκό πολιτικό, οικονομικό και νομικό χώρο προκειμένου να επιτευχθεί η ένταξη της στην ΕΕ.”⁸²

Φυσικά η πρόθεση για ένταξη στις ευρωπαϊκές δομές χρονολογείται αρκετά χρόνια πίσω, όπου το 1993 η Ουκρανία έψαχνε τον μετασοβιετικό προσανατολισμό της. Τότε η ευρωπαϊκή επιτροπή άνοιξε το κέντρο του Κιέβου όπου στη συνέχεια μετονομάστηκε σε επιτροπή της ΕΕ για την Ουκρανία. Το 1994 υπογράφηκε η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας όπου προβλεπόταν η συνεργασία σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων κοινωνικής και οικονομικής φύσεως η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1998 και ολοκληρώθηκε το 2008.

Στο μεσοδιάστημα και κατόπιν της πρώτης ευρωπαϊκής διεύρυνσης το 2004 με την ένταξη των 10 νέων χωρών δημιουργήθηκε το πρόγραμμα Πολιτικής Ευρωπαϊκής Γειτονιάς που περιελάμβανε δεκαέξι κράτη της Μέσης Ανατολής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και είχε ως στόχο να αποτρέψει την εμφάνιση νέων διαχωριστικών γραμμών μεταξύ της διευρυμένης Ευρώπης και των γειτόνων της. Το πρόγραμμα προωθούσε οικονομικές και κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις που θα βοηθούσαν την

⁸¹ Wikipedia, Ukraine–European Union relations.

Ανακτήθηκε από: https://en.Wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93European_Union_relations

⁸² European Commission, Ukraine to participate in European programs.

Ανακτήθηκε από: https://ec.Europa.eu/commission/press_corner/detail/en/IP_11_446

ανάπτυξη ενός υγιούς κράτους με στόχο την εξέλιξη και ολοκλήρωση του χωρίς απαραίτητα να σημαίνει ότι θα ενταχθεί στο μέλλον.⁸³

Η έλευση Γιουσένκο καθώς και η Πορτοκαλί Επανάσταση βελτίωσε την ευρωπαϊκή προοπτική της Ουκρανίας ενώ το 2007 ξεκίνησαν οι συνομιλίες για την επέκταση της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης με στόχο την δημιουργία ενός πλαισίου που θα επέφερε στενότερη οικονομική συνεργασία μέσω ελεύθερων συναλλαγών. Παράλληλα το 2009 δημιουργήθηκε το πρόγραμμα της Ανατολικής Συνεργασίας το οποίο επικεντρωνόταν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ουσιαστικά ήταν ένα υποσύνολο του προγράμματος καλής γειτονίας και ξεκίνησε με πρωτοβουλία της Πολωνίας και της Σουηδίας. Στόχος ήταν μία πιο διευρυμένη συνεργασία με γνώμονα την οικοδόμηση της δημοκρατίας και της ευημερίας, χωρίς όμως να αναγράφεται η περίπτωση της ολικής πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης καθώς και ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁸⁴ Η ΕΕ κατάφερε μέσω των διαφόρων συμφωνιών να υλοποιήσει τον στόχο της διεύρυνσης στους εμπορικούς και οικονομικούς τομείς γεγονός που μελλοντικά θα απέφερε και πολιτικά κέρδη.

Όσον αφορά την πολυπόθητη Συμφωνία Σύνδεσης, αυτή μονογραφήθηκε το 2012 στις Βρυξέλλες και προέβλεπε το άνοιγμα της αγοράς τόσο στα κεφαλαιουχικά αγαθά όσο και στο εργατικό δυναμικό. Στο πλαίσιο της συμφωνίας επίσης προβλεπόταν η συνεργασία σε ερευνητικό επίπεδο ενώ υπήρξε και δέσμευση για κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας. Η φυλάκιση όμως της πρώην πρωθυπουργού Τιμοσένκο επηρέασε τις σχέσεις μεταξύ των δύο εταίρων και η απελευθέρωση της λόγω των προβλημάτων υγείας, ήταν ένα από τα βασικά αιτήματα της ΕΕ έτσι ώστε να συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις κάτι στο οποίο η κυβέρνηση Γιανουκόβιτς ήταν ανένδοτη.

Και ενώ υπό τον φόβο του ενδεχόμενου ναυαγίου η ΕΕ αποφάσισε να ξεπεράσει τους ενδοιασμούς για την υπογραφή του συμφώνου, ο πρόεδρος Γιανουκόβιτς βρισκόταν σε διαπραγματεύσεις με τη Ρωσία για την ένταξη στην Τελωνειακή Ένωση όπου ήδη συμμετείχαν Λευκορωσία και Καζακστάν. Η αντίθεση της ΕΕ και η επιθυμία για άσκηση μονομερούς επιρροής φαίνεται και από τη δήλωση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jose Manuel Barroso κατά την σύνοδο κορυφής τον

⁸³ Wikipedia, European Neighborhood Policy (ENP).

Ανακτήθηκε από: https://en.Wikipedia.org/wiki/European_Neighborhood_Policy

⁸⁴ Wikipedia, Ukraine–European Union relations.

Ανακτήθηκε από: https://en.Wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93European_Union_relations

Φεβρουαρίου 2013 όπου δήλωσε ότι μία χώρα δε δύναται ταυτόχρονα να είναι μέλος και των δύο ενώσεων.⁸⁵ Στη συνέχεια η ρωσική πίεση αυξήθηκε με αποτέλεσμα το προσωρινό ναυάγιο της Συμφωνίας Σύνδεσης γεγονός που οδήγησε στις μαζικές διαμαρτυρίες το Νοέμβριο του 2013.

Καθ' όλη την διάρκεια μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου η γενικότερη επιθυμία της Ουκρανίας ήταν σε πρώτο στάδιο η συνεργασία με την ΕΕ και σε δεύτερο στάδιο η ολοκληρωτική ένταξη στις δομές της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση γνώριζε ότι με αυτή την κίνηση θα επεκτείνει την επιρροή της στην Ουκρανία αφηφώντας ίσως «ανώριμα», τα συμφέροντα της Ρωσίας. Η δε Ρωσία ανταγωνίστηκε σκληρά ώστε να είναι αυτή ο προσανατολισμός στην πολιτική πυξίδα των Ουκρανών, καθώς στα μάτια των Ρώσων ηγετών η διεύρυνση της ΕΕ λειτουργούσε ως δούρειος ίππος για την επέκταση του ΝΑΤΟ.⁸⁶

⁸⁵ European Commission , Statement by President Barroso following the 16th EU-Ukraine Summit. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_13_157

⁸⁶ Mearsheimer H, Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin, Foreign Affairs , 93, 5 ,2014, σελ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 Euromaidan

Το Euromaidan ή Επανάσταση της Αξιοπρέπειας ήταν ένα κύμα διαδηλώσεων και αναταραχών στην πλατεία Ανεξαρτησίας του Κιέβου όπου κύριο αίτημα ήταν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Ουκρανίας. Επίσης μεγάλο μέρος των διαδηλωτών εξέφραζε την δυσαρέσκειά του για την διαχρονική διαφθορά, την συνεχόμενη οικονομική κρίση, και την ακατάλληλη διακυβέρνηση της χώρας.

Στις 21 Νοεμβρίου 2013 ο πρωθυπουργός της χώρας Μίκολα Αζάροφ με κυβερνητικό διάταγμα διέταξε την αναστολή των προετοιμασιών της Συμφωνίας Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση, απόφαση την οποία αιτιολόγησε ως αντίσταση στα σκληρά μέτρα που έθετε το ΔΝΤ μέσω του οικονομικού πακέτου βοήθειας.⁸⁷ Αμέσως ξέσπασαν διαδηλώσεις, στην αρχή ειρηνικές, υπό την καθοδήγηση των φιλοευρωπαϊκών κομμάτων ενώ η κινητήρια δύναμη του κινήματος ήταν φοιτητές. Στις 24 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε μεγαλειώδης πορεία στο Κίεβο.⁸⁸

Παράλληλα οι διαδηλώσεις επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις της Ουκρανίας όπως το Λβιβ και το Λουχάνσκ αλλά και σε μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις. Στην πρωτεύουσα την ίδια περίοδο αναπτύχθηκε και ένα κίνημα υπέρ του προέδρου Γιανουκόβιτς το αντί μάϊνταν έχοντας ως φρουρά τα στρατεύματα «Berkut».

Στις 29 Νοεμβρίου 2013 στο Βίλνιους της Λιθουανίας ο Γιανουκόβιτς απέρριψε οριστικά τη Συμφωνία Σύνδεσης ελπίζοντας να βρεθεί μια λύση για το ουκρανικό ζήτημα μέσω τριμερών συζητήσεων συμπεριλαμβάνοντας και την Ρωσία.⁸⁹ Το ίδιο βράδυ πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση στο Κίεβο υπό την υποστήριξη των ηγετών της αντιπολίτευσης ενώ την επόμενη μέρα σημειώθηκε βίαια καταστολή διαδηλωτών και δημοσιογράφων από την αστυνομία, γεγονός που θεωρήθηκε ως ο μηχανισμός

⁸⁷ Filis C., Dimopoulos D. and Karagiannopoulos P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

⁸⁸ The Guardian, Ukrainian protesters flood Kiev after president pulls out of EU deal, 2013. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/24/ukraine-protesters-yanukovich-aborts-eu-deal-russia>

⁸⁹ The Ukraine Crisis Timeline, Civic monitoring. Ανακτήθηκε από: <https://civicmonitoring.org/747-2/>

πυροδότησης στα σοβαρά επεισόδια των επόμενων μηνών. Οι διαμαρτυρίες πλέον από φιλοευρωπαϊκές μετατράπηκαν σε αντί – κυβερνητικές.

Στις 1 Δεκεμβρίου οι διαδηλώσεις εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα ενώ το πλήθος αυξήθηκε περίπου στο μισό εκατομμύριο καταλαμβάνοντας κυβερνητικά κτίρια με κύρια απαίτηση την παραίτηση της ηγεσίας της χώρας. Στις εν λόγω εκδηλώσεις συμμετείχαν και ευρωπαίοι διπλωμάτες γεγονός που κατακρίθηκε έντονα από την Ρωσία.⁹⁰

Στις 8 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε μεγαλειώδης πορεία η οποία έμεινε γνωστή ως η πορεία των εκατομμυρίων λόγω του μεγάλου όγκου πληθυσμού,⁹¹ ενώ την ίδια μέρα ανατράπηκε το άγαλμα του Λένιν συμβολίζοντας την δυσaréσκεια των Ουκρανών κατά της ρωσικής στάσης. Στις 15 Δεκεμβρίου την Ημέρα της Αξιοπρέπειας πραγματοποιήθηκε διαδήλωση υπέρ της απελευθέρωσης των πολιτικών κρατουμένων συμπεριλαμβανομένης και της πρώην πρωθυπουργού Τιμοσένκο, ενώ μετά από λίγες μέρες το κοινοβούλιο ενέκρινε την απαλλαγή των διαδηλωτών του Euromaidan. Στις 17 Δεκεμβρίου ο Βίκτορ Γιανουκόβιτς παρευρέθηκε στην προγραμματισμένη έκτη ρωσο - ουκρανική διακρατική επιτροπή στη Μόσχα η οποία κατέληξε στην υπογραφή του ρωσο - ουκρανικού σχεδίου δράσης μεταξύ των δύο προέδρων και προέβλεπε μεγάλη οικονομική βοήθεια από τη Ρωσία, σημαντική μείωση των τιμών του φυσικού αερίου και δέσμευση για στενότερη οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών.⁹²

Περνώντας στις αρχές του επόμενου έτους, παράλληλα με την συνέχιση των διαδηλώσεων και των απεργιών, στις 16 Ιανουαρίου το Ουκρανικό Κοινοβούλιο εξέδωσε ειδική νομοθεσία με στόχο τον περιορισμό των δικαιωμάτων των πολιτών και επιβολή σκληρών κυρώσεων κατά των διαδηλωτών μέσω της αύξησης της καταστολής από τα σώματα ασφαλείας της χώρας.⁹³ Οι αιματηρές συγκρούσεις που ακολούθησαν στις 19 Ιανουαρίου κατά την διάρκεια των διαμαρτυριών για την νέα νομοθεσία ήταν ουσιαστικά η αιτία για την μετέπειτα ανάκληση των νόμων και της παραίτησης του πρωθυπουργού Αζάροφ που ακολούθησε στις 21 του ίδιου μήνα.

⁹⁰ Felshinsky Yuri, Stanchev Mykhailo, World War III : The Battle for Ukraine, 2015, σελ 197

⁹¹ Ibid

⁹² Filis, C., Dimopoulos, D. and Karagiannopoulos, P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

⁹³ The Ukraine Crisis Timeline, Civic monitoring. Ανακτήθηκε από: <https://civicmonitoring.org/747-2/>

Τον Φεβρουάριο εκατοντάδες διαδηλωτές αφέθηκαν ελεύθεροι από τη φυλακή στο πλαίσιο μιας συμφωνίας αμνηστίας που οδήγησε στην εκκένωση των κυβερνητικών κτιρίων από τους διαδηλωτές. Η απόψυξη όμως των εντάσεων ήταν βραχύβια. Το διάστημα 18 με 20 Φεβρουαρίου κατόπιν διαδηλώσεων με αρχικό αίτημα την επαναφορά του Συντάγματος της Ουκρανίας στη μορφή του 2004, ξέσπασαν σοβαρά επεισόδια μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας με αποτέλεσμα τον θάνατο 88 πολιτών και τον τραυματισμό χιλιάδων. Στις 21 Φεβρουαρίου επιτευχθεί συμφωνία ειρήνης μεταξύ του προέδρου Γιανουκόβιτς και των ηγετών της αντιπολίτευσης δια μεσολάβησης της ΕΕ. Στα πλαίσια της συμφωνίας προβλεπόταν η επαναφορά του Συντάγματος του 2004, ο σχηματισμός νέας κυβέρνησης και λοιπές συνταγματικές ρυθμίσεις.

Κατόπιν της υπογραφής, την επόμενη μέρα ο Γιανουκόβιτς κατέφυγε στο Χάρκοβο και εν συνεχεία στη Ρωσία. Την ίδια μέρα το κοινοβούλιο ψήφισε την απομάκρυνση του Γιανουκόβιτς, την απελευθέρωση της Γιούλια Τιμοσένκο, την διεξαγωγή εκλογών στις 25 Μαΐου ενώ διορίστηκε νέος προσωρινός πρόεδρος ο Ολεξάντερ Τουρτσίνοφ και πρωθυπουργός ο Αρσένι Γιάτσενιουκ⁹⁴. Ο Γιανουκόβιτς επανεμφανίστηκε στις 28 Φεβρουαρίου στο Ροστόφ της Ρωσίας και εκφώνησε μια προκλητική ομιλία στα ρωσικά, επιμένοντας ότι ήταν ακόμα ο νόμιμος Πρόεδρος της Ουκρανίας.

Σε όλη την διάρκεια της κρίσης, ΗΠΑ και ΕΕ έσπευσαν να γεμίσουν το κενό που δημιουργήθηκε στηρίζοντας τις διαδηλώσεις, ενώ με την λήξη αυτής και την επιτυχία του Euromaidan, το Κρεμλίνο κατηγορήσε ευθέως την Δύση για την αντιδημοκρατική ανατροπή της νόμιμα εκλεγμένης διοίκησης.⁹⁵ Τέλος, στα ανατολικά και νότια της χώρας επικρατούσε έντονη δυσαρέσκεια για τις εν λόγω εξελίξεις.

⁹⁴ Ibid

⁹⁵ BBC News, Putin on Ukraine crisis: 'It is an unconstitutional coup.'

Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-26436575>

Εικόνα 7: Οι διαδηλώσεις στην Πλατεία Ανεξαρτησίας⁹⁶

3.2 Η προσάρτηση της Κριμαίας

Η φυγή του Βίκτορ Γιανουκόβιτς δημιούργησε ένα κενό εξουσίας το οποίο προσέφερε μία ιδανική ευκαιρία για το Κρεμλίνο να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες επιχειρήσεις για την προσάρτηση της Κριμαίας. Η εξέγερση του ουκρανικού λαού υπέρ της δυτικής προσέγγισης και κατά της κυβερνητικής διαφθοράς εναρμονίστηκαν με τις αποσταθεροποιητικές κινήσεις που εφάρμοσε η Ρωσία, η οποία εξ αρχής εξέφρασε την βαθιά ανησυχία της για την τύχη των ρωσόφωνων της Ανατολικής Ουκρανίας και της Κριμαίας. Στις 26 Φεβρουαρίου συγκεντρώθηκε πλήθος ρωσόφωνων διαδηλωτών μπροστά από το κοινοβούλιο της Συμφερούπολης όπου απαιτούσαν την απόσχιση από την Ουκρανία, ζητώντας παράλληλα βοήθεια από την Μόσχα.⁹⁷ Παράλληλα πραγματοποιήθηκε μεταφορά στρατευμάτων από πλευράς Ρωσίας και διεξαγωγή

⁹⁶ Independence Square. Photo: Kostyantyn Chernichkin/Kyiv Post. Ανακτήθηκε από: <https://www.occrp.org/en/investigations/2286-first-person-one-night-in-the-life-of-ukraines-euromaidan>

⁹⁷ BBC News, Ukraine Crimea: Rival rallies confront one another. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26354705>

ασκήσεων με συμμετοχή 15.000 στρατιωτών στην δυτική πλευρά της χώρας κάνοντας προβολή ισχύος.⁹⁸

Τα ξημερώματα της επομένης ένοπλοι φιλορώσοι μασκοφόροι κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια της Κριμαίας, συμπεριλαμβανομένου και του κοινοβουλίου, ενώ παράλληλα στη βουλή ψηφίστηκε η ανάληψη των προεδρικών καθηκόντων από τον Σεργκεί Ασκούνοφ. Ταυτόχρονα ανακοινώθηκε η διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τις 25 Μαΐου όπου θα αποφασιζόταν το καθεστώς που θα επικρατούσε στην περιοχή. Την επόμενη μέρα τα «μικρά πράσινα ανθρωπάκια» κατέλαβαν και άλλα κτίρια στρατηγικής σημασίας όπως τα αεροδρόμια της Συμφερούπολης και της Σεβαστούπολης ενώ παράλληλα διέκοψαν όλες τις τηλεπικοινωνίες και τις διαδικτυακές υπηρεσίες καθώς και τις χερσαίες, θαλάσσιες και αεροπορικές συνδέσεις μεταξύ της Κριμαίας και της ηπειρωτικής Ουκρανίας.⁹⁹

Μέσω λοιπόν αυτής της ενέργειας και μη έχοντας κηρύξει ποτέ επίσημα πόλεμο η Ρωσία κατάφερε να πάρει τον έλεγχο της περιοχής. Αυτή η τακτική διεξαγωγής μυστικών-κρυφών ενεργειών, γνωστή και ως «maskirovka (маскировка)», υπάγεται σε ένα εύρος επιχειρήσεων σύμφωνα με τις οποίες παραπλανάται ο εχθρός ως προς το μέγεθος της δύναμης, τον επικρατέστερο τρόπο ενέργειας και τον αντικειμενικό σκοπό της επέμβασης.¹⁰⁰

Την 1η Μαρτίου εγκρίθηκε από την Δούμα (Ρωσικό Κοινοβούλιο) το αίτημα του Ρώσου προέδρου για την χρήση βίας στην Ουκρανία με σκοπό την προστασία των ρωσόφωνων κατοίκων,¹⁰¹ ενώ οι ρωσικές δυνάμεις σταδιακά απέκτησαν τον πλήρη έλεγχο της χερσονήσου. Οι πρώτες αντιδράσεις των ΗΠΑ κατόπιν του Συμβουλίου Ασφαλείας που πραγματοποιήθηκε στις 4 Μαρτίου ήταν η αποστολή παρατηρητών με στόχο να τερματιστεί η κλιμάκωση της κρίσης. Επίσης υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ Ομπάμα και Πούτιν όπου ο Ρώσος πρόεδρος δήλωσε την ανησυχία του για τους Ρώσους πολίτες της Ουκρανίας και επισήμανε ότι είναι δικαίωμα της

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ The Guardian, Crimean parliament seized by unknown pro-Russian gunmen.

Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/crimean-parliament-seized-by-unknown-pro-russian-gunmen>

¹⁰⁰ Miller Michael, Hybrid warfare : preparing for future conflict, Air War College, Air University, 2015, σελ 88

¹⁰¹ Ukraine Crisis: Timeline, BBC News, November 13, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>

Ρωσίας να προστατέψει τα συμφέροντα της εάν εξαπλωθεί η βία.¹⁰² Στις 8 Μαρτίου κατόπιν επικοινωνίας μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών ΗΠΑ και Ρωσίας ο Τζον Κέρρυ τόνισε στον Σεργκεϊ Λαβρόφ, ότι η συνεχιζόμενη κλιμάκωση της κατάστασης θα κλείσει τους διπλωματικούς διαύλους επικοινωνίας.¹⁰³

Στις 11 Μαρτίου το ανώτατο συμβούλιο της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους.¹⁰⁴ Η Ρωσία παράλληλα διεξήγαγε μεγάλο αριθμό στρατιωτικών διακλαδικών ασκήσεων στα σύνορα με την Ουκρανία ενώ οι ΗΠΑ σε απάντηση αυτών των ενεργειών, ανέπτυξαν ένα σμήνος από F-16 στην Πολωνία δείχνοντας έμπρακτα τη δέσμευση τους για υποστήριξη στα ανατολικά μέλη του ΝΑΤΟ.¹⁰⁵

Στις 16 Μαρτίου διεξάγεται στην Κριμαία το δημοψήφισμα για την προσάρτηση στην Ρωσία όπου με ποσοστό 95.7 % υπερτερεί η επιθυμία της προσάρτησης.¹⁰⁶ Κατόπιν επικοινωνίας των δύο προέδρων ο Μπαράκ Ομπάμα δήλωσε ότι το δημοψήφισμα δε θα αναγνωριστεί από τις ΗΠΑ απειλώντας για οικονομικές κυρώσεις, ενώ ο Πούτιν υποστήριξε τη νομιμότητα της διαδικασίας βάσει του διεθνούς δικαίου θέτοντας ως παράδειγμα την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου.¹⁰⁷ Στις 18 Μαρτίου υπογράφηκε η συνθήκη μεταξύ του προέδρου Πούτιν και των ηγετών της Κριμαίας σύμφωνα με την οποία η χερσόνησος ενσωματώθηκε στη Ρωσική Ομοσπονδία. Παράλληλα και σε άλλες πόλεις της Ανατολικής Ουκρανίας άρχισε εκδηλώνεται έντονη επιθυμία από τον ρωσικό πληθυσμό για ανεξαρτητοποίηση.

¹⁰² Ellyat H., Putin rebuffs Obama as Ukraine crisis escalates, CNBC, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://www.cnn.com/2014/03/07/putin-rebuffs-obama-as-ukraine-crisis-escalates.html>

¹⁰³ NBCNEWS, Kerry Urges Russia to Exercise Utmost Restraint Crimea, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/kerry-urges-russia-exercise-utmost-restraint-crimea-n47946>

¹⁰⁴ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Statement by the Russian Ministry of Foreign Affairs regarding the adoption of the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol, 2014.

Ανακτήθηκε από: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/

¹⁰⁵ Filis, C., Dimopoulos, D. and Karagiannopoulos, P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

¹⁰⁶ BBC News , Crimea referendum: Voters 'back Russia union', 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26606097>

¹⁰⁷ Obama B, Readout of the President's Call with President Putin, National Archives and Records Administration, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/28/readout-president-s-call-president-putin>

Εικόνα 8: Little Green Men¹⁰⁸

3.3 Ο Πόλεμος του Ντονμπάς

Στον απόηχο των γεγονότων του Euromaidan και κατόπιν της προσάρτησης της Κριμαίας, στην Ανατολική Ουκρανία, μία περιοχή που εκτείνεται από την Οδησσό μέχρι την Μαριούπολη συμπεριλαμβανομένης της Αζοφικής Θάλασσας και στις περιοχές του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ έλαβαν χώρα από αντικυβερνητικές φιλόρωσες ομάδες, διαμαρτυρίες υπέρ της Ρωσία. Στην αρχική τους μορφή οι διαμαρτυρίες είχαν ως στόχο να εκφράσουν την δυσαρέσκεια των πολιτών κατά της κυβέρνησης.

Στις 6 Απριλίου οι αυτονομιστικές δυνάμεις κατέλαβαν τα κυβερνητικά κτίρια του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ ενώ ανέλαβαν τον έλεγχο του συγκοινωνιακού δικτύου και των συνόρων με την Ρωσία. Ο πρόεδρος Τουρτσίνοφ σε διάγγελμα του την επόμενη μέρα εξέφρασε την δυσαρέσκεια του κατηγορώντας ευθέως την Ρωσία ενώ δήλωσε ότι θα ξεκινήσει αντιτρομοκρατική επιχείρηση κατά των αυτονομιστικών κινήσεων στις ανατολικές περιοχές της χώρας.¹⁰⁹ Παράλληλα οι φιλόρωσοι διαδηλωτές ανακήρυξαν την ανεξαρτησία της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντόνετσκ και

¹⁰⁸ Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε από: <https://euvsdisinfo.eu/little-green-men-the-annexation-of-crimea-as-an-emblem-of-pro-kremlin-disinformation/>

¹⁰⁹ BBC News, Ukraine in 48-hour ultimatum to east's pro-Russia activists, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26953113>

ανακοίνωσαν ότι θα διεξαχθεί δημοψήφισμα στις 11 Μαΐου με το ερώτημα της ένταξης στην Ρωσική Ομοσπονδία

Στις 12 Απριλίου ξεκίνησαν οι ένοπλες συρράξεις μεταξύ διαδηλωτών, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους ήταν βετεράνοι εθελοντές σε διάφορες αποστολές των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων. Μετά από τρεις ημέρες, ο πρόεδρος της Ουκρανίας ανακοίνωσε την επίσημη έναρξη της αντιτρομοκρατικής επιχείρησης προκειμένου να ανακτηθεί ο έλεγχος των κυβερνητικών κτιρίων της περιοχής.¹¹⁰ Στις 27 Απριλίου οι αυτονομιστές στο Λουχάνσκ ανακήρυξαν την Λαϊκή Δημοκρατία του Λουχανσκ. Στο ενδιάμεσο οι προσπάθειες που έγιναν στη Γενεύη από πλευράς των εμπλεκόμενων για κατάπαυση πυρός ήταν ανούσιες καθώς οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν.¹¹¹ Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ομπάμα απέκλεισε τη στρατιωτική εμπλοκή της Δύσης στην Ουκρανία αλλά απείλησε την Ρωσία με επιπλέον κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της.¹¹²

Καθώς παρέμενε το ένθερμο κλίμα στην περιοχή, στις 11 Μαΐου κατόπιν δημοψηφίσματος οι περιφέρειες του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ ανεξαρτητοποιήθηκαν ως λαϊκές δημοκρατίες γεγονός που αμφισβητήθηκε από την Ουκρανία και τη Δύση.¹¹³ Στα τέλη του ίδιου μήνα ο Πέτρο Ποροσένκο ανακηρύχθηκε πρόεδρος της Ουκρανίας.

Κατά την διάρκεια των επόμενων μηνών παρά την προσπάθεια της Ουκρανίας για κατάπαυση πυρός μέσω επίσημης διακήρυξης, η οποία προήλθε κυρίως λόγω των απειλών της Ρωσίας για διακοπή παροχής φυσικού αερίου, μετά από ημέρες ανεπιτυχών διαπραγματεύσεων για τη διευθέτηση του ουκρανικού χρέους, οι μάχες συνεχίστηκαν. Στις 14 Ιουνίου οι φιλόρωσοι αυτονομιστές κατέρριψαν ένα ουκρανικό στρατιωτικό μεταγωγικό αεροσκάφος, σκορπώντας τον θάνατο σε 49 ανθρώπους. Η κατάρριψη του αεροσκάφους είχε ως αποτέλεσμα βίαιες διαδηλώσεις έξω από τη

¹¹⁰ Standford D., Ukraine says Donetsk 'anti-terror operation' under way, BBC News, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-27031318>

¹¹¹ Kendall B., Ukraine Crisis: Deal to 'de-escalate' Agreed in Geneva, BBC News, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-27072351>

¹¹² Obama B, Press Conference by the President, 4/17/14, National Archives and Records Administration, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/17/press-conference-president-41714>

¹¹³ Council of the EU, Council stands by Kiev for free and fair presidential elections, Foreign Affairs Council, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/>

ρωσική πρεσβεία στο Κίεβο, με επιθέσεις σε οχήματα και εγκαταστάσεις της πρεσβείας.¹¹⁴

Εν συνεχεία κυβερνητικές δυνάμεις κατάφεραν να επανακτήσουν τον έλεγχο της Μαριούπολης και της Σλοβιαμσκ στις 20 Ιουνίου και στις 5 Ιουλίου αντίστοιχα. Στις 17 Ιουλίου σημειώνεται ένα από τα πιο δυσάρεστα περιστατικά στην περιφέρεια του Ντόνετσκ, βόρεια του Τορέζ κοντά στα ρωσικά σύνορα, με την κατάρριψη του Boeing MH-17 της Malaysia Air Lines από πύραυλο εδάφους-αέρος, σε ελεγχόμενο από αυτονομιστές έδαφος που εκτελούσε πτήση από το Άμστερνταμ στην Κούαλα Λουμπόρ με τραγική κατάληξη τον θάνατο 298 ανθρώπων.

Στις 5 Σεπτεμβρίου 2014 μετά από αρκετές ημέρες ερευνητικών συνομιλιών στο Μίνσκ της Λευκορωσίας υπό την αιγίδα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, η Ουκρανία, η Ρωσία η Λαϊκή Δημοκρατία του Ντόνετσκ (DPR) και η Λαϊκή Δημοκρατία του Λουχάνσκ (LPR) υπέγραψαν την κατάπαυση πυρός η οποία θα ελεγχόταν από παρατηρητές του ΟΑΣΕ. Η εν λόγω συμφωνία ήταν σχεδόν αντιγραφή του αποτυχημένου ειρηνευτικού σχεδίου του προέδρου Ποροσένκο. Κύρια σημεία της συμφωνίας ήταν η ανταλλαγή αιχμαλώτων καθώς και η απομάκρυνση του βαρύ οπλισμού από τη ζώνη μάχης. Ο πρόεδρος Ποροσένκο ανέφερε ότι οι περιφέρειες του Ντονέτσκ και του Λουχάνσκ θα λάβουν «ειδικό καθεστώς» και ότι η χρήση της ρωσικής γλώσσας σε αυτές τις περιοχές θα προστατεύεται από το νόμο. Παρά την κατάπαυση του πυρός, οι σφοδρές μάχες συνεχίστηκαν σε όλο το Ντονμπάς μέχρι τον Οκτώβριο, ενώ κατά παράβαση της διαδικασίας που συμφωνήθηκε ως μέρος του Πρωτοκόλλου του Μίνσκ, οι αρχές του DPR και του LPR διεξήγαγαν κοινοβουλευτικές εκλογές και εκλογές για την ανάδειξη της εκτελεστικής εξουσία στις 2 Νοεμβρίου.¹¹⁵

Οι διαδοχικές προσπάθειες για την επίλυση της εν λόγω εμπόλεμης κατάστασης συνεχίστηκαν χωρίς αποτέλεσμα έως τις αρχές Φεβρουαρίου του επόμενου έτους. Αν και με το πρωτόκολλο του Μίνσκ μειώθηκαν τα περιστατικά βίας, δεν εξαλείφθηκαν τελείως. Στις αρχές Ιανουαρίου, οι αυτονομιστικές δυνάμεις της Λαϊκής Δημοκρατίας

¹¹⁴ Filis, C., Dimopoulos, D. and Karagiannopoulos, P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

¹¹⁵ The Guardian, Ukraine ceasefire 'agreed for east of country' at Minsk peace talks, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/ukraine-ceasefire-east-minsk-peace-talks>

του Ντόνετσκ και της Λαϊκής Δημοκρατίας του Λουχάνσκ ξεκίνησαν μια νέα επίθεση σε περιοχές που ελέγχονταν από την Ουκρανία, με αποτέλεσμα την πλήρη κατάρρευση της «εκεχειρίας». Καταγράφηκαν πολυάριθμες παραβιάσεις, με τις περισσότερες να σημειώνονται κοντά στο διεθνές αεροδρόμιο του Ντόνετσκ . Εσωτερικές συγκρούσεις μεταξύ ομάδων ανταρτών ξέσπασαν και στην περιφέρεια Λουχάνσκ.

Αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων ήταν ένα νέο πακέτο μέτρων υπό την επίβλεψη του ΟΑΣΕ στις 12 Φεβρουαρίου 2015, το οποίο υπογράφηκε στο Μίνσκ με την ονομασία Μίνσκ ΙΙ, μεταξύ του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν, του Ουκρανού Προέδρου Πέτρο Ποροσένκο, του Γάλλου προέδρου Φρανσουά Ολάντ και της Γερμανίδας Καγκελαρίου Άνγκελα Μέρκελ.¹¹⁶ Το ειρηνευτικό σχέδιο ήταν 12 σημείων και προέβλεπε μεταξύ άλλων, τη διακοπή των μαχών, την απόσυρση των βαρέων όπλων, την απελευθέρωση κρατουμένων και την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από το ουκρανικό έδαφος.

Εικόνα 9: Πούτιν, Ολάντ, Μέρκελ και Ποροσένκο στο Μινσκ¹¹⁷

Το 2016 ήταν το πρώτο πλήρες ημερολογιακό έτος της σύγκρουσης κατά το οποίο η Ουκρανία δεν έχασε εδάφη από τις φιλορωσικές δυνάμεις ενώ σημειώθηκαν πολύ λιγότερες απώλειες από το 2015. Το νέο έτος, ωστόσο, έφερε μια νέα έκρηξη σφοδρών μαχών, που ξεκίνησε στις 29 Ιανουαρίου 2017, με επίκεντρο την πόλη

¹¹⁶ BBC News, Ukraine ceasefire: New Minsk agreement key points.

Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31436513>

¹¹⁷ Ανακτήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/minsk-marathon-talks-end-up-with-ceasefire-agreement/>

Ανδijivka που ελεγχόταν από την Ουκρανία.¹¹⁸ Στις 18 Ιανουαρίου 2018, το Ουκρανικό Κοινοβούλιο ενέκρινε νομοσχέδιο για την ανάκτηση του ελέγχου των περιοχών που ελέγχονταν από τους αυτονομιστές. Η Ρωσική Κυβέρνηση κατήγγειλε το νομοσχέδιο, αναφέροντας ότι η Ουκρανία προετοιμάζεται για πόλεμο και την κατηγορήσε για παραβίαση της συμφωνίας του Μίνσκ.¹¹⁹

Η έκρυθμη κατάσταση συνεχίστηκε με ελάχιστες περιόδους χαμηλής έντασης. Οι συνεχείς προσπάθειες ανακωχής και συμβιβαστικών λύσεων μεταξύ των αντιπάλων συνεχώς έπεφταν στο κενό. Στο ενδιάμεσο ο Ζελένσκι ανέλαβε τα καθήκοντα του προέδρου στις 20 Μαΐου 2019 έχοντας ως στόχο την ειρηνική επίλυση της συμπλοκής μέσω της απόσυρσης των στρατευμάτων από την γραμμή επαφής. Μία τέτοια ενέργεια ήταν η «φόρμουλα Steinmeier» τον Οκτώβριο του 2019, η οποία προέβλεπε τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών σε εδάφη της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντόνετσκ και της Λαϊκής Δημοκρατίας του Λουχάνσκ. Η διαδικασία θα παρακολουθούνταν και θα επαληθεύονταν από τον ΟΑΣΕ, ενώ προβλεπόταν η επανένταξη αυτών των εδαφών στην Ουκρανία με ειδικό καθεστώς. Στον απόηχο της συμφωνίας, οι δύο χώρες προχώρησαν σε ανταλλαγή αιχμαλώτων, ενώ συμφώνησαν να εργαστούν για νέες εκλογές στο Ντονμπάς και να προγραμματίσουν περαιτέρω συνομιλίες.¹²⁰

Η πανδημία COVID-19 επιδείνωσε τις συνθήκες διαβίωσης στη ζώνη σύγκρουσης ενώ και οι δύο πλευρές έκλεισαν τα σημεία διέλευσης στο Ντονμπάς.¹²¹ Το γεγονός αυτό καθώς και η 29η προσπάθεια ανακωχής για μια «πλήρη και συνολική» κατάπαυση του πυρός που τέθηκε σε ισχύ στις 27 Ιουλίου 2020 δεν πτόησε στις αντιμαχόμενες πλευρές, με τις μάχες να συνεχίζονται καθ' όλη την διάρκεια του έτους.

¹¹⁸ Muller C., Fighting Flares In Avdiyivka: Epicenter of major escalation in Russia's war, Kyiv Post. Ανακτήθηκε από: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/avdiyivka-becomes-center-major-escalation-russias-war-least-10-killed.html>

¹¹⁹ Euractiv, Ukraine recognizes war as 'temporary Russian occupation', 2018. Ανακτήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/ukraine-recognises-war-as-temporary-russian-occupation/>

¹²⁰ Irish J, Chornokondratenko M, Russia and Ukraine leaders, in first talks, agree to exchange prisoners, The Reuters, 2019. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-summit-communiqué/russia-and-ukraine-leaders-in-first-talks-agree-to-exchange-prisoners-idUSKBN1YD2GA>

¹²¹ Durnev D., In Ukraine's Donbas, coronavirus is pushing people on both sides ever further apart, Open Democracy, 2020. Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/coronavirus-donbas-crossing-points/>

3.4 Τα γεγονότα του 2022

Με την έναρξη του 2022, η Ουκρανική Κυβέρνηση σ' ένα κλίμα έντονου εθνικισμού, επανάφερε στο προσκήνιο το αίτημα της εκ νέου ενσωμάτωσης της Κριμαίας στην Ουκρανία, ενώ έθετε διαρκώς το ζήτημα της διακύβευσης των ανατολικών επαρχιών. Από την άλλη, η Ρωσία είχε επαναλάβει πολλές φορές ότι αποτελεί «κόκκινη γραμμή» η οποιαδήποτε προσπάθεια των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων να ανακτήσουν τις ανατολικές επαρχίες και ότι θα απαντήσει συνολικά απέναντι σε μια τέτοια κίνηση.

Ως εκ τούτου, οι ρωσικές δυνάμεις είχαν ξεπεράσει τους 100.000 στρατιώτες στα ρώσο – ουκρανικά σύνορα ενώ παράλληλα είχαν αναπτυχθεί και στο έδαφος της Λευκορωσίας με την πρόφαση των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Οι επικίνδunami ελιγμοί του Ρώσου προέδρου προκάλεσαν έντονη ανησυχία στις τάξεις των ΗΠΑ καθώς μία ρωσική εισβολή έμοιαζε πιο πιθανή από ποτέ. Η διπλωματία έχανε έδαφος, καθώς οι αλληπάλληλες συναντήσεις οδηγούσαν σε αδιέξοδο. Ο Ρώσος Πρόεδρος σε όλες του τις συνομιλίες με τους αντίστοιχους προέδρους των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών, ανέφερε ότι η κλιμάκωση οφείλονταν στους επικίνδυνους ελιγμούς του Κιέβου. Η εύρεση λύσης δεν επήλθε καθώς οι ρωσικές απαιτήσεις για μία νέα τάξη ασφαλείας στην Ευρώπη με τελευταίο αίτημα την απομάκρυνση των νατοϊκών στρατευμάτων από Ρουμανία και Βουλγαρία δεν έγιναν αποδεκτές.¹²²

Στις 21 Φεβρουάριου 2022 η Ρωσία δια στόματος Πούτιν¹²³ ως απάντηση επέλεξε την αναγνώριση της ανεξαρτησίας των Λαϊκών Δημοκρατιών του Ντονέτσκ και του Λουχάνσκ, κατόπιν έκκλησης των ηγετών των ρωσόφωνων αυτονομιστών στις περιοχές αυτές, γεγονός που της έδινε το «δικαίωμα» σύναψης αμυντικής συμφωνίας με τις εν λόγω περιοχές, έχοντας ως στόχο την μελλοντική αποστολή στρατευμάτων. Το επόμενο βράδυ ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπάϊντεν ανακοίνωσε την επιβολή οικονομικών κυρώσεων στη «ρωσική ελίτ» και εξαπέλυσε ευθέως επίθεση στον Ρώσο ομόλογό του ενώ έντονες ήταν και οι αντιδράσεις των υπόλοιπων πολιτικών

¹²² Παπαφλωράτος Ι, Συνοπτική ιστορία των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας: Μια σύγχρονη κρίση με ρίζες από το παρελθόν, Β' έκδοση, εκδόσεις Λειμών, Αθήνα, 2022, σελ 75

¹²³ Putin V, Address by President of the Russian Federation. President of Russia, 2022. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>

αρχηγών.¹²⁴ Ο Πρόεδρος της Ουκρανίας Ζελένσκι με διάγγελμά του κατήγγειλε την Ρωσία για παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας της χώρας του και κάλεσε τους δυτικούς συμμάχους να επιδείξουν αποτελεσματική υποστήριξη.¹²⁵

Στις 24 Φεβρουαρίου 2022 κατόπιν νέου διαγγέλματος του Προέδρου Πούτιν, οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις ξεκίνησαν ευρείας κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις σε αρκετές περιοχές της ουκρανικής επικράτειας. Ο Πρόεδρος Πούτιν εξήγησε ότι οι διαμορφωθείσες συνθήκες απαιτούσαν την ανάληψη ισχυρών μέτρων και ότι στόχος της επιχείρησης είναι η προστασία του λαού της Ανατολικής Ουκρανίας, ενώ τόνισε ότι η οποιαδήποτε αιματοχυσία αποτελεί ευθύνη της Ουκρανικής Κυβέρνησης. Οι επιχειρήσεις συνεχίζονται μέχρι σήμερα έχοντας ως αποτέλεσμα χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες καθώς και την καταστροφή σημαντικών υποδομών εντός του ουκρανικού εδάφους.

¹²⁴ Παπαφλωράτος Ι, Συνοπτική ιστορία των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας: Μια σύγχρονη κρίση με ρίζες από το παρελθόν, Β' έκδοση, εκδόσεις Λειμών, Αθήνα, 2022, σελ 99

¹²⁵ Ibid σελ 97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για την Ρωσία

Αδιαμφισβήτητα Ρωσία και Ουκρανία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες τόσο γεωγραφικά λόγω της εγγύτητας των δύο χωρών όσο και ιστορικά, οικονομικά πολιτισμικά, και ως απορρέουσα συνθήκη των ανωτέρω και πολιτικά. Η Ουκρανία είναι το σημαντικότερο κομμάτι του εγγύς εξωτερικού της Ρωσίας δηλαδή έναν ευρύτερο μετασοβιετικό χώρο όπου διακυβεύονται τα ζωτικά της συμφέροντα. Μεταξύ άλλων, η Ουκρανία έχει ιδιαίτερη σημασία λόγω της τοποθεσίας της καθώς βρίσκεται μεταξύ της Ανατολικής Ευρώπης και της Ρωσίας.

Μια ρωσόφιλη Ουκρανία δίνει την δυνατότητα στην Ρωσία να αυξήσει τη γεωπολιτική της ισχύ, αναγκάζοντας το ΝΑΤΟ να αναθεωρήσει τους τρόπους ενέργειας του. Αυτόματα η Ρωσία ενισχύεται στρατιωτικά και διπλωματικά διατηρώντας το ήδη υπάρχον status quo της περιοχής και ένα ουδέτερο έδαφος μεταξύ αυτής και της Δύσης, γεγονός που της δίνει την ευκαιρία να δυναμώσει αρχικώς περιφερειακά και εν συνεχεία να προβληθεί στη διεθνή σκακιέρα. Επί τούτου ο Kissinger είχε τονίσει ότι είναι λογικό το ενδιαφέρον της Ρωσίας για την εν λόγω περιοχή κυρίως στον τομέα της ασφάλειας σε σύγκριση με περιοχές έξω από την παλιά αυτοκρατορία.¹²⁶ Ποια όμως είναι τα στοιχεία που θέτουν την Ουκρανία σε θέση υψίστης εθνικής σημασίας για την Ρωσία αλλά και την καθιστούν ως το κύριο πεδίο σύγκρουσης μεταξύ Δύσης και Ρωσίας;

4.1.1 Η γεωπολιτική σημασία της Ουκρανίας για την Ρωσία

Η Ρωσία έχει ήδη χάσει τα κράτη της Βαλτικής έναντι της ΕΕ και του ΝΑΤΟ μετά τη Σοβιετική πτώση και η επιρροή της έχει επίσης μειωθεί σημαντικά στα Βαλκάνια, όπου η Μόσχα ήταν κάποτε η ηγέτιδα δύναμη. Ως αποτέλεσμα, η Μόσχα αισθάνεται ότι δεν μπορεί να παραχωρήσει την Ουκρανία στη Δύση. Νιώθοντας περικυκλωμένη από τη Δύση και τα κινήματα υπέρ της δημοκρατίας, από την Ουκρανία έως τη Γεωργία, η Ρωσία υπό τον Πούτιν θεωρεί ότι αντιμετωπίζει μια

¹²⁶ Kissinger H, Η Διπλωματία, Αθήνα: Λιβάνη, 1995, σελ. 909

επιθετική πολιτική όπου η πίεση εντείνεται. Η Ρωσία προσπαθεί να αποτρέψει την είσοδο της Ουκρανίας στο NATO όπου θα σήμαινε αυτόματα την μετατροπή της Ουκρανίας σε προγεφύρωμα για την συμμαχία.

Η ύπαρξη της Βόρειας Ευρωπαϊκής Πεδιάδας, την καθιστά ευάλωτη σε περίπτωση δυτικής επίθεσης. Λίγα σημαντικά φυσικά εμπόδια υπάρχουν σε αυτήν την πεδιάδα. Ακόμη και αν σπρώξει το δυτικό της σύνορο μέχρι τη Γερμανία, όπως έκανε το 1945, τα σύνορα της Ρωσίας θα μείνουν χωρίς κάποια φυσική προστασία. Το μοναδικό φυσικό πλεονέκτημα που μπορεί να έχει η Ρωσία είναι το βάθος. Η ύπαρξη μίας ρωσόφιλης Ουκρανίας είναι το δώρο που δεν της έκανε η φύση. Όσο πιο δυτικά εκτείνονται τα σύνορά της μέσα στην Ευρώπη, τόσο πιο μακριά θα πρέπει να ταξιδέψουν οι κατακτητές για να φτάσουν στη Μόσχα. Γι' αυτό η Ρωσία πιέζει πάντα προς τα δυτικά στη Βόρεια Ευρωπαϊκή Πεδιάδα, και η Ευρώπη πιέζει πάντα προς τα ανατολικά.

Η Ρωσία δε θέλει να έχει πάρα πολλούς γείτονες-μέλη της ΕΕ κατά μήκος των δυτικών συνόρων της με συμπάθειες στο NATO. Τα κράτη της Βαλτικής έχουν ήδη ενταχθεί στην Ένωση προς μεγάλη απογοήτευση του ρωσικού κατεστημένου. Εάν η Ουκρανία ενταχθεί επίσης στις δυτικές δομές, το δυτικό μέτωπο της Ρωσίας θα φαίνεται πιο αδύναμο και ανασφαλές καθώς το NATO θα αγγίζει τα σύνορα της, γεγονός που καθιστά ένα σοβαρό κίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας. Αυτό επηρεάζει την υπόσταση του ίδιου του κράτους ως οντότητα αλλά και την εικόνα του Προέδρου Πούτιν στα μάτια των συμπατριωτών του. Επίσης παρά το διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα που επικρατεί στην Ουκρανία, η συναναστροφή με τις δυτικές δομές την βοηθάει να αναπτύξει μία δημοκρατία με ελευθερία λόγου όπου οι ηγέτες της χώρας εκλέγονται μέσω δημοκρατικών θεσμών. Οι κάτοικοι της Ρωσίας δεν απολαμβάνουν τέτοιες ελευθερίες και σε περίπτωση που ακολουθούσαν το παράδειγμα της Ουκρανίας η κυριαρχία του Ρώσου προέδρου δεν θα άντεχε για πολύ.

Πέραν όμως της ανησυχίας για την δυτική επέκταση, η Ρωσία έχοντας πάντα μία αυτοκρατορική οπτική χρειάζεται την Ουκρανία για να εφαρμόσει έναν εδαφικό ιμπεριαλισμό. Ο έλεγχος της γραμμής από το Καλίνινγκραντ μέχρι την Οδυσσό και από τη Βαλτική Θάλασσα μέχρι την Μαύρη θάλασσα θεωρείται απαραίτητος για όποιον θέλει να κυριαρχήσει στην ευρασιατική περιοχή. Η επαναφορά της Ουκρανίας, λεγόμενης και ως Μικρής Ρωσίας θεωρείται ζωτικής σημασίας όχι μόνο για λόγους

ασφάλειας, αλλά και για οποιαδήποτε αναθεωρητική δύναμη επιθυμεί την ανατροπή του υφιστάμενου status quo.

Στο πλαίσιο αυτό, η απώλεια της Ουκρανίας θα ωθούσε την Ρωσία ακόμα πιο ανατολικά. Σύμφωνα με τον Kissinger “η ύπαρξη της Ουκρανίας βοηθάει την Ρωσία να διατηρήσει την Ευρασιατική της «Αυτοκρατορία». Χωρίς την Ουκρανία, η Ρωσία θα συνέχιζε να παλεύει για την αυτοκρατορικής της θέση, αλλά τότε, θα γινόταν κυρίως ασιατικό αυτοκρατορικό κράτος, το οποίο θα συρόταν πολύ πιθανόν σε συγκρούσεις με άλλες ασιατικές χώρες, προσφάτως ανεξαρτητοποιημένες, οι οποίες πιθανόν να είχαν την υποστήριξη των αδελφικών ισλαμιστικών κρατών του νότου.”¹²⁷ Ως εκ τούτου, με δεδομένη την μείωση του ποσοστού γεννήσεων στην Ρωσία και παράλληλα την αύξηση των γεννήσεων στις κέντρο-ασιατικές χώρες, η νέα Ευρασιατική Αυτοκρατορία χωρίς την Ουκρανία θα σήμαινε αναπόφευκτα αυτοκρατορία με περισσότερο ασιατικό και λιγότερο ευρωπαϊκό στοιχείο.¹²⁸

4.1.2 Η στρατηγική σημασία της Μαύρης Θάλασσας

Το Ουκρανικό έδαφος αποτελούσε ανέκαθεν την κύρια έξοδο της Ρωσίας προς την Μαύρη θάλασσα. Η ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας το 1991 αναίρεσε το μεγαλύτερο κομμάτι του πρώην σοβιετικού εδάφους που βρεχόταν από την Μαύρη Θάλασσα. Μαζί με αυτό αναιρέθηκε και το σημείο εκκίνησης για την προβολή ισχύος της ρωσικής ναυτικής δύναμης στην Μεσόγειο όπως αναφέρει ο Brzezinski στην Μεγάλη Σκακιέρα.¹²⁹ Το πλήγμα ήταν μεγάλο για στρατηγικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους.

Η Μαύρη Θάλασσα είναι ένα στρατηγικό εγκόλπωμα της Μεσογείου που συνιστούσε ανέκαθεν σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Είναι μία θαλάσσια έκταση 450.000 Km² έχοντας διάυλο επικοινωνίας με την Μεσόγειο μέσω των στενών του Βοσπόρου, των Δαρδανελίων και του Αιγαίου Πελάγους.¹³⁰ Είναι η μόνη ουσιαστική έξοδος της Ρωσίας προς τα θερμά ύδατα της Μεσογείου αλλά και η έναρξη της πιο κοντινής διαδρομής προς τους ωκεανούς. Τα υπόλοιπα παραθαλάσσια ναυτικά θέρετρα δηλαδή η Βαλτική θάλασσα, ο Ειρηνικός Ωκεανός, ο Αρκτικός Ωκεανός, και

¹²⁷Brzezinski Z., Η Μεγάλη Σκακιέρα, μτφ Αστερίου, Αθήνα, ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1998, σελ. 88

¹²⁸Ibid, σελ. 165

¹²⁹ Ibid, σελ. 164

¹³⁰ Γεώργιος Σπυρόπουλος, Russia in the post cold war era and the European Security, Hellenic Center for European Studies, Αθήνα, 1996, σελ. 39

η θάλασσα του Κάρα παρουσιάζουν μειονεκτήματα όπως το πάγωμα των θαλασσών κατά τους χειμερινούς μήνες, την αυξημένη ναυτική παρουσία του NATO αλλά και την αρκετά μεγάλη απόσταση από τα κεντρικά της Μόσχας.

Επίσης η Μαύρη Θάλασσα αποτελεί το κοινό βάθρο ενός ετερογενούς συνόλου με περισσότερα υποσυστήματα από Ανατολή προς Δύση ενώ περιλαμβάνει δυο ζώνες που επί χρόνια μαστίζονταν από πολιτική αστάθεια: τον Καύκασο και τα Βαλκάνια.¹³¹ Λόγω της θέσης της, δικαίως θεωρείται και ως θέση ορμητήριο προς ορισμένες καυτές περιοχές όπως η Κασπία θάλασσα, η Ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή. Είναι σημεία του χάρτη που θεωρούνται εμπράκτως ως σημεία ανάφλεξης λόγω του μεγάλου αριθμού γεωπολιτικών παικτών που εμφανίζονται στην περιοχή, λόγω των διεθνών και περιφερειακών συγκρούσεων που έλαβαν χώρα αλλά και την ύπαρξη ενεργειακών κοιτασμάτων.

Με την προσάρτηση της Κριμαίας η Ρωσία κατάφερε να λύσει το διαχρονικό πρόβλημα της οριοθέτησης θαλάσσιων συνόρων με την Ουκρανία και τον έλεγχο της Αζοφικής Θάλασσας και των στενών του Κετρτζ. Η Ρωσία ήταν ελεύθερη να διαχειριστεί το ζήτημα της ναυσιπλοΐας και της διαχείρισης των υδρογονανθράκων στην περιοχή επεκτείνοντας την ήδη υπάρχουσα ακτογραμμή της. Το μέγεθος της απώλειας του ελέγχου της Μαύρης Θάλασσας είχε εκφραστεί και από τον Μπρεζίνσκι το 1997 όταν τότε μιλώντας για την ανεξαρτησία της Ουκρανίας είχε γράψει ότι αυτή στέρησε από τη Ρωσία την κυρίαρχη θέση στη Μαύρη θάλασσα όπου η Οδησός χρησίμευε ως η ζωτική πύλη της Ρωσίας για το εμπόριο με τη Μεσόγειο και τον υπόλοιπο κόσμο.¹³²

Το κύριο μέσο προβολής της Ρωσίας μέσω της θαλάσσιας οδού είναι το πολεμικό ναυτικό της. Ο στόλος της Μαύρης Θάλασσας παρέχει στη Ρωσία τη δυνατότητα να προβάλλει ισχύ μέσα και γύρω από την Μαύρη Θάλασσα. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης πέραν του γεωπολιτικού σεισμού που προκάλεσε, είχε αντίκτυπο και στο τι μέλλει γενέσθαι με τον στόλο και τις εγκαταστάσεις στο λιμάνι της Σεβαστούπολης. Η Ρωσία μετά τον διαχωρισμό του στόλου επένδυσε στην βελτίωση του, καθώς αποτελεί ένα ζωτικής σημασίας όργανο για την εξασφάλιση των ρωσικών συμφερόντων. Είναι η αιχμή του

¹³¹ Ibid

¹³² Brzezinski Z., Η Μεγάλη Σκακίερα, μτφ Αστερίου, Αθήνα, ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1998, σελ 162

δόρατος στον άξονα Μαύρη Θάλασσα - Αιγαίο πέλαγος - Ανατολική Μεσόγειο ενώ αποστολή του είναι η προστασία των ευρωπαϊκών θαλάσσιων συνόρων της νότιας πλευράς της, η προβολή ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο όπου παρέχει άμεση υποστήριξη στον μοναδικό ρωσικό ναύσταθμο της περιοχής, στην Ταρτούς της Συρίας, η εξασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων και η ασφάλεια της χώρας. Πέραν τούτων, ο στόλος εξασφαλίζει την προστασία της ρωσικής ΑΟΖ στην Μαύρη Θάλασσα, τον έλεγχο τυχόν απειλητικής ναυσιπλοΐας στη περιοχή και κυρίως τον περιορισμό δράσης του νατοϊκού ναυτικού.

Το εφαλτήριο της αλληλουχίας Μαύρη Θάλασσα – ρωσικός στόλος είναι το λιμάνι της Σεβαστούπολης που βρίσκεται στην Κριμαία γεγονός που αναδεικνύει την σημαντικότητα της χερσονήσου. Το φυσικό λιμάνι με τα ζεστά νερά της Σεβαστούπολης και η εκτεταμένη υποδομή την καθιστούν μεταξύ των καλύτερων ναυτικών βάσεων στη Μαύρη Θάλασσα. Σ' αυτή την τοποθεσία έχει εγκατασταθεί το αρχηγείο της νεοσύστατη ναυτικής μονάδας Mediterranean Task Force με πεδίο δράσης την Ανατολική Μεσόγειο, επεκτείνοντας την εμβέλεια της Ρωσίας και ενισχύοντας το κύρος της στην περιοχή.¹³³ Η Mediterranean Task Force χρησιμοποιήθηκε εκτενώς για την παράδοση στρατιωτικού εξοπλισμού στη Συρία, την αφαίρεση συριακών χημικών όπλων και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων κατά της πειρατείας κοντά στη Σομαλία.¹³⁴

Η έλλειψη ενός θερμού λιμένα με άμεση πρόσβαση στους ωκεανούς αποτελούσε ανέκαθεν την achilles πτέρνα της Ρωσίας. Ο έλεγχος του λιμένα της Σεβαστούπολης παρέχει την δυνατότητα στην Ρωσία να αυξήσει τον αριθμό των τριών σημαντικότερων συντελεστών για μία πετυχημένη επιχείρηση δηλαδή του προσωπικού, των οπλικών συστημάτων - μέσων και των εγκαταστάσεων αλλά και την γενικότερη βελτίωση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Με την προσάρτηση της Κριμαίας, η Ρωσία κατάφερε να άρει οποιοδήποτε περιορισμό που υφίσταντο με τις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες.

¹³³ Crimea's Strategic Value to Russia, Crimea's Strategic Value to Russia | Center for Strategic and International, 2018, σελ 3

¹³⁴ Ibid

4.1.3 Το αφήγημα του ρωσόφωνου πληθυσμού

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και την ουσιαστική προσάρτηση της Κριμαίας στο ουκρανικό κράτος, οι κάτοικοι της χερσονήσου αλλά και της ανατολικής πλευράς της χώρας βρέθηκαν να κατοικούν σε μια χώρα με διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αυτών των δύο περιοχών είναι Ρώσοι πολίτες και ρωσόφωνοι. Η Ρωσία αναγνωρίζει την ιστορική σύνδεση που υπάρχει και κατά καιρούς την εκμεταλλεύεται προς όφελος της. Προς αυτή την κατεύθυνση το 2008 το ρωσικό προξενείο της Συμφερούπολης αύξησε τα ρωσικά διαβατήρια προς τους κατοίκους της Χερσονήσου της Κριμαίας, βοηθώντας τους και επιδιώκοντας ήδη από τότε, την αποκατάσταση της «ιστορικής δικαιοσύνης και του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση».¹³⁵ Ο πληθυσμός της περιοχής ανέκαθεν είχε ως αίτημα την ανεξαρτησία, λόγω του χάσματος που υπήρχε με την υπόλοιπη Ουκρανία. Εμπράκτως το έδειχνε μέσα από διάφορες αποσχιστικές κινητοποιήσεις και από συνεχείς διαδηλώσεις υπέρ της ανεξαρτητοποίησης γεγονός που αναστάτωνε συνεχώς την σταθερότητα της περιοχής.

Επιπλέον, η περιοχή αυτή αποτελείται από χριστιανούς ορθόδοξους που υπάγονται στην πνευματική δικαιοδοσία του πατριαρχείου της Μόσχας, με ότι αυτό σημαίνει για τον βαθμό επιρροής τους από το πατριαρχείο και κατ' επέκταση από την κυβέρνηση της Ρωσίας. Για την Ρωσία είναι σημαντική η πολιτισμική σύνδεση με τον συγκεκριμένο πληθυσμό καθώς η περιοχή αυτή θεωρείται το λίκνο του ρωσικού πολιτισμού.¹³⁶

Η υποστήριξη του ρωσόφωνου ουκρανικού λαού είχε διττή σημασία για την Ρωσία. Από την μια, ο Πούτιν ενδυναμώνει το προφίλ του στο εσωτερικό της χώρας, δείχνοντας εμπράκτως το ενδιαφέρον για τους ρωσόφωνους πληθυσμούς έξω από την μητροπολιτική Ρωσία, ενώ από την άλλη, η υποστήριξη αυτών των λαών ενισχύει την ελπίδα τους ότι μια μέρα θα ενωθούν με την υπόλοιπη χώρα, ενδυναμώνοντας τον εθνικισμό που εξυπηρετούσε τα ρωσικά συμφέροντα. Τα κύρια μέσα που χρησιμοποιεί η Ρωσία για να διατηρήσει την επιρροή της στις μειονότητες των γειτονικών κρατών είναι η ενίσχυση των πολιτισμικών και κοινωνικών δεσμών με αποκορύφωμα την οικονομική ενίσχυση για τη επιβίωση αυτών των ομάδων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

¹³⁵ Allison Roy, Russian deniable intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules, The Royal Institute of International Affairs, 2014, σελ 1284

¹³⁶ Ibid

αποτελεί ο οργανισμός Rouskie Mir, ένας οργανισμός που έχει ως στόχο την προώθηση της ρωσικής γλώσσας και υπολογίζεται ότι λαμβάνει ετησίως περίπου 20 εκατομμύρια ευρώ.¹³⁷

Η προστασία αυτού του πληθυσμού παρουσιάστηκε ως κίνητρο και λειτούργησε ως αφορμή τόσο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και στον έξω κόσμο για την προσάρτηση της Κριμαίας και για την πολυμέτωπη ρωσική εισβολή που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του τρέχοντος έτους. Οι ΗΠΑ αμφισβήτησαν ευθέως το ρωσικό αφήγημα περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ρωσόφωνων δηλώνοντας ότι υποκρύπτεται η κατάκτηση εδαφών.¹³⁸

4.1.4 Η ενεργειακή αναβάθμιση

Είναι δεδομένο ότι η ενέργεια αποτελεί σημαντικό όπλο στην φαρέτρα των Ρώσων για την επίτευξη των ζωτικών τους συμφερόντων, αλλά και την διακοπή της δυτικής προέκτασης προς τα ανατολικά. Ο Kenneth Waltz στην Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής αναφέρει ότι “τα κράτη επειδή βρίσκονται σ’ ένα σύστημα αυτοβοήθειας είναι αναγκασμένα να χρησιμοποιούν συνδυασμένες δυνατότητες προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους.”¹³⁹ Η διαβάθμιση των κρατών εξαρτάται από τον συνδυασμό διαφόρων δυνατοτήτων. Έτσι ο ενεργειακός τομέας είναι ένα από τα στοιχεία που ενισχύει την θέση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα. Η Ουκρανία λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της εγγύτητας με την Ρωσία επηρεάζει την χρησιμοποίηση αυτού του σημαντικού μοχλού πίεσης.

Η ενέργεια προσδίδει στην Ρωσία την ικανότητα να διαχειρίζεται με ευκολία και αυτοπεποίθηση τις καταστάσεις στην διεθνή σκακιέρα. Η δίψα της Δυτικής Ευρώπης από το «ναρκωτικό» της ενέργειας πέραν του ότι δίνει την δυνατότητα στην Ρωσία να ενισχυθεί οικονομικά, αποτελεί ένα ενισχυτικό στοιχείο στην διαβάθμιση σε σχέση με την Δύση. Από την άλλη, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης είναι πλήρως εξαρτημένες από την ρωσική ενέργεια, γεγονός που το εκμεταλλεύεται η Ρωσία ως μέσο παρεμπόδισης για την ένταξη αυτών στις δυτικές δομές.

¹³⁷ Rouskie Mir, Creation of Rouskie Mir. Ανακτήθηκε από: <http://ruskiymir.ru/en/fund/>

¹³⁸ Security Council of United Nation, Highlights of Security Council Practice 2014, σελ 3

¹³⁹ Waltz Kenneth, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, μτφ Κολιόπουλος, Αθήνα: Ποιότητα, 2011, σελ. 278

Αρχικά, ένα δίκτυο αγωγών που ξεκινάει από την Ρωσία, διασχίζει την Ουκρανία από τις ανατολικές μέχρι τις δυτικές της επαρχίες, τροφοδοτώντας έναν αριθμό ευρωπαϊκών κρατών κυρίως με φυσικό αέριο και σε μικρότερο βαθμό με πετρέλαιο. Όταν ο ορυκτός σου πλούτος αποτελεί τον πυλώνα των εξαγωγών σου και την κύρια εμπορική σου δραστηριότητα με την υπόλοιπη Ευρώπη, το να προασπίσεις την απρόσκοπτη μεταφορά του κρίνεται αναγκαίο.¹⁴⁰ Μία δυτικόφιλη Ουκρανία θα δυσχέραινε τα σχέδια της Ρωσίας δημιουργώντας προβλήματα στην ελεύθερη μεταφορά φυσικού αερίου με πιθανό τρόπο ενέργειας την επιβολή δασμών παρά το ήδη υπάρχον χρέος της Ουκρανίας προς τη Ρωσία. Όσον αφορά τη μεταφορά ενέργειας εκ θαλάσσης, η επαναχάραξη της ΑΟΖ έδωσε τη δυνατότητα στην Ρωσία να ελέγχει απόλυτα τους αγωγούς χωρίς να χρειάζεται να διέρχονται από την αντίστοιχη ουκρανική ΑΟΖ

Πέραν των ανωτέρω, με την προσάρτηση της Κριμαίας και την διατήρηση της Ουκρανίας μακριά από τις ευρωατλαντικές δομές, η ρωσική ομοσπονδία είναι ελεύθερη να εκμεταλλευτεί τα οικονομικά οφέλη από τα πλούσια και ανεκμετάλλευτα ενεργειακά κοιτάσματα της Μαύρης Θάλασσας αυξάνοντας την αποκλειστική οικονομική της ζώνη. Αυτό της δίνει κυρίως την δυνατότητα να αυξήσει ακόμα περισσότερο την ουκρανική εξάρτηση λόγω της απώλειας κοιτασμάτων, υποβαθμίζοντας την οποιαδήποτε προοπτική ενεργειακής ανάπτυξης της Ουκρανίας.¹⁴¹ Η μονομερής εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας, επίσης δίνει τη δυνατότητα στη Ρωσία να αυξήσει την αποκλειστική οικονομική ζώνη κατά 36.000 τετραγωνικά μίλια ενώ πλέον αποκτά θαλάσσια σύνορα με το ΝΑΤΟ.¹⁴²

4.1.5 Η σταδιακή υποχώρηση των ΗΠΑ

Το συστατικό στοιχείο της φιλοδυτικής Ουκρανίας και της σχεδόν απόλυτης ελευθερίας κινήσεων εντός της Μαύρης Θάλασσας σε συνδυασμό με την διστακτικότητα των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια, δίνει ένα επιπλέον κίνητρο στην Ρωσία να εκμεταλλευτεί τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που της δίνει η Ουκρανία.

¹⁴⁰ Ασκερίδης Γ, Η ρωσο-ουκρανική σύγκρουση και το δόγμα του «Εγγύς Εξωτερικού», Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ
Ανακτήθηκε από: <http://eur-int.polsci.auth.gr/eurose/e-rosou-oukranike-sugkrouse-kai-to-dogma-tou-eggus-exoterikou/>

¹⁴¹ Biersack J and Shannon O'Lear, The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy, Eurasian Geography and Economics, vol 55, no. 3, 2013, σελ 259.

¹⁴² Ibid

Οι ΗΠΑ τα χρόνια πριν την κρίση έδωσαν βαρύτητα στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας και στράφηκαν κυρίως προς τον αραβικό κόσμο. Οι πολυδάπανες στρατιωτικές επιχειρήσεις σε συνδυασμό με τις αποτυχίες στην εξωτερική πολιτική τους πολιτική είχαν ως συνέπεια την απομάκρυνση του ενδιαφέροντος τους από την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αυτό δημιούργησε ένα κενό ισχύος στην ευρύτερη περιοχή το οποίο έσπευσε να εκμεταλλευτεί η Ρωσία. Για τον ίδιο λόγο δραστηριοποιήθηκε και στον εμφύλιο της Συρίας όντας ένας εξωγενής παράγοντας με ιδιαίτερα πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η Ρωσία με αυτές τις ενέργειες προσπαθεί να αλλάξει το γενικότερο status quo του διεθνούς συστήματος λαμβάνοντας θέση ισχυρού πόλου. Προσπαθεί να σταθεί ως στρατηγικός σύμμαχος σε χώρες όπου υπήρχε έντονη αμερικανική επιρροή τα προηγούμενα χρόνια. Η βελτίωση της στον διπλωματικό, ενεργειακό, και οικονομικό τομέα της δίνει τη δυνατότητα να παρουσιαστεί ως η πλέον ισχυρή και ενεργός δύναμη στην περιοχή.

4.2 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για ΗΠΑ/NATO

Η Ουκρανία είναι ένα σημαντικό γρανάζι για τις ΗΠΑ στην προσπάθεια αποτροπής της ρωσικής αναγέννησης. Δεν είναι μόνο το γεγονός ότι αποτελεί την μοναδική δύναμη εντός της ΚΑΚ που μπορεί να ανταγωνιστεί έστω σε μικρό βαθμό την Ρωσία, αλλά έχει και έναν ιδιαίτερο ρόλο στην διατήρηση της σταθερότητας και της ισορροπίας στην Ανατολική Ευρώπη. Οι ΗΠΑ ήταν ανέκαθεν υπέρ της ανεξαρτησίας και του εκδημοκρατισμού των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης. Η ίδρυση ανεξάρτητων κρατών της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 μετακίνησε τα σύνορα της Ρωσίας εκατοντάδες χιλιόμετρα προς τα ανατολικά, δημιουργώντας ένα στρατηγικό βάθος μεταξύ Ρωσίας και Κεντρικής Ευρώπης. Έτσι οι ΗΠΑ και οι ευρωπαϊκές χώρες με κύριο εκφραστή το NATO είχαν βασιστεί σε αυτό για να μειώσουν σημαντικά τις στρατιωτικές τους δυνάμεις.

Όσον αφορά τα τεκταινόμενα στην Μαύρη θάλασσα, πλην των παραδοσιακών μεγάλων δυνάμεων της περιοχής(Ρωσία και Τουρκία), οι ΗΠΑ άρχισαν να αποκτούν ενδιαφέρον μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και την επιθυμία αρκετών χωρών για ένταξη στην αμερικανική σφαίρα επιρροής. Έτσι σταδιακά και σε συνδυασμό με τις

συνεχιζόμενες συγκρούσεις σε Μέση Ανατολή και Κεντρική Ασία όπου απαιτούνταν η ανάπτυξη μιας εκτεταμένης επιμελητείας, η Μαύρη Θάλασσα άρχισε να έχει μία εξέχουσα θέση στην ατζέντα της Ουάσιγκτον. Η κρίση της Γεωργίας το 2008 και η προσάρτηση της Κριμαίας έχουν βάλει τη Μαύρη θάλασσα επ' αόριστο στην ατζέντα των ΗΠΑ όπου απαιτείται μεγάλη προσοχή για την αποκατάσταση της γεωπολιτικής ανισορροπίας που δημιούργησε η ρωσική επιθετικότητα.

Ένα δεύτερο «αγκάθι» για το NATO θα ήταν η μετατροπή τη Μαύρης Θάλασσας σε ρωσική λίμνη, αυξάνοντας την πίεση στην Τουρκία. Η περιοχή περιλαμβάνει όχι μόνο κράτη μέλη του NATO, αλλά και άλλες χώρες που φιλοδοξούν να ενταχθούν στην συμμαχία. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει βήματα για την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και του εκδημοκρατισμού. Η απώλεια της Μαύρης Θάλασσας θα είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία των κρατών του NATO να διασφαλίσουν την ασφάλεια στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή. Επίσης η περιοχή είναι κρίσιμη για την επικοινωνία και την πρόσβαση της συμμαχίας στο Αφγανιστάν, όπου απαιτείται η διαχείριση της μεταπολεμικής μετάβασης.¹⁴³ Οι ΗΠΑ πρέπει να αποδείξουν την προθυμία τους για την υπεράσπιση των ανατολικών τους μελών και την διασφάλιση της θαλάσσιας ζώνης. Είναι απαραίτητη η επανάκαμψη τους στον κυρίαρχο ρόλο στις ευρωατλαντικές εξελίξεις που είχαν απολέσει τα τελευταία χρόνια.

Όσον αφορά τις Βαλτικές χώρες, η πτώση της Ουκρανίας είναι πιθανό να οδηγήσει ρωσικά μηχανοκίνητα στρατεύματα κοντά στον ζωτικής σημασίας διάδρομο Suwalki, τη μόνη επίγεια γραμμή επικοινωνίας μεταξύ των μελών της Βαλτικής και της υπόλοιπης συμμαχίας.¹⁴⁴ Επίσης μία πιθανή φιλορωσική κατεύθυνση της Ουκρανίας, σε συνδυασμό με την επανεμφάνιση μιας σοβαρής ρωσικής συμβατικής απειλής στα πολωνικά και ρουμανικά σύνορα θα μεταμόρφωνε δραματικά τη στρατηγική κατάσταση της Ανατολικής Ευρώπης.¹⁴⁵ Η έντονη ανησυχία αυτών των χωρών λόγω της εγγύτητας αλλά και του παρελθόντος είναι και ο λόγος που πρωτοστάτησαν στην υποστήριξη της συμφωνίας σύνδεσης της Ουκρανίας με την ΕΕ. Η παραμικρή οπισθοχώρηση των ΗΠΑ και του NATO θα δημιουργούσε τριγμούς στις σχέσεις τους με τις συμμαχικές χώρες, έχοντας ως αποτέλεσμα την περαιτέρω υπονόμευση της φήμη

¹⁴³ Kagan F., What's at risk in Ukraine, and why it matters to America and its allies, THE HILL, 2021.

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid

της Ουάσιγκτον ως αξιόπιστου εταίρου. Αυτό πιθανόν να οδηγούσε τις συμμαχικές δυνάμεις στην αναζήτηση ενός νέου πέλλου ασφαλείας.

Επιπλέον αυτή η στάση θα έστελνε ένα καταστροφικό μήνυμα σε όλους τους επίδοξους διεκδικητές της πρωτοκαθεδρίας του διεθνούς συστήματος, επιδεικνύοντας την αδυναμία της διαχείρισης κρίσεων, ειδικότερα μετά την παθητική στάση που ακολούθησε στα φλέγοντα γεγονότα της τελευταίας δεκαετίας. Η Κίνα για παράδειγμα αναμένει να αξιολογήσει την αντίδραση των ΗΠΑ σε οποιαδήποτε στρατιωτική κλιμάκωση κατά της Ουκρανίας, καθώς την εξισώνει με πιθανές μελλοντικές κρίσεις στα Στενά της Ταϊβάν ή στη Θάλασσα της Ανατολικής ή Νότιας Κίνας.¹⁴⁶ Εν αντιθέσει αυτής της συνθήκης, η άμεση αντίδραση του ΝΑΤΟ στην πρόσφατη ρωσική εισβολή κυρίως όσον αναφορά στην μετατόπιση στρατευμάτων στις νατοϊκές χώρες εγγύς της Ρωσίας, σε συνδυασμό πάντα με τον βάνουσο τρόπο που προσπάθησε η Ρωσία να στερήσει από την Ουκρανία τις δυτικές επιλογές ασφαλείας είναι και ο λόγος που Φινλανδία και Σουηδία επιδιώκουν πλέον την πλήρη ένταξη στις τάξεις του ΝΑΤΟ.¹⁴⁷

Όσον αφορά την Ουκρανία ως οντότητα, είναι ένας σημαντικός γεωπολιτικός παράγοντας για την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, καθώς και την Μαύρη Θάλασσα και έχει να προσφέρει αρκετά σε θέματα περιφερειακής ασφαλείας ως μέλος του ΝΑΤΟ. Η εμπειρία του στρατιωτικού προσωπικού σε συνδυασμό με τις αναπτυγμένες υπηρεσίες ασφαλείας κυβερνοχώρου και καταπολέμησης της παραπληροφόρησης δίνουν στο ΝΑΤΟ τη δυνατότητα να έχει στα ανατολικά ένα σύμμαχο ικανό να αναγνωρίσει έγκαιρα και να αντιμετωπίσει τυχόν προκλητικές ενέργειες της Ρωσίας.¹⁴⁸ Η Ουκρανία αποτελεί έναν κρίσιμο κρίκο σε οποιαδήποτε επέκταση του ΝΑΤΟ. Η πλήρης ένταξη στους δυτικούς θεσμούς ασφαλείας θα σηματοδοτούσε για τις ΗΠΑ μια μεγάλη αλλαγή συσχετισμών υπέρ της Δύσης. Έτσι δικαιολογείται η ιδιαίτερη σπουδή των ΗΠΑ το 2004 με την υποστήριξη της Πορτοκαλί Επανάστασης και το 2014 με στόχο την αλλαγή πολιτικής κατεύθυνσης της Ουκρανίας.

¹⁴⁶ Miller C, How will China respond to the Russia – Ukraine crisis, Foreign Policy Research Institute's Eurasia Program, 2022.

¹⁴⁷ In.gr, Το μεγάλο στρατηγικό λάθος του Πούτιν με το ΝΑΤΟ – Πώς ο πόλεμος στην Ουκρανία τού γυρίζει μπούμερανγκ, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2022/04/26/world/megalo-stratigiko-lathos-tou-poutin-nato-pos-o-polemos-stin-oukrania-tou-gyrizei-mpoumerangk/>

¹⁴⁸ Motyl A, A Grand Strategy for Ukraine How to Navigate Between Russia and the West, Foreign Affairs, 2016.

Το ενδεχόμενο απώλειας της Ουκρανίας «φοβίζει» ΗΠΑ και NATO καθώς δίνει την δυνατότητα στην Ρωσία να εδραιωθεί ακόμα περισσότερο ως περιφερειακή δύναμη και να επιδιώξει στο μέλλον μια πλανητική ηγεμονία. Στο πλαίσιο αυτό αξίζει να σημειωθεί και ένα ίσως ακραίο και καταστροφικό σενάριο για τις ΗΠΑ, όπως ο κίνδυνος μίας συμπαιγνίας μεταξύ της Ρωσίας και των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης με πρωτοστάτες τους Γερμανούς με στόχο την απομάκρυνση των ΗΠΑ από την περιοχή. Ο θεωρητικός της γεωπολιτικής Μάκιντερ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα είχε επισημάνει ότι μία σύγκλιση των δύο χωρών θα ήταν απειλή για την παγκόσμια αγγλοσαξονική κυριαρχία.¹⁴⁹ Χαρακτηριστικές επίσης ήταν οι σκληρές δηλώσεις του πρώην Προέδρου των ΗΠΑ Τράμπ όπου χαρακτήρισε την Γερμανία ως λαθρεπιβάτη στο σύστημα ασφάλειας της Δύσης. Οι πρώτες όμως αντιδράσεις των ευρωπαϊκών χωρών μετά την πρόσφατη εισβολή δεν επιβεβαιώνουν σε καμία περίπτωση αυτό το σενάριο.

Πέραν όμως της επιθυμίας των ΗΠΑ να ανακόψουν τον ρωσικό επεκτατισμό, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για μία ηγέτιδα δύναμη που κυριαρχεί απόλυτα μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Ως εκ τούτου, επιθυμούν την διατήρηση του ηγεμονικού τους ρόλου, ο οποίος στην παρούσα καμπή των διεθνών εξελίξεων εξαρτάται από την επέκταση τους προς τα ανατολικά, κυρίως μέσω των δυτικών μηχανισμών. Η συγκεκριμένη συνθήκη την παρούσα χρονική στιγμή κρίνεται απαραίτητη ώστε να χρησιμοποιηθεί ως αντίβαρο στην άνοδο Ρωσίας και Κίνας. Η Ουκρανία παρουσιάζεται ως η μεγάλη ευκαιρία στην μετατροπή του συσχετισμού δυνάμεων, γεγονός που δικαιολογεί και την επένδυση που έχει γίνει τα τελευταία χρόνια προς την ένταξη της χώρας στους δυτικούς θεσμούς. Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύεται από πολιτικούς αναλυτές και η επιθυμία Σουηδίας και Φιλανδίας για ένταξη στο NATO παρ' όλο που δεν δέχθηκαν κάποια απειλή από τη Ρωσία.

Τέλος η ιστορία δείχνει τις τελευταίες δεκαετίες ότι η στάση των ΗΠΑ προς την Ουκρανία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις αμερικανο-ρωσικές σχέσεις. Όταν αυτές είναι καλές, η Ουκρανία βγαίνει από την ατζέντα των ΗΠΑ. Όταν τείνουν προς το χειρότερο η Ουκρανία αποκτά στρατηγική σημασία για την Ουάσιγκτον. Οι ΗΠΑ, αναπόφευκτα, είναι ένας καλός φίλος της Ουκρανίας σε περίοδο αυξημένης έντασης.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Καπόπουλος Γ, Βαριά μομφή στη Γερμανία, efsyn.gr, 2022. Ανακτήθηκε από:

https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/339914_baria-momfi-sti-germania

¹⁵⁰ Ibid

4.3 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για τις χώρες της Ευρώπης

Η κρίση στην Ουκρανία είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για τον μέλλον των χωρών της Ευρώπης είτε αυτές ανήκουν στην ΕΕ είτε όχι. Ο καθηγητής Krastev του Ινστιτούτου Ανθρωπίνων Επιστημών της Βιέννης υποστηρίζει ότι “η προθυμία της Ρωσίας να παραβιάσει την εδαφική κυριαρχία της Ουκρανίας είναι η σοβαρότερη πρόκληση για την ευρωπαϊκή τάξη πραγμάτων εδώ και μισό αιώνα”.¹⁵¹ Το μέλλον της Ουκρανίας επηρεάζει άμεσα την ευρωπαϊκή ασφάλεια καθώς και τις οικονομικές σχέσεις με την Ρωσία. Σημαντικό ρόλο για την Ευρώπη διαδραματίζει και η τύχη της κυριαρχίας στην Μαύρη Θάλασσα όπου η διασφάλιση της ενεργειακής υποδομής είναι ζωτικής σημασίας για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης.

Όσον αφορά την σημασία της Ουκρανία ως οντότητα, αξιόλογο είναι το γεγονός ότι αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο έθνος στην Ευρώπη, έχει πλούσια γεωργική γη καθώς και σημαντικούς υδρογονάνθρακες και ορυκτούς πόρους. Η χώρα κατέχει τα τρίτα μεγαλύτερα κοιτάσματα σχιστολιθικού φυσικού αερίου της Ευρώπης.¹⁵² Από τους ανατολικούς γείτονες της ΕΕ, η Ουκρανία είναι η χώρα με το δεύτερο μεγαλύτερο κοινό σύνορο με την ΕΕ σε πάνω από 1.300 χιλιόμετρα. Οι δυνατότητες για μεγαλύτερες οικονομικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Ουκρανίας είναι σημαντικές. Η Ουκρανία προσφέρει μια αγορά 45 εκατομμυρίων καταναλωτών και το 70% της καλλιεργήσιμης γης της αποτελείται από τα πιο εύφορα εδάφη στην Ευρώπη, τα οποία μπορούν να προσφέρουν μία παγκόσμια επισιτιστική ασφάλεια.¹⁵³ Αλλά για να αξιοποιηθεί αυτή η δυνατότητα έτσι ώστε οι επιχειρήσεις της ΕΕ να είναι πρόθυμες να επενδύσουν ή να συναλλάσσονται με την Ουκρανία, η χώρα πρέπει να βελτιώσει δραματικά αντιδημοκρατικές συνθήκες που επικρατούν και την επικίνδυνη επιχειρηματική πολιτική από ακολουθεί η οικονομική ελίτ της χώρας. Επίσης λόγω της πολιτιστικής σύνδεσης με ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης

¹⁵¹ Götz E, Russia, the west, and the Ukraine crisis: three contending perspectives, Contemporary Politics, Vol 22, Issue 3, 2016

¹⁵² Kuleba D, Ukraine Is Part of the West NATO and the EU Should Treat It That Way, Foreign Affairs, 2021

Ανακτήθηκε από: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73337/dmytro-kuleba/i-oykrania-einai-meros-tis-dysis?page=show>

¹⁵³ Shumylotapiola O, Why Does Ukraine Matter to the EU?, Carnegie Europe, 2013 Ανακτήθηκε από: <https://carnegieeurope.eu/2013/04/16/why-does-ukraine-matter-to-eu-pub-51522>

κυρίως λόγω της γλωσσικής εγγύτητας και του κοινού παρελθόντος η οικονομική συνεργασία καθίσταται ακόμα πιο εύκολη.

Στον ενεργειακό τομέα η Ουκρανία παραμένει η πιο σημαντική χώρα διαμετακόμισης για το ρωσικό φυσικό αέριο που καταλήγει στην ΕΕ κατέχοντας τις τρίτες μεγαλύτερες υπόγειες εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου στον κόσμο και αγωγούς μήκους 22.991 μιλίων.¹⁵⁴ Η Ουκρανία προσφέρει επίσης και εναλλακτικούς ενεργειακούς πόρους που χρειάζεται η ΕΕ καθώς είναι ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη.¹⁵⁵ Στο ίδιο πλαίσιο σημαντική είναι η προσφορά της στην παραγωγή πράσινου υδρογόνου μέσω ηλιακής και αιολικής ενέργειας γεγονός που ενισχύεται λόγω της γεωγραφικής της θέσης και μπορεί να συμβάλει στην πράσινη μετάβαση της Ευρώπης.¹⁵⁶

Πέραν των γεωγραφικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ίδια η Ουκρανία, ένα ζήτημα το οποίο θα έπρεπε να διαχειριστούν οι χώρες της Ευρώπης σε μία πιθανή πολιτική στροφή της χώρας προς την Ρωσία είναι το μεγάλο κύμα προσφυγικών ροών που θα δημιουργούνταν και η πληθυσμιακή ανισορροπία εντός των κρατών. Η Ευρώπη ταλανίζεται έντονα από το εν λόγω ζήτημα τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα μετά τον εμφύλιο της Συρίας.

Η επιδίωξη της Ρωσίας να ελέγξει την ανατολική, κεντρική και νότια Ουκρανία, αφήνοντας ένα απομονωμένο και ασταθές δυτικό άκρο, δημιουργεί βαθιές επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή ασφάλεια, πιθανόν πολύ μεγαλύτερες από την προσάρτηση της Κριμαίας. Οι προσφυγικές ροές που θα δημιουργηθούν θα αποσταθεροποιήσουν τους δυτικούς γείτονες της Ουκρανίας. Οι χώρες υποδοχής πιθανώς να μη μπορούν να ανταπεξέλθουν στη διαχείριση του «προσφυγικού βάρους» με συνέπεια είτε την ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες είτε την προώθηση των προσφύγων στις πιο «ισχυρές» χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Η συμμαχία της ΕΕ πέραν της αντιμετώπισης του υπαρκτού κινδύνου της Ρωσίας που θα πλησιάζει στα σύνορά της, θα πρέπει να επιλύσει και ένα νέο προσφυγικό ζήτημα όπου συνήθως προκαλεί έντονη ταραχή στο εσωτερικό των χωρών.

¹⁵⁴ Kuleba D, Ukraine Is Part of the West NATO and the EU Should Treat It That Way, Foreign Affairs, 2021.

¹⁵⁵ Shumylotapiola O, Why Does Ukraine Matter to the EU?, Carnegie Europe, 2013

¹⁵⁶ Kuleba D, Ukraine Is Part of the West NATO and the EU Should Treat It That Way, Foreign Affairs, 2021.

4.3.1 Η διαφορετική προσέγγιση της κρίσης μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας οργανισμός που αποτελείται από κράτη με διαφορετικούς συντελεστές ισχύος. Τα κράτη όντας οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος, στις διάφορες κρίσεις που λαμβάνουν χώρα, έχουν διαφορετικά συμφέροντα. Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ είναι πολύ νέα και ο ρόλος των Βρυξελλών ως ηγέτιδα δύναμη στη στρατηγική σκέψη είναι ακόμη αδύναμος. Πολλές πολιτικές αποφάσεις καθοδηγούνται σε μεγάλο βαθμό μεμονωμένα από τα κράτη μέλη, ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα, την γεωγραφική τους θέση και την ιστορική τους εμπειρία. Οι παραπάνω μεταβλητές καθορίζουν τον βαθμό εξάρτησης των χωρών από την ουκρανική κρίση αλλά και την στρατηγική σημασία του ουκρανικού εδάφους γι' αυτές. Σημαντικό ρόλο στην εν λόγω συνάρτηση διαδραματίζει η εγγύτητα με την Ρωσία, καθώς και ο βαθμός ενεργειακής εξάρτησης απ' αυτήν. Επίσης η επιβίωση της Ουκρανίας ως ανεξάρτητο, δημοκρατικό κράτος είναι εξίσου ζωτικής σημασίας για κάθε χώρα ανάλογα με τον βαθμό συνεργασίας και τις ιστορικές σχέσεις που προϋπήρχαν.¹⁵⁷

Για τα κράτη της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης που προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τις διευρύνσεις του 2004 και του 2007, η προσθήκη της Ουκρανίας ήταν σημαντική για τη δημιουργία μίας ευρύτερης Ευρώπης που θα έδινε τη δυνατότητα και στα υπόλοιπα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης να γευτούν την χαρά του εκδημοκρατισμού και της ενιαίας οικονομικής και στρατιωτικής πολιτικής. Αυτή η άποψη στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα και κυρίως όταν αφορά το υποσύστημα της Μαύρης Θάλασσας-Καυκάσου-Κασπίας Θάλασσας τείνει προς τον ιδεαλισμό, ειδικά αν λάβουμε υπόψη την παρουσία της ισχυρής Ρωσίας. Παρά τούτα η θέση αυτή ήταν απόλυτα ρεαλιστική. Οι χώρες πλησίον της Ρωσίας ήθελαν να εξασφαλίσουν το μαξιλάρι της Ουκρανίας. Μια δημοκρατική Ουκρανία ενταγμένη στους δυτικούς οργανισμούς του NATO και της ΕΕ θα ανάγκαζε την προώθηση των νατοϊκών στρατευμάτων στο έδαφος της, εξασφαλίζοντας γι' αυτές τις χώρες μία απόσταση ασφαλείας από την Ρωσία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Η αύξηση της ρωσικής κυριαρχίας στη Μαύρη Θάλασσα τις καθιστά αυτόματα πιο ευάλωτες. Ο κίνδυνος γι' αυτές τις χώρες αντιμετωπίστηκε

¹⁵⁷ Ibid

με την ενίσχυση από νατοϊκά στρατεύματα. Αυτή η κίνηση ενοχλεί την Μόσχα και εξισώνεται με την ουκρανική κρίση θέτοντας την απομάκρυνση των δυνάμεων ως εγγύηση ασφαλείας.

Επίσης η διατήρηση της Ουκρανίας στην τροχιά της ΕΕ μέσω της Συμφωνίας Σύνδεσης θεωρήθηκε ως ένας τρόπος να κρατηθεί η Ρωσία μακριά από τα σύνορα της ΕΕ. Η παράταξη χωρών που υποστήριξε αυτή την ενέργεια ένωσε την υποχρέωση να πιέσει την υπόλοιπη ΕΕ να μην εγκαταλείψει την Ουκρανία παρά τις αρνητικές εξελίξεις που προμηνύονταν.¹⁵⁸ Αυτός είναι και ο λόγος που μια φατρία χωρών, με επικεφαλής την Πολωνία και τη Λιθουανία, συνέχιζε να πιέζει για την άνευ όρων υπογραφή της συμφωνίας.

Στην αντίπερα όχθη, πρωτοστατούν οι συντηρητικοί – ρεαλιστές Ευρωπαίοι της Κεντρικής Ευρώπης. Οι ισχυροί της Γηραιάς Ηπείρου όντας και ο πυρήνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ευρισκόμενοι αρκετά χιλιόμετρα μακριά και μη έχοντας κάποια ιστορική σύνδεση με την Ουκρανία αντιμετώπισαν το ζήτημα από μια ψυχρή πολιτική όψη.

Η πολιτική που ακολουθούσαν τα ισχυρά κράτη της Δυτικής Ευρώπης ανέκαθεν για το ουκρανικό ζήτημα από την ανεξαρτησία του κράτους χαρακτηριζόταν από δισταγμό, καθώς λάμβαναν σοβαρά υπόψιν την αντίδραση της Ρωσίας και την συνεργασία στον οικονομικό και ενεργειακό τομέα, αλλά και τη ζημία που θα προκαλούσε στην Ένωση η προσχώρηση μίας χώρας με έκρυθμη πολιτική κατάσταση. Μπορεί η διεύρυνση του 2004 και του 2007 να θεωρούνταν απαραίτητη, οποιαδήποτε όμως περαιτέρω επέκταση προς τα ανατολικά λογίζονταν ως απειλή για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.¹⁵⁹ Ακόμη και αμέσως μετά την εκδήλωση της Πορτοκαλί Επανάστασης όπου υπήρχε έκδηλη η κοινή θετική γνώμη εντός των κρατών, οι ηγεσίες των κρατών επέμειναν στην ανάγκη εκπλήρωσης των απαραίτητων όρων από πλευράς Ουκρανίας για την Συμφωνία Σύνδεσης.¹⁶⁰

Η Γερμανία όντας μία ενεργειακά εξαρτώμενη χώρα από την Ρωσία, καθώς προμηθεύεται από αυτήν περίπου το 40% του φυσικού αερίου, έως και πριν την πρόσφατη εισβολή διατηρούσε μία αρνητική στάση ως προς την ανάπτυξη

¹⁵⁸ Shumylotapiola O, Why Does Ukraine Matter to the EU?, Carnegie Europe, 2013. Ανακτήθηκε από: <https://carnegieeurope.eu/2013/04/16/why-does-ukraine-matter-to-eu-pub-51522>

¹⁵⁹ Ibid

¹⁶⁰ Ibid

στρατευμάτων στις χώρες εγγύς της Ρωσίας και στην αποστολή πολεμικού υλικού στον ουκρανικό στρατό. Κατά κύριο τρόπο, επιλέγει την ενεργή συμμετοχή της μέσω της βοήθειας στον υγειονομικό τομέα και την ενίσχυση του στρατού με μη θανατηφόρα υλικά. Ο σημαντικότερος όμως μοχλός πίεσης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την Γερμανία κατά της Ρωσίας είναι οι οικονομικές κυρώσεις. Υπό την πίεση των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Πολωνίας, η νέα γερμανική κυβέρνηση συμφώνησε να εξετάσει το ενδεχόμενο μη ενεργοποίησης λειτουργίας του αγωγού Nord Stream 2, ο οποίος εν τέλει μετά την ρωσική εισβολή έχει παγώσει. Πρόσφατα ο Υπουργός Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου Μπεν Γουάλας τόνισε ότι “ο Nord Stream 2 είναι ένα διαπραγματευτικό εργαλείο που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί προς όφελος όλων των συμμάχων στην Ευρώπη.”¹⁶¹

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τουλάχιστον κατά την πρώτη περίοδο έδειξε ότι επηρέασε άρδην την γερμανική στρατηγική. Η Γερμανία έδειξε την πρόθεση της για αλλαγή του μεταπολεμικού αμυντικού δόγματος, κυρίως μέσω της δρομολόγησης υπέρογκων εξοπλιστικών προγραμμάτων, εκπληρώνοντας για πρώτη φορά τις νατοϊκές απαιτήσεις του 2% του ΑΕΠ. Παράλληλα βρίσκεται στην αναζήτηση νέων πηγών τροφοδοσίας αερίου, επιδιώκοντας την ενεργειακή ανεξάρτηση της από την Ρωσία. Χαρακτηριστική είναι η κατασκευή των πρώτων τερματικών σταθμών υδροποιημένου φυσικού αερίου και η στήριξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Τέλος όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο όντας πλέον ανεξάρτητο από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και λιγότερο εξαρτημένο από την Ρωσία σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες δείχνει να είναι ο κύριος εκφραστής της αμερικάνικης στρατηγικής εντός ευρωπαϊκού εδάφους και ένα πιστό μέλος του NATO έτοιμο να συνεισφέρει με οποιοδήποτε τρόπο για την αποτροπή των απειλών κατά της συμμαχίας. Στο πλαίσιο αυτό ο υπουργός εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου Γουάλας κατόπιν της συνάντησής του με τον Γενικό Γραμματέα του NATO, τόνισε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε να υποστηρίξει τα μέλη του NATO αυξάνοντας τις δυνάμεις τους σε στεριά και αέρα με στόχο την αποτροπή περαιτέρω ρωσικών επιθέσεων ενώ δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο της περαιτέρω ενίσχυσης του ουκρανικού στρατού με πολεμικό υλικό.¹⁶²

¹⁶¹ Beale J, Ukraine crisis: UK 'not optimistic' Russian invasion can be stopped, BBC NEWS, 2022.

Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60149444>

¹⁶² Ibid

4.4 Η στρατηγική σημασία της Ουκρανικής Κρίσης για την Κίνα

Καθώς ΗΠΑ και Ρωσία δημιουργούν μία ψυχροπολεμική κατάσταση γύρω από το ζήτημα της Ουκρανίας, μία άλλη παγκόσμια δύναμη παρακολουθεί με έντονο ενδιαφέρον τις εξελίξεις. Μπορεί η Κίνα να μην είναι άμεση εμπλεκόμενη στην ουκρανική κρίση, αλλά η σταδιακή γεωπολιτική της ενδυνάμωση επιτάσσει την παρουσία της, έστω και εξ' αποστάσεως με στόχο εκμετάλλευση τυχόν ευκαιριών που θα παρουσιαστούν. Οι Κινέζοι αρχίζουν να σκέφτονται ότι ίσως μπορούν να εκτοπίσουν τις ΗΠΑ από την θέση της παγκόσμιας υπερδύναμης. Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη ίσως να τους το επιτρέψει στο μέλλον, όμως η γεωπολιτική τους ισχύς απέχει ακόμα παρασάγγας από αυτή των ΗΠΑ.

Η Κίνα επέλεξε εξ' αρχής να ακολουθήσει μία ουδέτερη στάση. Αν και απείχε από το ψήφισμα του συμβουλίου ασφαλείας του ΟΗΕ για το θέμα της Κριμαίας και των ακόλουθων κυρώσεων στην Ρωσία, καταδίκασε όλες τις πράξεις της Ρωσίας και ζήτησε τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας, ενώ προέτρεψε τα διεθνή πιστωτικά ιδρύματα να στηρίξουν την ταλαιπωρημένη οικονομία της Ουκρανίας.¹⁶³

Στην πραγματικότητα όμως η ουκρανική κρίση έφερε ακόμα πιο κοντά Ρωσία και Κίνα. Ρώσοι και οι Κινέζοι έχουν εμμονή με τις έγχρωμες επαναστάσεις, τις οποίες θεωρούν ως επαναστατικά κινήματα υπό την αιγίδα των ΗΠΑ που στοχεύουν σε αυταρχικά καθεστώτα, τα οποία είναι φιλικά είτε προς το Πεκίνο είτε προς την Μόσχα. Βλέπουν τις αμερικανικές προσπάθειες για προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως μια απειλητική ενέργεια γι' αυτούς.¹⁶⁴ Και οι δύο βλέπουν την κρίση ως προσπάθεια της Δύσης να παρασύρει την Ουκρανία μακριά από τη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας. Τα γεγονότα της Κριμαίας, η ρωσική εισβολή και η απομόνωση της Ρωσίας από την Δύση ανοίγουν τον δρόμο για την οικονομική και διπλωματική συνεργασία των δύο χωρών.

Πέραν της βελτίωσης των ρωσοκινεζικών σχέσεων, η ουκρανική κρίση και κυρίως η επέμβαση της Ρωσία εξισώνεται από πλευράς Κίνας και με την επιθυμία της

¹⁶³ Miller C, How will China respond to the Russia – Ukraine crisis, Foreign Policy Research Institute's Eurasia Program, 2022.

¹⁶⁴ Rachman G, How the Ukraine crisis could reset the global balance of power, NPR, 2022.

Ανακτήθηκε από: <https://www.npr.org/2022/01/25/1075624785/how-the-ukraine-crisis-could-reset-the-global-balance-of-power>

να κυριαρχήσει στην Ταϊβάν και στα νησιά νότια και ανατολικά της χώρας. Στόχος της Κίνας είναι να αποδείξει έμπρακτα στους ανταγωνιστές της ότι αποτελεί την μεγάλη δύναμη του Ειρηνικού Ωκεανού. Εάν το πετύχει αυτό, και παράλληλα με την οικονομική της ανάπτυξη, ίσως μπορεί κάποια στιγμή να συναγωνιστεί γεωπολιτικά τις ΗΠΑ. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος το πρώτο βήμα είναι η κινεζική κυριαρχία στην Ταϊβάν.

Η Κίνα και ο πρόεδρος Σι μέσω της ουκρανικής κρίσης θα εξετάσουν εξονυχιστικά τα εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουν οι ΗΠΑ ώστε να πιάσουν την Ρωσία να υποχωρήσει. Επίσης, στόχο αποτελεί η σφυγμομέτρηση των αντοχών του προέδρου Μπάιντεν ώστε να κατανοηθούν πλήρως τα όρια της αμερικανικής κυβέρνησης, καθώς και οι υπολογισμοί των πιθανοτήτων συμβιβασμού με την Ρωσία.

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι η απόλυτη σύγκριση μεταξύ των δύο κρίσεων από πλευράς Κίνας ίσως αποτελέσει ολέθριο λάθος καθώς αφορούν διαφορετικά περιφερειακά υποσυστήματα με πρωταγωνιστές διαφορετικούς δρώντες. Μία πιθανή εισβολή της Κίνας στην Ταϊβάν, ενδεχομένως να είχε ως αποτέλεσμα έναν πόλεμο με τις ΗΠΑ όπου οι συνέπειες θα ήταν καταστροφικές. Αντ' αυτού η Κίνα προσπαθεί να προσελκύσει την Ταϊβάν μέσω της ήπιας ισχύος, αυξάνοντας τις εμπορικές συναλλαγές και τις τουριστικές ροές ανάμεσα στις δύο χώρες.¹⁶⁵ Η δυναμική ενασχόληση των ΗΠΑ στην ουκρανική κρίση σε συνδυασμό μία ρωσική επικράτηση, μπορεί να αποθαρρύνει την επιθυμία της Ταϊβάν να βρίσκεται υπό την αμερικανική σφαίρα επιρροής και να στραφεί προς την κινεζική. Αυτό ίσως είναι το ιδανικό σενάριο.

Στην πραγματικότητα όμως, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της νήσου απορρίπτει την επανένωση με την ηπειρωτική χώρα. Γι' αυτό τον λόγο η προσάρτηση της Κριμαίας από τους Ρώσους ενθαρρύνει την Κίνα για την δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων στην Ταϊβάν. Ίσως πιο απλά υπάρχει ένας ανέκφραστος θαυμασμός στο Πεκίνο όσον αφορά τις τολμηρές κινήσεις του Πούτιν για την διεκδίκηση του ελέγχου της Κριμαίας.¹⁶⁶ Η βασική διαφορά όμως είναι η νομικιστική μέθοδος που επέλεξε ο Πούτιν. Η διεξαγωγή δημοψηφίσματος για το μέλλον της Κριμαίας και η σχεδόν παμψηφεί επικράτηση του Πούτιν είναι μία μέθοδος που αποθαρρύνει την Κίνα για τον

¹⁶⁵ Marshal T, Αιχμάλωτοι της Γεωγραφίας, μτφ Κατσούλας, Αθήνα: Διόπτρα, 2019, σελ. 94

¹⁶⁶ Rachman G, How the Ukraine crisis could reset the global balance of power, NPR, 2022

επακόλουθο τρόπο ενεργείας. Η Κίνα προσπαθεί να αποφύγει τέτοιες δημοκρατικές μεθόδους καθώς καταλαμβάνει αυτόνομες περιοχές εντός των αναγνωρισμένων συνόρων του, όπως το Θιβέτ και το Σιντζιάνγκ, όπου η διεξαγωγή ενός δημοψηφίσματος θα σταματούσε τη συνεχιζόμενη κινεζική κυριαρχία.¹⁶⁷

Πέραν όμως του «κρυφού θαυμασμού» και των διακριτών καλών σχέσεων με την Ρωσία στο βωμό της αντιμετώπισης των ΗΠΑ, η επεκτατική συμπεριφορά της Ρωσίας προκαλεί ανησυχία στην Κίνα για μία μελλοντική πιθανή επέκταση προς την Κεντρική Ασία. Η Ρωσία μετά την Ουκρανία θα μπορούσε να επεκταθεί στην Κεντρική Ασία και κυρίως στο Καζακστάν, μία χώρα η οποία φιλοξενεί μία μεγάλη ρωσική μειονότητα και θεωρείται από την Ρωσία ως η «πίσω αυλή» της.¹⁶⁸ Αν και στην παρούσα φάση οι Καζάκοι δεν αποτελούν απειλή για την Κίνα, μία ρωσική επέκταση, σε συνδυασμό με την γεωγραφία της περιοχής όπου θεωρείται ένα από τα αδύνατα σημεία της κινεζικής άμυνας καθόσον δημιουργείται ένα κενό ανάμεσα σε βουνά και έρημο,¹⁶⁹ θα δημιουργούσε έναν υπαρκτό κίνδυνο.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής Ασίας, όπου μία ρωσική επέκταση θεωρείται ανεπιθύμητη, η γενικότερη συμπεριφορά της Ρωσίας τα τελευταία κατά την διάρκεια της κρίσης, θέτουν την Κίνα να φαντάζει ως τον πλέον ιδανικό έτερο, γεγονός που την βοηθάει να αυξήσει τις σφαίρες επιρροής της. Αυτό θα την καθιστούσε αυτόματα ως την μεγάλη δύναμη της Ανατολικής Ευρασίας και θα αποτελούσε έναν προάγγελο για την μετέπειτα γεωπολιτική της εξέλιξη σε παγκόσμια υπερδύναμη.

¹⁶⁷ Marshal T, Αιχμάλωτοι της Γεωγραφίας, μτφ Κατσούλας, Αθήνα: Διόπτρα, 2019, σελ. 83

¹⁶⁸ Swanström N, China's Stakes in the Ukraine Crisis, Institute for security and development policy, 2014

¹⁶⁹ Marshal T, Αιχμάλωτοι της Γεωγραφίας, μτφ Κατσούλας, Αθήνα: Διόπτρα, 2019, σελ. 84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1 Θεωρητικό Πλαίσιο

Αφού λοιπόν αναλύθηκε το πλαίσιο εντός του οποίου εξελίχθηκε και αναπτύχθηκε το νεοσύστατο κράτος της Ουκρανίας μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ έως και σήμερα, το χρονικό της κρίσης, καθώς και η στρατηγική σημασία αυτής για τους κύριους δρώντες του διεθνούς συστήματος, θα γίνει μία προσέγγιση στα αίτια που οδήγησαν την χώρα της Ανατολικής Ευρώπης σε μία βαθιά κρίση που κατέληξε στην ρωσική εισβολή όπου συνεχίζεται έως σήμερα.

Σύμφωνα με τον H. Morgenthau πρωταρχικό μέλημα του ρεαλισμού στη διεθνή πολιτική είναι η έννοια του συμφέροντος οριζόμενο με όρους ισχύος. Αναφερόμενος στην ισχύ, δεν αρκείται στο να την προσδιορίσει μόνο με υλικούς συντελεστές αλλά την αναλύει και μέσω των άυλων χαρακτηριστικών ενός κράτους όπως η ποιότητα της διακυβέρνησης.¹⁷⁰ Το κράτος όντας ο κύριος δρώντας εντός του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος έχει ως πρωταρχικό σκοπό την επιβίωση, ενώ κύριο ζητούμενο της πολιτικής είναι η επιδίωξη ασφάλειας και ισχύος.¹⁷¹

Η ισχύς όπως και οι συναφείς έννοιες είναι αποτέλεσμα των συντελεστών ισχύος. Ο Aron αναφέρει ότι η ικανότητα μίας κρατικής οντότητας να δρα, εξαρτάται από τον χώρο δράσης και από την ικανότητά του ως προς τον χειρισμό του φυσικού και ανθρώπινου δυναμικού. Κατηγοριοποιεί δηλαδή τους συντελεστές σε τρεις ομάδες: τον χώρο, το δυναμικό και την οργάνωση.¹⁷² Ο Morgenthau αναφέρει οκτώ συντελεστές: την γεωγραφία, τις φυσικές πηγές πλούτου, την βιομηχανία, την προετοιμασία του στρατού, τον πληθυσμό, την εθνική ομοιογένεια, το φρόνημα και την ποιότητα της διπλωματίας.¹⁷³ Η επικρατέστερη όμως εκδοχή που περιλαμβάνει τα άνωθεν είναι ο διαχωρισμός σε υλικούς ή αντικειμενικούς, λειτουργικούς και υποκειμενικούς συντελεστές ισχύος.¹⁷⁴ Η

¹⁷⁰ Σπυρόπουλος Γεώργιος, Διεθνείς Σχέσεις, Ρεαλιστική Προσέγγιση, Θεωρία και Πράξεις, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 33

¹⁷¹ Ibid σελ. 31

¹⁷² Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ε έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 148

¹⁷³ Ibid

¹⁷⁴ Ibid σελ. 147

Ουκρανία ως νεοσύστατο κράτος, επιχείρησε σε αυτά τα τριάντα χρόνια να αποκτήσει, να διατηρήσει αλλά και να εκμεταλλευτεί αυτούς τους συντελεστές έτσι ώστε να μπορέσει να υπάρξει αρχικώς ως οντότητα στην βιοπάλη του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος και εν συνεχεία να εξελιχθεί.

Αναζητώντας την προέλευση της ουκρανικής κρίσης βλέπουμε ότι τα αίτια προέρχονται από δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τις δυσχέρειες στο εσωτερικό του κράτους «θύματος» όπου η αφαίρεση φορτίων ισχύος, προκαλεί την δημιουργία κενού ισχύος, αποτέλεσμα του οποίου είναι σε πρώτο στάδιο η δημιουργία μίας κρίσης, εν συνεχεία η απώλεια εδάφους και τέλος μία συνεχιζόμενη τεταμένη κατάσταση όπου οχτώ χρόνια αργότερα αντί να αποκατασταθεί η τάξη, η χώρα δέχθηκε μία ευθεία στρατιωτική εισβολή. Βλέπουμε ότι η διάβρωση ενός κρατικού πολιτικού συστήματος που προκαλείται μέσω της διαδικασίας υπονόμησης μπορεί να επηρεάσει την ευημερία των πολιτών και να καθορίσει την μακροήμερευση ή όχι του εθνοκρατικού πολιτικού οικοδομήματος.¹⁷⁵

Οι εσωτερικές όμως πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις από μόνες τους χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατά τον Waltz συστημική διάσταση της λειτουργίας των κρατών στη διεθνή αρένα αλλά και της θουκυδίδειας διάστασης του φόβου¹⁷⁶ δεν δικαιολογούν μίας τόσο μεγάλης έκτασης κρίση. Η δεύτερη κατηγορία λοιπόν είναι συστημικής μορφής και αφορά τους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν μία κρίση. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Ήφαιστος “κάθε σύστημα διαθέτει δομή και λειτουργία. Η δομή του διεθνούς συστήματος αποτελείται από κράτη, άρα και ισχύ, ενώ η λειτουργία του συνιστάται στις μεταξύ των κρατών σχέσεις, δηλαδή στις διεθνείς σχέσεις, και στις μεταξύ τους κανονιστικές ή άλλες ρυθμίσεις.”¹⁷⁷ Στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, τα κράτη λόγω της δομής αυτού αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Αυτή η κατάσταση ειδικά όταν πρόκειται για μεγάλες κρατικές οντότητες μπορεί να επηρεάσει και τρίτες χώρες οι οποίες εάν δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένες εκείνη την περίοδο και υστερούν σε συντελεστές ισχύος, ενισχύεται η πιθανότητα να «θυματοποιηθούν». Ένας αδύναμος εθνοκρατικός παράγοντας είναι αποδέκτης συστημικής μορφής απειλών λόγω της άναρχης δομής του διεθνούς συστήματος.

¹⁷⁵ Λίτσας Σπυρίδων, Πόλεμος και Ορθολογισμός, Αθήνα :Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 82

¹⁷⁶ Ibid σελ. 94

¹⁷⁷ Κουσκουβέλης Ηλίας., Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ε έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2007,σελ. 225 αρχικά δημοσιευμένο από Παναγιώτης Ήφαιστος, Ο πόλεμος και τα αίτιά του: τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2002, σελ. 60

Επιπρόσθετα, ένας ακόμα λόγος δημιουργίας μίας κρίσης προέρχεται από τον συνδυασμό της πρώτης και της δεύτερης κατηγορίας. Πιο συγκεκριμένα γεγονότα εντός του κράτους θύματος που προέρχονται για παράδειγμα από μία οικονομική κρίση ή μία πολιτική διαταραχή επηρεάζουν άμεσα τις συστημικές σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων. Στο πλαίσιο αυτό, η κρίση σ' ένα κράτος μπορεί να προέλθει επίσης από τους πολιτικούς σχεδιασμούς και τις πολιτικές ενέργειες άλλων κρατών με στόχο το κέρδος και την προστασία των συμφερόντων τους,¹⁷⁸ υπονομεύοντας πολλές φορές αποσταθεροποιητικές καταστάσεις εντός του αδύναμου κράτους. Για παράδειγμα οι εσωτερικές αλλαγές κυβερνήσεων κατόπιν εκλογών ή με παράνομη ανατροπή αυτών(μέσω της υποστήριξης αντιφρονούντων ομάδων) μπορούν να επηρεάσουν έμμεσα και την διεθνή σκακιέρα. Ένα κράτος που ήταν σε μία συγκεκριμένη συμμαχία, μετά την αλλαγή καθεστώτος μπορεί να αλλάξει στρατόπεδο. Αυτόματα επέρχεται μία αλλαγή του status quo που μπορεί να οδηγήσει στην (έμμεση ή άμεση) παρέμβαση εξωγενών παραγόντων για την προστασία των συμφερόντων τους. Η δράση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την αντίδραση και άλλων χωρών υπό τον φόβο της αύξησης των συντελεστών ισχύος της «παρεμβατικής» δύναμης. Ο φόβος λοιπόν λειτουργεί ως ένα εργαλείο εγρήγορσης που έχει ως απώτερο σκοπό την διαφύλαξη των εθνικών συμφερόντων. Όταν μία χώρα επιλέγει το δρόμο μιας αναθεωρητικής πολιτικής καθίσταται ως απειλή για μία άλλη χώρα και επειδή τα κράτη όντας ορθολογικοί δρώντες και έχοντας επίγνωση των καταστάσεων που διαδραματίζονται εντός του διεθνούς συστήματος λαμβάνουν πολύ σοβαρά υπόψη την συγκεκριμένη απειλή αντιδρούν, έτσι ώστε να αποφευχθεί τυχόν διατάραξη της ισορροπίας ισχύος και απειλή της ασφάλειας τους.

5.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ουκρανίας

Λαμβάνοντας υπόψη ορισμένους από τους λειτουργικούς και υποκειμενικούς συντελεστές ισχύος, όπως το πολιτικό σύστημα, ο τρόπος και η ποιότητα διακυβέρνησης του κράτους διακρίνουμε ότι πλην ελαχίστων περιπτώσεων στο ουκρανικό κράτος επαναλαμβάνεται μία κατάσταση δυσλειτουργικού συστήματος εξουσίας, όπου οι «άρχοντες» του κράτους συγκεντρώνουν την ισχύ στα χέρια τους, και με λάθος επιλογές προς επίτευξη κέρδους, πετυχαίνουν την διάλυση του δημοκρατικού συστήματος, αποτυγχάνοντας παταγωδώς στην ενίσχυση των

¹⁷⁸ Λίτσας Σπυρίδων, Πόλεμος και Ορθολογισμός, Αθήνα :Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 82

αντίστοιχων φορτίων ισχύος. Αυτό το φαινόμενο είναι έντονο στα διάδοχα κράτη της ΕΣΣΔ. Υπήρχε εξαρχής μία δυσκολία στη μετάβαση και εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών. Η αδυναμία στερέωσης ενός δημοκρατικού πλαισίου δημιούργησε προβληματικές πολιτικές και οικονομικές δομές.

Η κυβέρνηση Γιανουκόβιτς αποτέλεσε το κύκνειο άσμα μίας επανάστασης τα αίτια της οποίας είναι βαθύτερα και διογκώνονταν όσο περνούσαν τα χρόνια. Ήταν η δεύτερη φορά τα τελευταία 9 χρόνια που ο κόσμος «κατέκλισε» τους δρόμους της πρωτεύουσας κατά κύριο λόγο αλλά και της υπόλοιπης χώρας για να διαμαρτυρηθεί για την κατάσταση στην χώρα. Αυτή την φορά η αφορμή ήταν η απόρριψη υπογραφής μίας πολυαναμενόμενης συμφωνίας που θα ενίσχυε τους πολιτικούς και εμπορικούς δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Ένωση, μία απόφαση που δεν αντιπροσώπευε την πλειοψηφία του λαού.

Παρά το γεγονός ότι η απόφαση της κυβέρνησης Γιανουκόβιτς να απορρίψει την συμφωνία σύνδεσης με την ΕΕ προκάλεσε την έκρηξη του κόσμου, τα υποκείμενα αίτια της επανάστασης είναι πολύ βαθύτερα. Οι κυβερνήσεις από την πρώτη μέρα της ίδρυσης του κράτους δεν χειρίστηκαν ορθά και δημοκρατικά την εξουσία που τους έδωσε ο λαός και απέτυχαν στην επένδυση της ανάπτυξης της δικής τους κοινωνίας. Η έλλειψη δημοκρατικής νομιμότητας και η ανεπαρκής κοινωνική συναίνεση έθεταν την χώρα υπό κίνδυνο, καθιστώντας την αδύναμη να αντιμετωπίσει τις ευκαιρίες αλλά και τις προκλήσεις που δεχόταν από άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς.¹⁷⁹ Ο λανθασμένος τρόπος διακυβέρνησης, οι υψηλοί δείκτες διαφθοράς, ο ισχυρός κρατικός παρεμβατισμός στους περισσότερους τομείς της οικονομίας, και η παρατεταμένη καθυστέρηση μεταρρυθμίσεων διολίσθησαν από την διαδικασία ανάπτυξης ενός πραγματικά δημοκρατικού συστήματος και μίας στέρεης οικονομίας.

Στον οικονομικό τομέα, πλην του ότι η ουκρανική οικονομία ήταν άμεσα εξαρτώμενη από αυτήν της Ρωσίας, ήταν ελεγχόμενη κατά κύριο λόγο από την οικονομική ελίτ η οποία στήριζε την κυβέρνηση με αντάλλαγμα την απόλυτη ελευθερία κινήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της κυβέρνησης Γιανουκόβιτς ήταν η συνεργασία με επιφανείς δισεκατομμυριούχους¹⁸⁰ στον τομέα της ηλεκτρικής

¹⁷⁹ Bojcun M, The causes of Ukraine crisis, Joint Support, 2016. Ανακτήθηκε από: <https://commons.com.ua/en/prichini-ukrayinskoyi-krizi/>

¹⁸⁰ Motyl A, Yanukovich Must Go, Ukrainians Will Protest as Long as His Corrupt Regime Exists, Foreign Affairs, 2013.

ενέργειας, όπου είχαν το μονοπώλιο των εξαγωγών ενώ κέρδιζαν όλους τους διαγωνισμούς για την ιδιωτικοποίηση περιφερειακών διανομέων ηλεκτρικής ενέργειας με αντάλλαγμα την στήριξη της κυβέρνησης.¹⁸¹

Το ουκρανικό κράτος απέτυχε να ενσωματωθεί σε μία συμμαχία είτε υπό την σκέπη της Δύσης είτε της Ρωσίας. Η απομόνωση την καθιστούσε αυτόματα ευάλωτη σε οποιαδήποτε διατάραξη των σχέσεων των δύο μεγάλων δυνάμεων. Η στρατηγική που επέλεξε κατά την προεδρία Kuchma με την συσσώρευση πλούτου στο εσωτερικό και τις μεγάλες ιδιωτικοποιήσεις με στόχο την ένταξη στην ΕΕ απέτυχε. Το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης των εθνικών περιουσιακών στοιχείων παράλληλα με την οικοδόμηση του κράτους κυριαρχούσε καθ' όλη την διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του νεοσύστατου κράτους. Η βαριά περιούσια του κράτους πέρασε στα χέρια μίας πολύ κλειστής τάξης, αυτής των «ολιγαρχών». Μία τάξη η οποία με την πάροδο των χρόνων δυνάμωνε όλο και περισσότερο, στηρίζοντας είτε την Δύση είτε την Ρωσία ανάλογα με την κυβέρνηση που θα τις εξυπηρετούσε τα συμφέροντα. Ο απλός λαός όμως έγινε φτωχότερος και η προσδοκία ότι η ευημερία θα ερχόταν μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ άρχισε να εκπίπτει γεγονός που οδήγησε στην αντίδραση του 2004. Η προσπάθεια ανάκαμψης υπό την προεδρία Γιουσένκο και η προσέγγιση τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και της Ρωσίας δεν συνέβαλε στη διαφοροποίηση της κατάστασης καθόσον οι δύο πλευρές είχαν στόχο να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους και τα φθηνά εργατικά χέρια.

Το τελικό χτύπημα ήταν οικονομική κρίση του 2008. Παρατηρώντας το κρατικό χρέος διακρίνουμε την οριακή αύξηση του μεταξύ 2000 και 2007 στα 18 δις. δολάρια, ή στο 12% του ΑΕΠ της και την εκτόξευση το 2013 στα 73 δις. δολάρια. Το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος της χώρας, το οποίο περιελάμβανε αυτό του ιδιωτικού τομέα, ήταν διπλάσιο από αυτό στα 142,5 δις. δολάρια, που ισοδυναμεί με 78,3% του ΑΕΠ το 2013.¹⁸² Το δυσβάσταχτο χρέος είχε ως αποτέλεσμα τον δανεισμό από ΔΝΤ, Κίνα και Ρωσία με αποτέλεσμα οι ανάγκες για την αποπληρωμή του, να ανέρχονται στο τέλος του 2014 στο 40% των συνολικών δαπανών. Τόσο για τη Δύση όσο και για

Ανακτήθηκε από : <https://www.foreignaffairs.com/articles/140491/alexander-j-motyl/yanukovych-must-go>

¹⁸¹ Bojczun M, The causes of Ukraine crisis, Joint Support, 2016. Ανακτήθηκε από: <https://commons.com.ua/en/prichini-ukrayinskoyi-krizi/>

¹⁸² Marples, «Industrial and geographical diversification», Open Democracy, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/poroshenkos-choices/>

τη Ρωσία, το χρέος της Ουκρανίας παρείχε έναν χρήσιμο μοχλό πίεσης που επεκτεινόταν στον πολιτικό τομέα. Η ρωσική κυβέρνηση χρησιμοποίησε το χρέος της Ουκρανίας και την εξάρτησή της από τις ρωσικές εξαγωγικές αγορές, πετυχαίνοντας την συμφωνία του 2010 με στόχο τη μίσθωση της Σεβαστούπολης και άλλων λιμανιών της Κριμαίας στο ρωσικό ναυτικό μέχρι το 2042, με αντάλλαγμα φθηνότερο φυσικό αέριο.

Όσον αφορά την οικονομική απομόνωση οι Ουκρανοί ολιγάρχες έχοντας εξ' αρχής ως στόχο τη διατήρηση τους στην κορυφή της οικονομικής πυραμίδας, αντιστάθηκαν στα σχέδια ολοκλήρωσης με τη Ρωσία υποστηρίζοντας ξεκάθαρα την ένταξη στις ευρωπαϊκές δομές. Η ΕΕ απέρριψε τα αιτήματα ένταξης ενώ και η είσοδος στο NATO απέτυχε υπό τις διαφωνίες Γερμανίας Γαλλίας και Ιταλίας διότι δεν ήθελαν την διατάραξη των σχέσεων τους με την Ρωσία. Έτσι η Ουκρανία παρέμεινε στη γκρίζα ζώνη μεταξύ Ευρώπης-ΗΠΑ-NATO και Ρωσίας και όπως αποδείχτηκε ήταν ο κυριότερος αποδέκτης των συστημικών αναταράξεων που προκλήθηκαν .

Ένας ακόμα σημαντικός συντελεστής ισχύος ο οποίος στην περίπτωση της Ουκρανίας έχει αρνητικό πρόσημο και δημιουργεί σοβαρές αναταράξεις είναι η κοινωνική συνοχή του κράτους. Από την αρχή της δημιουργίας του ουκρανικού κράτους αλλά και καθ' όλη την ιστορία του έθνους από την εποχή της εμφάνισης του κράτους των Ρως οι Ουκρανοί πλην ελαχίστων περιπτώσεων ήταν υποτελείς σε ξένες χώρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία δημιουργίας ενός συμπαγούς έθνους με ενιαία κοινωνική ταυτότητα.

Επίσης η διαφορετική εθνικότητα, γλώσσα και θρησκεία μεταξύ ανατολικής και δυτικής περιφέρειας δημιουργεί ένα τεράστιο χάσμα. Η Δυτική Ουκρανία αποτέλεσε κομμάτι της Ρωσίας μόνο κατά την περίοδο της ΕΣΣΔ. Η Δυτική Ουκρανία ανέκαθεν ζούσε κάτω από ένα πιο φιλελεύθερο καθεστώς, ενώ ακόμα και στην σημερινή εποχή η απαίτηση για δυτικό προσανατολισμό πηγάζει από εκεί. Αντίθετα οι κάτοικοι της Ανατολικής Ουκρανίας ζούσαν συνήθως κάτω από ένα καταπιεστικό πολιτικό σύστημα. Αυτό το χάσμα είχε ως αποτέλεσμα μεγάλο ποσοστό Ρώσων υπηκόων (περίπου 17%), σε συνδυασμό με την οικονομική ενίσχυση των ρωσόφωνων κυρίως στην Ανατολική Ουκρανία, να μπλοκάρει την διαδικασία οικοδόμησης ενός ενιαίου έθνους ενώ ενίσχυσε την δημιουργία της κρίσης κυρίως στην περιοχή της

Κριμαίας.¹⁸³ Επίσης ένα ακόμα στοιχείο που κατακερματίζει την κοινωνική συνοχή εντός της Ουκρανίας είναι η ύπαρξη έξι διαφορετικών δογμάτων πίστης που το καθένα εκπροσωπεί διαφορετική πολιτική κουλτούρα.

Σημαντική συμβολή στην δημιουργία του χάσματος ήταν η αρνητική αντιμετώπιση της προσπάθειας οικοδόμησης του νέου ουκρανικού κράτους από την Ρωσία. Η απροθυμία της να αναγνωρίσει τα νέα ουκρανικά σύνορα σε συνδυασμό με την αμφισβήτηση των δικαιωμάτων της στην Κριμαία, τόνωσε τον ουκρανικό εθνικισμό στη δυτική πλευρά της χώρας προσδίδοντας μια αντιρωσική αιχμή η οποία ερχόταν σε αντίθεση με την κατεξοχήν φιλόρωση ανατολική περιφέρεια.¹⁸⁴

Επιπλέον άξιο αναφοράς είναι η σημαντική μείωση του πληθυσμού της χώρας, ενός υλικού συντελεστή ισχύος που έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ουκρανική κοινωνία. Η μείωση οφείλεται κατά βάση σε τρεις λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι η μείωση των γεννήσεων. Για παράδειγμα το 2020 οι γεννήσεις ανέρχονταν σε 8,1/1000 ενώ οι θάνατοι σε 14,7/1000.¹⁸⁵ Δεύτερον παρατηρείται ένα μεγάλο κύμα μετανάστευσης προς δύο κατευθύνσεις: οι κάτοικοι που ζουν στα ανατολικά της χώρας έχουν μεταναστεύσει κατά κύριο λόγο στη Ρωσία, ενώ οι κάτοικοι της δυτικής περιφέρειας προς στις χώρες της ΕΕ. Η Ουκρανία κατατάσσεται στην πρώτη θέση της παροχής των αδειών διαμονής από την ΕΕ.¹⁸⁶ Αποτέλεσμα λοιπόν είναι η απώλεια ειδικευμένων και μορφωμένων ανθρώπων, οι οποίοι θα μπορούσαν να ενισχύσουν δυναμικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Αντ' αυτού απασχολούνται πολλές φορές ως φτηνό, παράνομο ή νομικά επισφαλές εργατικό δυναμικό. Υπολογίζεται ότι 9 εκατ. πολίτες αναζήτησαν εργασία στο εξωτερικό, ενώ εντός της χώρας βρίσκονται μόνο 21 εκατ. άνθρωποι ηλικίας 20 έως 55 γεγονός που αναδεικνύει την υπερίσχυση του μη παραγωγικού πληθυσμού.¹⁸⁷ Εδώ πρέπει να προστεθεί και η απώλεια του δυναμικού πληθυσμού των περιοχών της Κριμαίας και του Ντονμπάς. Ο τρίτος λόγος είναι η πτώση του προσδόκιμου ζωής λόγω της

¹⁸³ Blomfield, A. Russia 'distributing passports in the Crimea', The Telegraph, 2008.

Ανακτήθηκε από:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/2575421/Russiadistributing-passports-in-the-Crimea.html>

¹⁸⁵ Ράπτης Κ, Γιατί η Ουκρανία αυτοκτονεί δημογραφικά, Captital.gr. Ανακτήθηκε από:

<https://www.capital.gr/diethni/3615404/giati-i-oukrania-autoktonei-dimografika>

¹⁸⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στατιστικές για τη μετανάστευση στην Ευρώπη, 2021. Ανακτήθηκε από:

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_el

¹⁸⁷ Ράπτης Κ, Γιατί η Ουκρανία αυτοκτονεί δημογραφικά, Captital.gr.

περιβαλλοντικής μόλυνσης των τελευταίων ετών, της υποβάθμισης του συστήματος περιθάλψης, της αύξησης των αυτοκινητιστικών δυστυχημάτων, και της μεγάλης διάδοσης του καπνίσματος και του αλκοόλ.¹⁸⁸

Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην Ουκρανία το ολιγαρχικό καθεστώς που διοικεί τη χώρα από τα μέσα της δεκαετίας του 90 κατακερμάτισε την οικονομία της χώρας, ακρωτηρίασε την κοινωνική της δομή και αμαύρωσε τη διεθνή της φήμη όντας μία χώρα με διεφθαρμένο πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Η Ουκρανία απέτυχε να ενεργοποιήσει την αρχή της αυτοβοήθειας η οποία σύμφωνα με τον Waltz είναι απαραίτητη έτσι ώστε τα κράτη να πετύχουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς και να διατηρήσουν την ασφάλεια τους.¹⁸⁹ Εάν προσθέσουμε και την γεωγραφική της θέση η οποία, πλην της στρατηγικής σημασίας τοποθεσία ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή και της υψίστης αξίας όσον αφορά τον έλεγχο της Μαύρης Θάλασσας και κατ' επέκταση της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης,¹⁹⁰ την καθιστά γειτνιάζουσα με μία μεγάλη δύναμη που κατά καιρούς έχει επεκτατικές βλέψεις, αλλά και το τεράστιο περιφερειακό χάσμα μεταξύ Δύσης και Ανατολής, διακρίνουμε την μείωση των φορτίων ισχύος, συνθήκη η οποία εξαρχής την καθιστά αδύναμη ως προ την αντιμετώπιση των συστημικών αναταράξεων.

5.3 Ο ανταγωνισμός των Μεγάλων δυνάμεων

Σύμφωνα με τον καθηγητή Παναγιώτη Ήφαιστο μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση του σταθερού διπολικού συστήματος που συντηρήθηκε κυρίως λόγω της πυρηνικής ισορροπίας, τα κράτη για να ανταπεξέλθουν στο νέο αναδυόμενο διεθνές σύστημα έπρεπε να δυναμώσουν την ισχύ τους ώστε να μπορούν να αμύνονται, να αναπτύσσονται και να διαπραγματεύονται τις συμμετρικές και ισόρροπες σχέσεις.¹⁹¹ Επίσης σε στιγμές υψηλής έντασης τα λιγότερο ισχυρά κράτη πρέπει να κινούνται πολύ προσεκτικά για να μην βρεθούν σε κάποιες από τις

¹⁸⁸ Ibid

¹⁸⁹ Waltz Kenneth, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, μτφ Κολιόπουλος, Αθήνα: Ποιότητα, 2011, σελ. 238

¹⁹⁰ Filis, C., Dimopoulos, D. and Karagiannopoulos, P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

Ανακτήθηκε από: <https://ininet.org/dr-constantinos-filis-dimopoulos-dimosthenis-karagiannopoulos.html>

¹⁹¹ Ήφαιστος Π., “Ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο της κατανομής ισχύος πλανητικά και περιφερειακά: Οι περιφερειακές διενέξεις στην Ουκρανία και στη Μέση Ανατολή”, Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 31, 2015.

συμπληγάδες ηγεμονικών αναμετρήσεων.¹⁹² Η Ουκρανία, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ούσα ανέτοιμη και σε συνδυασμό με το έντονο ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων για τον μετασοβιετικό χώρο απέτυχε να ανταπεξέλθει.

Προσεγγίζοντας λοιπόν αυτόν τον ανταγωνισμό, αναπόφευκτα η πτώση της ΕΣΣΔ επέφερε μία αλλαγή στην κατανομή ισχύος του διεθνούς συστήματος καθώς η μία από τις δύο μεγάλες δυνάμεις της τότε εποχής κατακερματίστηκε. Γεωγραφικά η Ρωσία συρρικνώθηκε καθώς το δυτικοευρωπαϊκό σύνορο της μετακινήθηκε ανατολικά σχεδόν 1600 χιλιόμετρα, από τα σύνορα της Ανατολικής Γερμανίας μέχρι τα σύνορα της Ρωσίας. Επίσης, η Ρωσία εκδιώχθηκε από το σύνορο με την Τουρκία και μετακινήθηκε προς τον βόρειο Καύκασο, όπου εξακολουθεί να παλεύει για τη διατήρηση της κυριαρχίας στην περιοχή. Η ρωσική δύναμη έχει τώρα υποχωρήσει πιο ανατολικά από ότι ήταν εδώ και αιώνες. Αυτή η αλλαγή στην κατανομή ισχύος επέφερε αυτόματα και την δημιουργία διαφόρων κενών ισχύος παγκοσμίως, σε περιοχές που κυριαρχούσε η ΕΣΣΔ με σημαντικότερη αυτή της Ευρασίας.

Η Ρωσία έχοντας χάσει αρκετό έδαφος μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, τα πρώτα χρόνια της ως νεοσύστατο κράτος, αδυνατεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση αυτή καθώς παρατηρείται μία αισθητή εσωτερική αποδυνάμωση σε όλους συντελεστές ισχύος. Αυτό προκύπτει ως επακόλουθο γεγονός του διαμοιρασμού των σημαντικότερων υλικών κυρίως, συντελεστών ισχύος της ΕΣΣΔ στα διάδοχα κράτη της ΚΑΚ. Παράλληλα, όσον αφορά την εξωτερική ενδυνάμωση, η απουσία της απ' όλες τις κρίσιμες εξελίξεις στο παγκόσμιο γίνεσθαι (Ιράκ, Γιουγκοσλαβία, Αφγανιστάν) την καθιστά αδύναμη, έχοντας χάσει την αίγλη του εγγυητή ασφαλείας για τα μικρότερα κράτη που βρισκόντουσαν υπό την επιρροή της. Σημείο καμψής στην ελεύθερη πτώση των προηγούμενων ετών θεωρείται η ανάληψη των καθηκόντων από τον πρόεδρο Πούτιν όπου πλέον προσπαθεί να επανέλθει δυναμικά ενισχύοντας όλους τους συντελεστές ισχύος. Η άμεση αντίδραση της στα γεγονότα του 2008 με την Γεωργία επιβεβαιώνουν την δυναμική επαναφορά της, καθώς ήταν ένα δείγμα των προθέσεων σε περίπτωση που κάποιο από τα πρώην σοβιετικά κράτη ξεφύγει από τη σφαίρα επιρροής της.

¹⁹² Ibid

5.3.1 Η επέκταση της Δύσης και η απειλή της ρωσικής ασφάλειας

Μετά το 1989 λοιπόν, παρατηρείται μία προσπάθεια διεύρυνσης των ΗΠΑ (οι οποίες έχουν αντιληφθεί την ευκαιρία που τους δίνεται) κυρίως μέσω ΕΕ και ΝΑΤΟ από Δυσμάς προς Ανατολάς. Στόχος είναι η κάλυψη αυτού του κενού ισχύος. Η Ρωσία ανέκαθεν ανησυχούσε για την διεύρυνση του ΝΑΤΟ, παρά τις καθυστερητικές διαβεβαιώσεις από πλευράς συμμαχίας. Η επέμβαση του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια αλλά και η ενσωμάτωση πολλών δορυφόρων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην ΕΕ ήταν η αφορμή για τις δηλώσεις του Πούτιν το 2007 στο Μόναχο όπου κατηγόρησε ευθέως το ΝΑΤΟ για διατάραξη της αμοιβαίας εμπιστοσύνης.¹⁹³ Παρά τις διαβεβαιώσεις στον Γκορμπατσόφ από ΗΠΑ, Δυτική Γερμανία και άλλες δυτικές χώρες ότι μετά την επανένωση της Γερμανίας, το ΝΑΤΟ δεν θα προχωρήσει ούτε εκατοστό προς τα ανατολικά, η επέκταση του ΝΑΤΟ ανησυχούσε την Ρωσία από τα πρώτα χρόνια μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ.¹⁹⁴

Η διεύρυνση ξεκίνησε με την ένταξη Τσεχίας, Ουγγαρίας και Πολωνίας το 1999. Εκείνη την περίοδο η Ρωσία επηρεασμένη από την μετασοβιετική περίοδο, είχε να αντιμετωπίσει παράλληλα τον 2^ο πόλεμο της Τσετσενίας, την οικονομική κρίση του 1998 και τον βομβαρδισμό της Γιουγκοσλαβίας το 1999. Η αντίδρασή της ήταν αναμενόμενα ήπια και περιορίστηκε στο επίπεδο δηλώσεων. Η Ρωσία με την στρατηγική εθνικής ασφαλείας του 2000 διεθνοποιεί τις ανησυχίες ως προς την υποβάθμιση του ρόλου της με την ταυτόχρονη απομόνωσή της. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι η αγνόηση των συμφερόντων της, στα πλαίσια της αντιμετώπισης θεμάτων που ταλανίζουν το διεθνές σύστημα, υπονομεύουν την διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα αυτού. Η Ρωσία εκφράζει την ανησυχία της για τις κινήσεις της Δύσης με το πρόσχημα του εκδημοκρατισμού και αναδεικνύει το ζήτημα της προστασίας των Ρώσων πολιτών του εξωτερικού. Σε μία σύγκριση με την στρατηγική εθνικής ασφαλείας του 1997 παρατηρείτε ότι πέρα των οικονομικών και πολιτικών μέσων που αναφέρονταν μέχρι τότε, προστίθεται ο όρος «άλλα μέτρα» αναδεικνύοντας ευθέως την επίλυση του προβλήματος μέσω της στρατιωτικής διάστασης.¹⁹⁵

¹⁹³ The Washington Post, Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy, 2007. Ανακτήθηκε από: <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2007/02/25/one-cold-war-was-enough/3f073bb4-b85e-44b0-b81d-5feb6dde7970/>

¹⁹⁴ Gorbachev Blasts NATO Eastward Expansion, Γορμπατσεφ Фонд, April 2, 2009.

¹⁹⁵ Godzimirski J, Russian National Security Concept 1997 and 2000: A Comparative Analysis, European Security 9, No 4.

Το 2^ο στάδιο της διεύρυνσής το 2004, βρίσκει Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία και Σλοβενία να εντάσσονται στο ΝΑΤΟ, το 2009 εντάχθηκαν η Αλβανία και η Κροατία ενώ τελευταία χώρα που εντάχθηκε στους κόλπους του ΝΑΤΟ ήταν η Βόρεια Μακεδονία το 2019. Αυτό το 2^ο στάδιο είχε ως αποτέλεσμα την ολική απομάκρυνση από την ρωσική σφαίρα επιρροής χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, δυσκολεύοντας ακόμα περισσότερο την προσπάθεια ανάδειξης της χώρας σε περιφερειακή δύναμη. Ο Πρόεδρος Πούτιν τον Φεβρουάριο του 2007 στο Συνέδριο Ασφαλείας που πραγματοποιήθηκε στο Μόναχο χαρακτήρισε ευθέως την διεύρυνση του ΝΑΤΟ ως μία σοβαρή πρόκληση για την ασφάλεια της χώρας του, η οποία μειώνει την αμοιβαία εμπιστοσύνη και καταπατά τις διαβεβαιώσεις των δυτικών για τη μη διεύρυνση μετά την διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας.¹⁹⁶ Το 2008 στη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι, οι ΗΠΑ, μέσω του προέδρου Μπους, υποστήριξαν την είσοδο στη συμμαχία της Γεωργίας και της Ουκρανίας γεγονός που έβρισκε αντίθετες Γερμανία και Γαλλία φοβούμενες την αντίδραση της Ρωσίας. Στο τέλος τα μέλη της Συμμαχίας συμφώνησαν να μην ξεκινήσει η επίσημη διαδικασία ένταξης των χωρών αυτών, αφήνοντας όμως ανοιχτό το ενδεχόμενο μελλοντικής ένταξης.¹⁹⁷ Η Ρωσία θεώρησε την εν λόγω κατάσταση ως μία ευθεία απειλή για την ασφάλεια της χώρας, γεγονός που μετουσιώθηκε με την εισβολή των ρωσικών στρατευμάτων στη Γεωργία.

Οι ενέργειες της ΕΕ επίσης, ενίσχυσαν την κλιμάκωση της τρέχουσας κρίσης. Η ΕΕ θεώρησε ότι οι κινήσεις της δεν θα προκαλούσαν μία ρωσική αντίδραση ενώ ταυτόχρονα δεν έλαβε σοβαρά υπόψη την κοινωνική και οικονομική κατάσταση της Ουκρανίας την περίοδο προ κρίσης. Σημαντική αιτία για την αποτυχία της σύνδεσης ήταν το γεγονός ότι την διαδικασία ένταξης της Ουκρανίας στις ευρωπαϊκές δομές την υποκίνησαν χώρες οι οποίες είχαν επενδύσει σ αυτή την σύνδεση όπως η Λιθουανία και η Πολωνία. Οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης καθ' όλη την διάρκεια των διαπραγματεύσεων όντας διστακτικές δεν έδωσαν την δέουσα προσοχή στις επιλογές της Συμμαχίας.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Putin V, Speech And the Following Discussion At the Munich Conference On Security Policy, President Of Russia, 2007.

¹⁹⁷ NATO, Bucharest Summit Declaration - Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008, 2008.

¹⁹⁸ Filis, C., Dimopoulos, D. and Karagiannopoulos, P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

Οι προσπάθειες της ΕΕ για την απομάκρυνση της Ουκρανίας από τη ρωσική σφαίρα επιρροής έγιναν αντιληπτές και αποτέλεσαν άμεση απειλή για τα βασικά ρωσικά εθνικά συμφέροντα, καθώς η ίδια θεωρεί τον εαυτό της ως τη μοναδική κυρίαρχη δύναμη στον μετασοβιετικό χώρο. Μία πιθανή ευθυγράμμιση της Ουκρανίας με τη Δύση και παράλληλα απομάκρυνση της από τη Ρωσία, πρώτον θα διέλυε κάθε ελπίδα για μια επιτυχημένη και βιώσιμη Ευρασιατική Ένωση και δεύτερον, θα αύξανε τον κίνδυνο της εμφάνισης του ΝΑΤΟ στα ρωσικά σύνορα στο μεσοπρόθεσμο μέλλον. Σύμφωνα με τον Marshal “για την ρωσική πολιτική ελίτ, η συμμετοχή στην ΕΕ δεν είναι παρά το προκάλυμμα για την συμμετοχή στο ΝΑΤΟ, και για τη Ρωσία η συμμετοχή της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ αποτελεί κόκκινη γραμμή.”¹⁹⁹

Επίσης ανησυχητικό γεγονός για τη Μόσχα ήταν η επιθυμία των ΗΠΑ και της ΕΕ για προώθηση της δημοκρατίας στα πρώην σοβιετικά κράτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υποστήριξη της Δύσης στις έγχρωμες επαναστάσεις, δηλαδή διαδηλώσεων οι οποίες έλαβαν χώρα σε πρώην σοβιετικές χώρες μετά από εκλογές με σκοπό τον διωγμό των εκάστοτε κυβερνήσεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Πορτοκαλί Επανάσταση το 2004 όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η Επανάσταση των Ρόδων στη Γεωργία το 2003 καθώς και η Αναγέννηση της Τουλίπας στο Κιργιστάν το 2005. Η Ρωσία βλέποντας την επέκταση αυτού του είδους διαδηλώσεων ένιωθε πλέον αισθητά την απώλεια της πολιτικής επαφής με αυτές τις χώρες. Στο πλαίσιο αυτό ο Σεργκέι Λαβρόφ δήλωσε ότι τέτοιου είδους επιχειρήσεις αλλαγής καθεστώτος σε κυρίαρχα κράτη, οι οποίες προκαλούνται από εξωτερικές δυνάμεις προκαλούν αποσταθεροποίηση.²⁰⁰

Η μεγάλη ανησυχία της Ρωσίας προερχόταν από το γεγονός ότι σε κράτη όπου παραδοσιακά επικρατούσαν απολυταρχικά καθεστώτα όμοια με το δικό της, παρεισφρέουν πλέον φιλελεύθερα στοιχεία ικανά να αλλάξουν τον πολιτικό προσανατολισμό αυτών των χωρών. Ο πρόεδρος Πούτιν ένιωθε πλέον ότι είναι πιθανή η εκδήλωση μίας τέτοιας επανάστασης στη χώρα του κατά του ίδιου με αποτέλεσμα την απώλεια της εξουσίας. Μία τέτοια περίπτωση ήταν η «Λευκή Επανάσταση» ή

Ανακτήθηκε από: <https://ininet.org/dr-constantinos-filis-dimopoulos-dimosthenis-karagiannopoulos.html>

¹⁹⁹ Marshal T, Αιχμάλωτοι της Γεωγραφίας, μτφ Κατσούλας, Αθήνα: Διόπτρα, 2019,σελ. 47

²⁰⁰ Gordesman A, Russia and the “Color Revolution”, A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West, CSIS 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>

Επανάσταση του Χιονιού» όπου ομάδες της αντιπολίτευσης οργάνωσαν διαδηλώσεις τόσο στη Μόσχα όσο και στην Αγία Πετρούπολη.²⁰¹ Προς αυτή την κατεύθυνση η Ρωσία επιδιώκει να αποτρέψει την μετατροπή της Ουκρανίας σε μια δυτικόφιλη εθνικιστική χώρα με «αντιρωσικά» συναισθήματα.

Όσον αφορά το επίπεδο ανασφάλειας που προέρχεται από την στρατιωτική διάσταση, πέραν της δεδομένης παρουσίας συμμαχικών στρατευμάτων στις χώρες μέλη του NATO, η Ρωσία ανησυχεί επίσης για την ανάπτυξη του συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας του NATO καθώς και για την μεταφορά πυρηνικών κεφαλών στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτό εκφράζεται ευθέως και στην μακροσκελή αναγγελία του προέδρου Πούτιν για την έναρξη των επιχειρήσεων στις 24 Φεβρουαρίου 2022 όπου θεωρεί ζωτικής σημασίας την διακοπή της δυτικής προέλασης προς τα ανατολικά.²⁰²

Η Ρωσία ανέκαθεν ανησυχούσε για την αντιπυραυλική άμυνα του NATO στις ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως σε αυτές που βρίσκονται εγγύς της. Θεωρεί ότι εφόσον δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη απειλή για αυτές τις χώρες, δεν υπάρχει αιτιολογία για την ανάπτυξή της και ως εκ τούτου δεν μπορεί παρά να θεωρείται απειλητική για τα ζωτικά της συμφέροντα. Οι Ρώσοι υποστηρίζουν ότι η αντιβαλλιστική άμυνα αποσταθεροποιεί την ισορροπία ισχύος καθώς εμποδίζει την εκτόξευση πυρηνικών όπλων από την Ρωσία, σε περίπτωση που δεχθεί κάποια πυρηνική ή συμβατική επίθεση από την Δύση. Η Ρωσία δεν θα μπορούσε να απαντήσει σε ενδεχόμενο πρώτο χτύπημα της Δύσης καθιστώντας την αυτόματα ευάλωτη σε οποιαδήποτε επίθεση. Με αυτή τη συνθήκη η Ρωσία πέραν της ανασφάλειας που νιώθει, χάνει κάθε προοπτική επέκτασης της ηγεμονίας της καθώς αναιρείται η δυνατότητα εκφοβισμού της Ευρώπης.

Ακόμα χειρότερη συνθήκη δημιουργείται από μια πιθανή ανάπτυξη αντιβαλλιστικής ασπίδας του NATO στην Ουκρανία όπου θα έδινε τη δυνατότητα στη συμμαχία να αναχαιτίσει τους υπερηχητικούς πυρηνικούς πυραύλους, αποδυναμώνοντας το ρωσικό πυρηνικό οπλοστάσιο γεγονός που θα περιόριζε την Ρωσία στα του οίκου της. Η Ρωσία πρόσφατα έκανε χρήση δύο τέτοιων πυραύλων

²⁰¹ Bukharin I, Russians protest against election fraud (Snow Revolution), 2011-2012, Home Global Nonviolent Action Database, 2015.

Ανακτήθηκε από: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/russians-protest-against-election-fraud-snow-revolution-2011-2012>

²⁰² Bloomberg, Transcript: Vladimir Putin's Televised Address on Ukraine, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24>

(εδάφους – εδάφους και αέρος – εδάφους) με συμβατική κεφαλή όπου αποδείχθηκε ότι δεν μπορούν να αναχαιτιστούν με τα υπάρχοντα αντιπυραυλικά συστήματα.²⁰³

Ένα δεύτερο ζήτημα που τίθεται είναι ο πιθανός επανασχεδιασμός των συστημάτων αντιπυραυλικής άμυνας σε εκτοξευτήρες επιθετικών όπλων ικανών να απειλήσουν τα ρωσικά στρατεύματα ή ακόμα και την ίδια τη Μόσχα. Μία τέτοια συνθήκη θα δημιουργούσε καταστροφικά αποτελέσματα στην αμυντική λειτουργία της χώρας. Οι ΗΠΑ από την πλευρά τους διαβεβαιώνουν ότι η αντιπυραυλική άμυνα δεν μπορεί να εξουδετερώσει τη ρωσική στρατηγική περί αποτροπής ούτε να εκτοξεύσει επιθετικούς πυραύλους.²⁰⁴ Παρά ταύτα, η Μόσχα απαιτεί επίσημα το πάγωμα της ανατολικής διεύρυνσης του NATO μέσω της απόσυρσης των δυτικών στρατευμάτων και των αμερικάνικων πυρηνικών όπλων από την Ανατολική Ευρώπη.

Το μεγάλο «παράπονο» της ρωσικής κυβέρνησης εκφραζόμενο πολλές φορές δια στόματος του ίδιου του Προέδρου Πούτιν είναι ότι δεν τηρήθηκαν από πλευράς ΗΠΑ οι υποσχέσεις για τη μη επέκταση των υποδομών του NATO προς τα ανατολικά. Πρόσφατα σε κοινή συνέντευξη τύπου με τον Ούγγρο ομόλογο του, τόνισε ότι ο λαός του νιώθει εξαπατημένος βλέποντας το NATO στην Πολωνία, την Ρουμανία και στις χώρες της Βαλτικής.

Η Ρωσία γνωρίζει καλά την ύπαρξη ανισορροπίας σε όλους τους συντελεστές ισχύος σε σχέση με τις ΗΠΑ. Η διεύρυνση του NATO με τη σταδιακή ένταξη χωρών της Ανατολικής Ευρώπης αποτελεί σημαντική απειλή. Ο μεγαλύτερος φόβος αυτής της διεύρυνσης ήταν η πιθανή αλλαγή μεταχείρισης της Κριμαίας και του λιμανιού της Σεβαστούπολης. Ο πρόεδρος Putin αντιλαμβανόμενος τον κίνδυνο είχε δηλώσει ότι σε περίπτωση απώλειας της Κριμαίας το ναυτικό του NATO θα αποτελούσε μία πραγματική απειλή για τη Ρωσία.²⁰⁵

Η Ρωσία βλέποντας την επέκταση της ΕΕ και του NATO στο μαλακό υπογάστριό της και την επιθυμία τους για την δημιουργία στενότερων δεσμών με την Ουκρανία ένιωσε ότι απειλείται η ασφάλεια της. Η προσέγγιση της Ουκρανίας από την Δύση αποτελούσε απειλή καθόσον η Ουκρανία χρησιμεύει ως ένα κράτος-«μαξιλάρι»

²⁰³ Λιόλιος Θ, Υπερηχητικοί Πύραυλοι Ρωσίας vs Αντιβαλλιστική Ασπίδα NATO, ΕΚΕΟ, 2022.

Ανακτήθηκε από: <http://www.ekeo.gr/>

²⁰⁴ Fedasiuk, U.S. Missile Defense and the Theater-Strategic Nexus, CSIS, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/nfp/us-missile-defense-and-theater-strategic-nexus>

²⁰⁵ Putin, Address by President of the Russian Federation. President of Russia, 2014. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>

τεράστιας στρατηγικής σημασίας για την Ρωσία. Αυτό δημιούργησε ένα δίλημμα ασφαλείας. Το δίλημμα ασφαλείας είναι γέννημα του φόβου. Η Ρωσία αντέδρασε υπό τον φόβο της απώλειας ισχύος και του αισθήματος επιβίωσης. Πολλές φορές λοιπόν οι μεγάλες δυνάμεις υπό το αίσθημα του φόβου επιδιώκουν τη δημιουργία μίας ευνοούμενης κατανομής ισχύος μέσω έμμεσων ή και άμεσων παρεμβατισμών. Έτσι η Ρωσία επέλεξε τον δρόμο αυτόν ως προς την ενίσχυση της ασφάλειας της όπου σύμφωνα με τον Waltz, στην αναρχία υπέρτατος σκοπός είναι η ασφάλεια των κρατών και η διατήρηση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα.²⁰⁶ Η Ρωσία επιδιώκει να εξισορροπήσει τον αντίπαλό της και μέσω αυτής της ενέργειας να εξασφαλίσει την ασφάλειά της. Επί τούτου, αξίζει να σημειωθεί και η δήλωση του Τζορτζ Κένναν, έναν από τους μεγαλύτερους αρχιτέκτονες της ρωσικής ανάσχεσης, ο οποίος προέβλεψε τις οδυνηρές συνέπειες της δυτικής διεύρυνσης, οι οποίες θα προκαλούσαν αντιδυτικές και милитаристικές τάσεις εντός του ρωσικού κράτους με αποτέλεσμα την αναζωπύρωση μίας ψυχροπολεμικής ατμόσφαιρας μεταξύ Δύσης και Ανατολής.²⁰⁷

5.3.2. Η αναθεωρητική πολιτική της Ρωσίας

Από την άλλη πλευρά υπάρχει και η άποψη της Δύσης η οποία αναφέρει ότι η ουκρανική κρίση οφείλεται στην ρωσική επιθετικότητα. Θεωρούν την ουκρανική κρίση ως ένα επεισόδιο στην ενορχηστρωμένη στρατηγική του Πούτιν που έχει ως στόχο την αναθεώρηση του μεταψυχροπολεμικού μονοπολικού συστήματος ή κατά άλλους διεθνολόγους ηγεμονικού πολυπολικού.

Τα τελευταία χρόνια αμφισβητείται έντονα η παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ. Είναι αλήθεια ότι η έκταση των δεσμεύσεων που είχαν αναλάβει από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και η παρουσία τους σε σχεδόν κάθε γωνιά του πλανήτη, είχαν οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός εξαιρετικά πολύπλοκου πλέγματος συμφερόντων ασφαλείας, που έθετε περιορισμούς στις στρατηγικές τους επιλογές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας των ΗΠΑ καθώς θεωρούσαν ότι οποιαδήποτε ανατροπή της υφιστάμενης μεταδιπολικής τάξης θα είχε άμεσο αντίκτυπο στα συμφέροντα και στην ισχύ τους. Η ουκρανική κρίση έγκειται σε μία κατηγορία αναταραχών όπου απειλείται η κυριαρχία τους και χρήζει άμεσης

²⁰⁶ Waltz Kenneth, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, μτφ Κολιόπουλος, Αθήνα: Ποιότητα, 2011, σελ. 269

²⁰⁷ Kennan G, A Fateful Error, The Washington Post, 1997. Ανακτήθηκε από:
<https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>

αντιμετώπισης. Οι ρωσικές προκλήσεις που κορυφώθηκαν κατόπιν της εισβολής, θέτουν στις ΗΠΑ μία δύσκολη δοκιμασία επιβεβαίωσης της ικανότητας υπεράσπισης των συμμάχων τόσο στην Ευρώπη όσο και μακριά απ' αυτήν.

Αυτή η συνθήκη οφείλεται στις μπερλιαστικές βλέψεις της Ρωσίας και κυρίως του Πούτιν που επιθυμεί την δυναμική επαναφορά της χώρας του στο διεθνές προσκήνιο ξεκινώντας από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Κατά την άποψη αυτή για παράδειγμα η αποπομπή Γιανουκόβιτς ήταν απλά η αφορμή για την πολιτική που εφάρμοσε η Ρωσία στην Κριμαία. Η Ρωσία τα τελευταία χρόνια επιδιώκει εσωτερική και εξωτερική ενδυνάμωση. Πιο συγκεκριμένα επιχειρεί εσωτερική ενδυνάμωση εξαγγέλλοντας εξοπλιστικά προγράμματα, και ενισχύοντας την οικονομία της δεσμεύοντας παράλληλα την Ευρώπη ενεργειακά. Από την άλλη, όσον αφορά την εξωτερική ενδυνάμωση, η απάντησή της στα γεγονότα της Αμπχαζίας και της Οσετίας, η δυναμική συμμετοχής της στα δρώμενα της Συρίας και ως αποκορύφωμα η εισβολή στην Ουκρανία, την επαναφέρουν πλήρως στις παγκόσμιες εξελίξεις και την καθιστούν υπολογίσιμη δύναμη. Αξίζει να προστεθεί και η ανάπτυξη διπλωματικών και οικονομικών σχέσεων με την Κίνα, όπου τυχόν σύμπραξη απειλεί άμεσα την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ.²⁰⁸

Η Ρωσία επιλέγει να δράσει αυτή την περίοδο καθώς διακρίνει την αδυναμία των ΗΠΑ να αντιμετωπίσουν κρίσιμες καταστάσεις όπως φαίνεται με την αποχώρηση στρατευμάτων από το Αφγανιστάν καθώς και την εμφανή τήρηση αποστάσεων στον πόλεμο της Συρίας. Επίσης όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, ακόμα και μετά την προσάρτηση της Κριμαίας ο δισταγμός του πυρήνα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης για την επιβολή δραστικών μέτρων κατά της επιθετικής πολιτικής, ενθάρρυνε την Ρωσία να συνεχίσει σχεδόν ανεξέλεγκτη τους επικίνδυνους ελιγμούς στην κρίσιμη αυτή περιοχή. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων καθώς και με την οικονομική ενδυνάμωση της μέσω της ενέργειας, γεγονός που μπορεί να την διατηρήσει ζωντανή κατά την διάρκεια των αναμενόμενων οικονομικών κυρώσεων, την ώθησαν στην εφαρμογή αυτής της αναθεωρητικής πολιτικής. Τα σχέδια της επιβεβαιώνουν την επιθυμία αποδυνάμωσης της Δύσης με αντάλλαγμα την ελευθερία της Ουκρανίας.

²⁰⁸ Κουσκοβέλης Ηλίας, “Διεθνές σύστημα, μεγάλες δυνάμεις, ηγεσία: Μία ρεαλιστική ανάλυση των κρίσεων Ουκρανίας και Συρίας”, Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 31, 2015.

Αυτή η πολιτική εναρμονίζεται απόλυτα με την άποψη των εκπροσώπων του επιθετικού ρεαλισμού όπου ο Mearsheimer, υποστηρίζει ότι τα κράτη προσπαθούν πάντα να κερδίσουν περισσότερη ισχύ, καθώς “ο απώτερος στόχος ενός κράτους είναι να γίνει ο ηγεμόνας του συστήματος.”²⁰⁹ Επιπλέον ο ίδιος αναφέρει ότι “το διεθνές σύστημα υποχρεώνει τις μεγάλες δυνάμεις να μεγιστοποιήσουν τη σχετική ισχύ τους, διότι αυτός είναι ο βέλτιστος τρόπος για να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους.”²¹⁰

Σύμφωνα με αυτή την θεωρία ο πόλεμος της Ουκρανίας είναι αποτέλεσμα των αυξητικών – ιμπεριαλιστικών προθέσεων της Ρωσίας. Είναι η εσωτερική και ιστορική ανάγκη των Ρώσων να κυριαρχήσουν στο εγγύς εξωτερικό τους, γεγονός που άρχισε να αναδύεται με την έλευση Πούτιν. Η Ρωσία επιδιώκει την επάνοδο της στο διεθνές σύστημα αρχής γενομένης από τις γειτνιαζουσες χώρες των οποίων οι πολιτικές κατευθύνσεις επηρεάζουν άμεσα την επιβίωση της. Παράλληλα επιδιώκεται η επαναφορά των σφαιρών επιρροής γεγονός που αποδεικνύεται από την παρουσία της στα υποσυστήματα των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής έχοντας ενεργό ρόλο στην διευθέτηση των περιφερειακών διενέξεων.

Επειδή λοιπόν οι μεγάλες δυνάμεις νοιάζονται πολύ περισσότερο απ’ όσο νομίζουμε για την επιβίωσή τους, λόγω των πιθανών κινδύνων που μπορούν να προκύψουν από την υπέρμετρη αύξηση της ισχύος των άλλων μεγάλων δυνάμεων εάν καταστούν περιφερειακές δυνάμεις, αντιδρούν ώστε αποτρέψουν αυτή την κατάσταση.²¹¹ Έτσι οι ΗΠΑ αντέδρασαν και συνεχίζουν μέχρι σήμερα να αντιδρούν στην επιθετική συμπεριφορά της Ρωσίας απέναντι στην Ουκρανία.

Ο ίδιος ο Mearsheimer όμως, αντιτίθεται σ’ αυτή την ερμηνεία και ισχυρίζεται, ότι η κρίση στην Ουκρανία είναι σφάλμα της Δύσης και θεωρεί ότι η πολιτική της διεύρυνσης των ευρωατλαντικών θεσμών προς την Ρωσία και η δυτική πολιτική στην Ουκρανία, ήταν μία φιλελεύθερη απάτη η οποία ευθύνεται για την μετέπειτα κρίση. Αντιθέτως ισχυρίζεται ότι η προσέγγιση της Μόσχας, ακολουθεί τα ρεαλιστικά

²⁰⁹Mearsheimer H, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων ,μτφ Ήφαιστος – Κουσκουβέλης, Αθήνα: Ποιότητα, 2006, σελ. 62

²¹⁰ Ibid

²¹¹ Ήφαιστος Π., “Ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο της κατανομής ισχύος πλανητικά και περιφερειακά: Οι περιφερειακές διενέξεις στην Ουκρανία και στη Μέση Ανατολή”, Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 31, 2015.

πρότυπα πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων και η αγνόηση μιας ενδεχόμενης ρωσικής αντίδρασης ήταν ένα ανόητο σφάλμα της δυτικής πολιτικής.²¹²

²¹² Mearsheimer H, “Why the Ukraine Crisis is the West’s Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin” Foreign Affairs, 2014, σελ. 1
Ανακτήθηκε από: <https://www.foreignaffairs.com/articles/141769/john-j-mearsheimer/why-the-ukraine-crisis-is-the-west-s-fault>

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έχοντας συμπληρώσει οχτώ χρόνια από την έναρξη της ουκρανικής κρίσης και βαίνοντας στον ένατο, παρατηρούμε ότι η τεταμένη κατάσταση στην Ουκρανία συνεχίζεται μέχρι σήμερα και το μέλλον διαφαίνεται δυσοίωνο. Η κρίση που ξέσπασε τον Νοέμβριο του 2013 είχε ως απότοκο την απώλεια χιλιάδων ανθρώπων, την προσάρτηση ενός υψίστης στρατηγικής σημασίας ουκρανικού εδάφους από την Ρωσία, την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία όπου αναμένεται να δούμε την κατάληξη, και μία συνεχιζόμενη έκρυθμη κατάσταση μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας στον βωμό των συμφερόντων τους και του φόβου για την απειλή της ασφάλειάς τους. Το σίγουρο είναι ότι οι τεκτονικές πλάκες κινούνται, προκάλεσαν έναν ισχυρό γεωπολιτικό σεισμό και ουδείς γνωρίζει το βάθος και την διάρκειά του.

Η αντίδραση του ουκρανικού λαού το 2013, προερχόμενη από την δυτική πλευρά της χώρας, ήταν η δεύτερη τέτοιου είδους διαμαρτυρία, καθώς 9 χρόνια πριν στην Πορτοκαλί Επανάσταση με αφορμή το νοθευμένο εκλογικό αποτέλεσμα της περιόδου, ο λαός και πάλι ξεχύθηκε στους δρόμους για να διαδηλώσει υπέρ της δυτικής κατεύθυνσης της χώρας και κατά της πολιτικής διαφθοράς και της οικονομικής κρίσης. Η επανάσταση του Euromaidan μπορεί θεωρείται η αρχή αυτής της κρίσης, όπου ο ουκρανικός λαός εναντιώθηκε στην αντιευρωπαϊκή, επιβεβλημένη από την Ρωσία, πορεία που επέλεξε ο τότε πρόεδρος της Ουκρανίας Γιανουκόβιτς, οι βαθύτερες όμως ρίζες της εντοπίζονται αρκετά χρόνια πριν, ουσιαστικά από την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Στα πρώτα μετασοβιετικά χρόνια, επιθυμία του νεοσύστατου ουκρανικού κράτους ήταν να ορθοποδήσει στη νέα αρένα των διεθνών σχέσεων μέσω της σταθεροποίησης σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Αυτό εξ αρχής καθίσταντο δύσκολο, καθώςον όπως αναλύθηκε στο 1^ο Κεφάλαιο εντός του ουκρανικού κράτους διακρίνονται έντονες κοινωνικοπολιτικές αντιθέσεις μεταξύ των κατοίκων του. Επίσης υπήρχαν διαφωνίες ως προς την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει η χώρα αλλά και έλλειψη δημοκρατικής νομιμότητας. Σε οικονομικό επίπεδο, η εξάρτηση από την Ρωσία αλλά και η μετάβαση σε μία καπιταλιστική οικονομία με τάσεις ιδιωτικοποίησης των κρατικών επιχειρήσεων είχαν ως αποτέλεσμα την κυριαρχία ορισμένων οικονομικών κολοσσών. Οι αρχικές ελπίδες για προσέγγιση της Δύσης μέσω μίας υγιούς ευημερίας και εκσυγχρονισμού του κράτους δεν επιβεβαιώθηκαν. Αντιθέτως,

κάθε πολιτική αναταραχή αποδυνάμωνε ακόμα περισσότερο τους ήδη κατακρουρημένους κρατικούς θεσμούς.

Η αποτυχία της ανασύστασης ενός υγιούς ουκρανικού κράτους συνδυάστηκε αρμονικά με την ιστορία και τη γεωγραφία της χώρας. Η Ουκρανία έχει την ατυχία να συμπορεύεται επί αιώνες «χέρι – χέρι» με μία μεγάλη δύναμη όπου και η ίδια τα μετασοβιετικά χρόνια έψαχνε την ταυτότητά της μετά την χαμένη αίγλη της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου. Από τη στιγμή λοιπόν που σε μία περιοχή του διεθνούς συστήματος διακυβεύονται τα ζωτικά συμφέροντα μίας μεγάλης δύναμης είναι αναμενόμενο να εμπλακούν και οι λοιπές δυνάμεις σε τέτοιο βαθμό ανάλογα με το μέγεθός τους, την απόσταση τους από την έκρυθμη περιοχή και φυσικά από την πιθανότητα απειλής της δικής τους ασφάλειας.

Η Ρωσία έχει πολλούς λόγους να επιδιώκει τον έλεγχο της Ουκρανίας. Πιστεύει ότι η απώλεια της Ουκρανίας από την σφαίρα επιρροής της θα ήταν καταστροφική. Και αν τα πρώτα χρόνια μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ δεν μπορούσε να εκφράσει ελεύθερα την άποψή της λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων της, η έλευση του Πούτιν στον θώκο της προεδρίας, δείχνει πλέον έμπρακτα την επαναφορά της. Αρχικά η πολιτιστική και οικονομική τους σύνδεση καθιστά την Ουκρανία ως ένα σημαντικό γρανάζι για την ασφάλεια της χώρας αλλά και την επιβίωση του ίδιου του προέδρου. Επιπλέον η εξέλιξη της ως ενεργειακή υπερδύναμη καθιστά την Ουκρανία απαραίτητη για την εκμετάλλευση του ενεργειακού όπλου έναντι των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης αλλά και των υπόλοιπων περιφερειακών χωρών.

Το σημαντικότερο όμως ζήτημα για την Ρωσία, είναι ότι η δυτική επέκταση προς την Ουκρανία μέσω της ένταξης της στους διεθνείς οργανισμούς του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, αποτελεί μία σοβαρή απειλή για την ασφάλεια της χώρας και μια άμεση πρόκληση για τα συμφέροντά της ως μεγάλη δύναμη. Η απώλεια του ελέγχου της Μαύρης Θάλασσας και η αποδυνάμωση του ρωσικού πολεμικού ναυτικού εντάσσονται στις βασικές ρωσικές ανησυχίες για την απειλή των ανωτέρω. Ο έντονος προβληματισμός της Ρωσίας διακρίνεται από την εισβολή στην Κριμαία έστω και δια της υβριδικής οδού το 2014 καθώς και από την έσχατη στρατηγική επιλογή της σημερινής εισβολής μετά στρατευμάτων έως την πρωτεύουσα της χώρας.

Όσον αφορά τις ΗΠΑ, σε πρώτη φάση όντας αρκετά επιφυλακτικοί με τα νέα δεδομένα, επιδίωξαν την σταθεροποίηση της περιοχής με κύριο μέλημα την διευθέτηση

του νέου πυρηνικού οπλοστασίου. Από εκεί και πέρα κυρίως μέσω του ΝΑΤΟ επιδιώχθηκε η προσέγγιση της Ουκρανίας όπως και των υπόλοιπων πρώην χωρών της ΕΕΣΔ. Παρά τις αρχικές υποσχέσεις και δεσμεύσεις προς τον Γκορμπατσώφ, σταδιακά επελέγη η επέκταση του ΝΑΤΟ προς τα ανατολικά γεγονός όπου ευνοήθηκε από την αρχική μηδαμινή αντίδραση της Ρωσίας. Αυτό άλλαξε με την έναρξη της εποχής Πούτιν όπου έγινε σαφές ότι δεν θα ήταν πλέον αποδεκτή οποιαδήποτε επέκταση σε χώρες που εφάπτονται άμεσα με τη Ρωσία και τις οποίες θεωρεί κρίσιμες για τη δική της ασφάλεια, όπως η Γεωργία η Ουκρανία και η Λευκορωσία.

Πλέον για τις ΗΠΑ η εξέλιξη της κρίσης καθίσταται ζωτικής σημασίας καθώς γνωρίζουν ότι η Ουκρανία είναι ίσως ο πιο κρίσιμος κρίκος σε οποιαδήποτε επιθυμητή επέκταση. Εάν επικρατήσει σ' αυτό το είδος ψυχρού πολέμου που εξελίσσεται τους τελευταίους μήνες και ιδανικά εντάξει την Ουκρανία στις δυτικούς διεθνείς οργανισμούς, επιβεβαιώνουν πλέον αδιαμφισβήτητα την απόλυτη κυριαρχία τους στο διεθνές στερέωμα. Σε περίπτωση αποτυχίας ή οπισθοχώρησης, επιβεβαιώνονται οι προβλέψεις αρκετών αναλυτών των διεθνών σχέσεων για την πτώση της δυναμικής των ΗΠΑ και την πιθανή αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων στο διεθνές σύστημα. Μία πιθανή νωχελική αντίδραση των ΗΠΑ στο ερέθισμα που επιβάλλει το διεθνές σύστημα και ονομάζεται ουκρανική κρίση, μπορεί να φανερώσει την πολυσυζητημένη αλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος. Η αποτυχία των ΗΠΑ θα έχει ως αποτέλεσμα την αυτόματη ενδυνάμωση της Ρωσίας και την δημιουργία μίας ανεξέλεγκτης κατάστασης εντός του ουκρανικού κράτους, καθώς και την προβολή της εικόνας ενός αναξιόπιστου εταίρου μεταξύ της συμμαχίας γεγονός που θα προκαλούσε έντονη ανησυχία ειδικά στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή στρατηγική πριν την κρίση αλλά και καθ' όλη την διάρκεια αυτής, παρατηρείται ένας διχασμός τόσο μεταξύ των χωρών της ΕΕ όπου δεν υπάρχει κοινή πολιτική θέση ακόμα και στις κρίσιμες αποφάσεις, όσο και με τις απόψεις των ΗΠΑ. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην απόσταση των χωρών από την Ουκρανία, στις οικονομικές και ιστορικές σχέσεις με αυτήν αλλά κυρίως στον βαθμό εξάρτησης και συνεργασίας που έχουν αναπτύξει με την Ρωσία. Οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης που αποτελούν και τον πυρήνα της ΕΕ έχοντας αναπτύξει μία πολύ στενή σχέση αμοιβαίας εξάρτησης με την Ρωσία δείχνουν απρόθυμες να αντιδράσουν με τους ρυθμούς που απαιτούν οι ΗΠΑ, ενώ και σε σχέση με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης παρατηρείται διαφορά στον τρόπο αντίδρασης και επίδειξης ενδιαφέροντος

τόσο για την ένταξη της Ουκρανίας στις δυτικές δομές όσο και για την επιβολή αυστηρών κυρώσεων προς την Ρωσία.

Βλέποντας λοιπόν την εξέλιξη της κρίσης παρατηρούμε ότι τα αίτια προέρχονται κατά κύριο από τις ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας με στόχο την ασφάλεια τους και την προβολή ισχύος. Θα έλεγε κανείς ότι η Ουκρανία είναι το θύμα μίας μάχης μεταξύ γιγάντων όπου η μόνη της επιθυμία διαφαινομενικά ήταν να αναπτυχθεί με βάση τα δυτικά πρότυπα αλλά η ανικανότητα της να λειτουργήσει πάνω στις στέρεες βάσεις της δημοκρατίας, της διαφάνειας και του δικαίου δεν της το επέτρεψε.

Στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα όπου για τις μονάδες αυτού διακυβεύονται συμφέροντα ζωτικής σημασίας όπως η ασφάλεια, οι παράτολμες κινήσεις τρίτων κρατών που επηρεάζουν την ισορροπία ισχύος λαμβάνονται πολύ σοβαρά υπόψιν ειδικότερα από τις μεγάλες δυνάμεις. Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων, και ενώ αυτές βρίσκονται στην διαδικασία εντοπισμού των αδύνατων σημείων του αντιπάλου, με σκοπό την επίτευξη της απαιτούμενης ισορροπίας ισχύος, η σύγκρουση των γεωπολιτικών τεκτονικών πλακών είναι τόσο έντονη, με αποτέλεσμα η οποιαδήποτε επιθυμία μίας μικρότερης δύναμης για αλλαγή πολιτικού προσανατολισμού, να μοιάζει καταστροφική.

ΒΙΒΛΙΟΦΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΒΙΒΛΙΑ

Κουσκουβέλης Η, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Ε έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2007.

Λίτσας Σ, Πόλεμος και Ορθολογισμός, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010.

Μαλιγκούδη Γ, Ιστορία της Ρωσίας Β' το Κράτος της Μόσχας 1240-1613, Κυριακίδης, Ελλάδα, 2000.

Παπαφλωράτος Ι, Συνοπτική ιστορία των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας: Μια σύγχρονη κρίση με ρίζες από το παρελθόν, Β' έκδοση, εκδόσεις Λειμών, Αθήνα, 2022.

Σπυρόπουλος Γ, Russia in the post cold war era and the European Security, Hellenic Center for European Studies, Αθήνα, 1996.

Σπυρόπουλος Γ, Διεθνείς Σχέσεις, Ρεαλιστική Προσέγγιση, Θεωρία και Πράξεις, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.

Brzezinski Z, Η Μεγάλη Σκακιέρα, μτφ Αστερίου, Αθήνα, ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1998.

Felshtinsky Y, Stanchev Mykhailo, World War III : The Battle for Ukraine, 2015.

Gotz E, Neorism and Russia's Ukraine Policy, 1991-present, 2016.

Kissinger H, Η Διπλωματία, Αθήνα: Λιβάνη, 1995.

Kubicek P, The History of Ukraine, Greenwood Press, London, 2008.

Marshal T, Αιχμάλωτοι της Γεωγραφίας, μτφ Κατσούλας, Αθήνα: Διόπτρα, 2019.

Mearsheimer H, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων ,μτφ Ήφαιστος – Κουσκουβέλης, Αθήνα: Ποιότητα, 2006.

Morrison J, Pereyaslav and after: The Russian-Ukrainian Relationship, International Affairs, Vol 69, Issue 4, 1993.

Sakwa. R, Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2015.

Waltz K, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, μτφ Κολιόπουλος, Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

Waltz K, Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος. Μία θεωρητική ανάλυση, Αθήνα: Ποιότητα, 2011.

Wilson A, Ukraine Crisis, What does it mean for the West, London: Yale Universities Press, 2014.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

Britannica, Ukraine, Independent-Ukraine. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Independent-Ukraine>

Bukharin I, Russians protest against election fraud (Snow Revolution), 2011-2012, Home Global Nonviolent Action Database, 2015. Ανακτήθηκε από: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/russians-protest-against-election-fraud-snow-revolution-2011-2012>

Council of Foreign Relations, Ukraine's Post-Independence Struggles, 2019. Ανακτήθηκε από: <https://www.cfr.org/timeline/Ukraine's-post-independence-struggles>

Council of the EU, Council stands by Kiev for free and fair presidential elections, Foreign Affairs Council, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/>

European Commission, Ukraine to participate in European programs. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/press_corner/detail/en/IP_11_446

European Commission, Statement by President Barroso following the 16th EU-Ukraine Summit. Ανακτήθηκε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_13_157

European commission, Statistics for Migration- in Europe, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe>

Ministry of Economic and Development and Trade of Ukraine. Ανακτήθηκε από: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

NATO, Bucharest Summit Declaration - Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 Apr 2008, 2008.

Ανακτήθηκε από https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm

Obama B, Readout of the President's Call with President Putin, National Archives and Records Administration, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/28/readout-president-s-call-president-putin>

Obama B, Press Conference by the President, 4/17/14, National Archives and Records Administration, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/17/press-conference-president-41714>

Presidential Library, Alma Ata Protocol on Creation of CIS Signed, 1991. Ανακτήθηκε από: <https://www.prlib.ru/en/history/619829>

Putin V, Speech and the Following Discussion At the Munich Conference On Security Policy, President Of Russia, 2007. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>

Putin V, Meeting of the Valdai International Discussion Club, President of Russia, 2013. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>

Putin V, Address by President of the Russian Federation. President of Russia, 2014. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>

Putin V, Address by President of the Russian Federation. President of Russia, 2022. Ανακτήθηκε από: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>

Ruskie Mir, Creation of Ruskie Mir. Ανακτήθηκε από: <http://ruskiymir.ru/en/fund/>

Security Council of United Nation, Highlights of Security Council Practice, 2014. Ανακτήθηκε από: https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/sc_2014_highlights.pdf

The Ukraine Crisis Timeline, Civic monitoring. Ανακτήθηκε από: <https://civicmonitoring.org/747-2/>

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Statement by the Russian Ministry of Foreign Affairs regarding the adoption of the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol, 2014. Ανακτήθηκε από: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/

UN Security Council, Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1994.

Ανακτήθηκε από: https://www.un.org/ga/search/viewm_doc.asp?symbol=A/49/765

Wikipedia, European Neighborhood Policy (ENP). Ανακτήθηκε από: https://en.Wikipedia.org/wiki/European_Neighborhood_Policy

Wikipedia, 1991 Ukrainian independence referendum. Ανακτήθηκε από: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ukr_Referendum_1991.png

Wikipedia, Ukraine–NATO relations. Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93NATO_relations

Wikipedia, Ukraine–European Union relations. Ανακτήθηκε από: https://en.Wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93European_Union_relations

Worldmeter, Ukraine Population. Ανακτήθηκε από: <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/>

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ήφαιστος Π., Ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο της κατανομής ισχύος πλανητικά και περιφερειακά: Οι περιφερειακές διενέξεις στην Ουκρανία και στη Μέση Ανατολή, Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 31, 2015.

Κουσκουβέλης Η, Διεθνές σύστημα, μεγάλες δυνάμεις, ηγεσία: Μία ρεαλιστική ανάλυση των κρίσεων Ουκρανίας και Συρίας, Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 31, 2015.

Allison Roy, Russian deniable intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules, The Royal Institute of International Affairs, 2014.

Biersack J and Shannon O'Lear, The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy, Eurasian Geography and Economics, vol 55, no. 3, 2013.

Filis C., Dimopoulos D. and Karagiannopoulos P.-D, The Implications of the Ukrainian Crisis in the International System and the choices of the parties involved, Institute of International Relations Panteion University, Αθήνα, 2014.

Godzimirski J, Russian National Security Concept 1997 and 2000: A Comparative Analysis, European Security 9, No 4, 2007.

Götz E, Russia, the west, and the Ukraine crisis: three contending perspectives, Contemporary Politics, Vol 22, Issue 3, 2016.

Harding L, Ukraine Extends Lease for Russia's Black Sea Fleet, *The Guardian*, 2010.

Honcharenko A, *International Institutions and European Security: The Ukrainian Debate*, *European Security and International Institutions after the Cold War*, St Martin's Press, 1995.

Jung M, *Looking Both Ways*, *Transition*, Vol.1 No6, 1995.

Kagan F., *What's at risk in Ukraine, and why it matters to America and its allies*, *THE HILL*, 2021.

Kuleba D, *Ukraine Is Part of the West NATO and the EU Should Treat It That Way*, *Foreign Affairs*, 2021.

Kuzio T: *Ukraine and NATO: The Evolving Strategic Partnership*, *The Journal of Strategic Studies*, Vol.21, No.2 F. Cass, London, 1998.

Kuzio T, *From Kuchma to Yushchenko, Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution*, *Problems of Post-Communism*, Vol 52, no. 2, 2005.

Lane D, *The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup*, *British Journal of Politics and International Relations*, 2010.

Larrabee S, *Ukraine's Place*, *Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State*, Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998.

Mearsheimer J, *The case for a Ukraine Nuclear Deterrent*, *Foreign Affairs*, 1993.

Mearsheimer H, *Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin*, *Foreign Affairs*, 93, 5, 2014.

Miller M, *Hybrid warfare : preparing for future conflict*, Air War College, Air University, 2015.

Miller C, *How will China respond to the Russia – Ukraine crisis*, *Foreign Policy Research Institute's Eurasia Program*, 2022.

Motyl A, *Yanukovich Must Go, Ukrainians Will Protest as Long as His Corrupt Regime Exists*, *Foreign Affairs*, 2013.

Motyl A, *A Grand Strategy for Ukraine How to Navigate Between Russia and the West*, *Foreign Affairs*, 2016.

Newnham R, *Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool*, *Journal of Eurasian Studies* 2, no. 2, 2011.

Rajan M and Eugene R, Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order, Cambridge, MA: MIT Press, 2015.

Shadlow N, The Denuclearization of Ukraine: Consolidating Ukrainian Security, Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State, Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998.

Sherman G, U.S.-Ukrainian Relations: Past, Present, and Future, Ukraine in the World. Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State, edited by Hajda, Harvard Ukrainian Research Institute Publications Office, Cambridge, Massachusetts, 1998.

Stevens C, Identity Politics and Nuclear Disarmament, the Nonproliferation review 15, no 1, 2008.

Swanström N, China's Stakes in the Ukraine Crisis, Institute for security and development policy, 2014.

Tsygankov A, Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy, Post-Soviet Affairs, Vol.31, No . 4, 2015.

Tyler Specter, Ukraine, Russia, and the Black Sea Fleet Accords, 1999.

Ustina Markus, Dept and Desesperation, Transition, Vol. No5 - No 13, 1995.

Wolczuk R., Ukraine's Foreign and Security Policy 1991-2000, Routledge, 2003.

Wright W, NGOs and Western hegemony: causes for concern and ideas for change, Development in Practice, Vol. 22, No.1, 2012.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

Ασκερίδης Γ, Η ρωσο-ουκρανική σύγκρουση και το δόγμα του «Εγγύς Εξωτερικού», Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ. Ανακτήθηκε από: <http://eur-int.polsci.auth.gr/euro/e-roso-oukranike-sugkrouse-kai-to-dogma-tou-eggus-exoterikou/>

Έθνος, Κίεβο μια καταραμένη πόλη: Από το 1918 μετράει πολέμους, νεκρούς κι ερείπια, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.ethnos.gr/history/article/197033/kiobomiakataramenhpolhapoto1918metraeipolemoysnekroyskiereipia>

Καπόπουλος Γ, Βαριά μομφή στη Γερμανία, efsyn.gr,2022. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/339914_baria-momfi-sti-germania

Ρόπτης Κ, Γιατί η Ουκρανία αυτοκτονεί δημογραφικά, Capital.gr.
Ανακτήθηκε από: <https://www.capital.gr/diethni/3615404/giati-i-oukrania-autoktonei-dimografika>

BBC News, Crimea referendum: Voters 'back Russia union', 2014.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26606097>

BBC News, Putin on Ukraine crisis: 'It is an unconstitutional coup', 2014.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-26436575>

BBC News, Ukraine Crimea: Rival rallies confront one another, 2014.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26354705>

BBC News, Ukraine in 48-hour ultimatum to east's pro-Russia activists, 2014.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26953113>

BBC News, Ukraine ceasefire: New Minsk agreement key points, 2015.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31436513>

Beale J, Ukraine crisis: UK 'not optimistic' Russian invasion can be stopped, BBC NEWS, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60149444>

Blomfield A, Russia distributing passports in the Crimea, The Telegraph, 2008. Ανακτήθηκε από: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/2575421/Russiadistributing-passports-in-the-Crimea.html>

Bloomberg, Transcript: Vladimir Putin's Televised Address on Ukraine, 2022.
Ανακτήθηκε από: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24>

Bojcun M, The causes of Ukraine crisis, Joint Support, 2016. Ανακτήθηκε από: <https://commons.com.ua/en/prichini-ukrayinskoyi-krizi/>

CSIS, Crimea's Strategic Value to Russia," Crimea's Strategic Value to Russia, Center for Strategic and International, 2018. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/crimeas-strategic-value-russia>

Durnev D., In Ukraine's Donbas, coronavirus is pushing people on both sides ever further apart, Open Democracy, 2020. Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/coronavirus-donbas-crossing-points/>

Ellyat H., Putin rebuffs Obama as Ukraine crisis escalates, CNBC, 2014.
Ανακτήθηκε από: <https://www.cnn.com/2014/03/07/putin-rebuffs-obama-as-ukraine-crisis-escalates.html>

Euractiv, Ukraine recognizes war as 'temporary Russian occupation', 2018.
Ανακτήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/ukraine-recognises-war-as-temporary-russian-occupation/>

Fedasiuk, U.S. Missile Defense and the Theater-Strategic Nexus, CSIS, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/nfp/us-missile-defense-and-theater-strategic-nexus>

Gordesman A, Russia and the “Color Revolution”, A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West, CSIS 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>

Irish J, Chornokondratenko M, Russia and Ukraine leaders, in first talks, agree to exchange prisoners, The Reuters, 2019. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-summit-communiqué/russia-and-ukraine-leaders-in-first-talks-agree-to-exchange-prisoners-idUSKBN1YD2GA>

In.gr, Το μεγάλο στρατηγικό λάθος του Πούτιν με το NATO – Πώς ο πόλεμος στην Ουκρανία τού γυρίζει μπουμερανγκ, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2022/04/26/world/megalo-stratigiko-lathos-tou-poutin-nato-pos-o-polemos-stin-oukrania-tou-gyrizei-mpoumerangk/>

Kennan G, A Fateful Error, The Washington Post, 1997. Ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>

Kendall B., Ukraine Crisis: Deal to 'de-escalate' Agreed in Geneva, BBC News, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-27072351>

Kissinger H, To settle the Ukraine crisis, start at the end, The Washington Post, 2014. Ανακτήθηκε από: <http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>

Markus Vasyly, Stebelsky Ihor, History of Ukraine, Internet Encyclopedia of Ukraine. Ανακτήθηκε από: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CH%5CI%5CHistoryofUkraine.ht>

Marples, «Industrial and geographical diversification», Open Democracy, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/poroshenkos-choices/>

Muller C, Fighting Flares In Avdiyivka: Epicenter of major escalation in Russia's war, Kyiv Post, 2017. Ανακτήθηκε από: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/avdiyivka-becomes-center-major-escalation-russias-war-least-10-killed.html>

NBCNEWS, Kerry Urges Russia to Exercise Utmost Restraint Crimea, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/kerry-urges-russia-exercise-utmost-restraint-crimea-n47946>

Rachman G, How the Ukraine crisis could reset the global balance of power, NPR, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.npr.org/2022/01/25/1075624785/how-the-ukraine-crisis-could-reset-the-global-balance-of-power>

Shumylotapiola O, Why Does Ukraine Matter to the EU?, Carnegie Europe, 2013. Ανακτήθηκε από: <https://carnegieeurope.eu/2013/04/16/why-does-ukraine-matter-to-eu-pub-51522>

Standford D., Ukraine says Donetsk 'anti-terror operation' under way, BBC News, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-27031318>

The Gorbachev Foundation, Gorbachev Blasts NATO Eastward Expansion, The International foundation for social economic and political studies, 2009. Ανακτήθηκε από: https://www.gorby.ru/en/presscenter/publication/show_26613/

The Guardian, Ukraine ceasefire 'agreed for east of country' at Minsk peace talks, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/ukraine-ceasefire-east-minsk-peace-talks>

The Guardian, Ukrainian protesters flood Kiev after president pulls out of EU deal, 2013. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/24/ukraine-protesters-yanukovych-aborts-eu-deal-russia>

The Guardian, Crimean parliament seized by unknown pro-Russian gunmen, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/crimean-parliament-seized-by-unknown-pro-russian-gunmen>

The Washington Post, Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy, 2007. Ανακτήθηκε από: <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2007/02/25/one-cold-war-was-enough/3f073bb4-b85e-44b0-b81d-5feb6dde7970/>